

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

Diplomová práce

Narovnání v trestním řízení

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. A. Růžek, CSc.

listopad 2005

Hana Švarcová
Nad Plovárnou 2
586 01 Jihlava

Roč. 5

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi při psaní diplomové práce pomohli radou, připomínkami nebo trpělivou podporou.

Především bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. A. Růžkovi, CSc. za pozornost a čas, který této práci věnoval.

Svým rodičům a sestře vděčím za trpělivost a nejen psychickou podporu.

Jsem velice vděčná i za možnost studijního pobytu na univerzitě v Heidelbergu, kde jsem se mohla seznámit se zahraniční literaturou, která pro mě byla velkým přínosem.

OBSAH

ÚVOD	2
POJEM A VÝZNAM NAROVNÁNÍ	3
ZNOVUOBJEVENÍ NAROVNÁNÍ A JEHO ZAKOTVENÍ V TRESTNÍM PRÁVU.....	3
NAROVNÁNÍ A JEHO VÝHODY	8
POCHYBNOSTI O NAROVNÁNÍ.....	15
HISTORICKÝ VÝVOJ	21
STAROVĚKÝ VÝCHOD A ŘECKO	21
ŘÍMSKÉ PRÁVO A JEHO RECEPCE	23
STŘEDOVĚK	29
NOVOVĚK	34
PRÁVNÍ ÚPRAVA INSTITUTU NAROVNÁNÍ V NĚMECKÉM PRÁVU	38
NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ZÁKONÍKU (STGB)	38
<i>Okruh činů vhodných pro aplikaci § 46a StGB</i>	41
<i>Vymezení pojmů „narovnání“ a „vyrovnání“</i>	43
<i>Ohraničení mezi alternativou 1 a 2</i>	45
<i>Vyrovnání škody</i>	48
<i>Právní následky použití § 46a StGB</i>	53
NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÁDU PROCESNÍM (STPO).....	56
<i>Zastavení řízení podle § 153 StPO</i>	56
<i>Prozatímní zastavení řízení podle § 153a StPO</i>	57
<i>Zastavení řízení podle § 153b StPO ve spojení s § 46a StGB</i>	59
<i>Narovnání v § 155a a § 155b StPO</i>	60
NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM PRÁVU MLADISTVÝCH.....	61
<i>Pokyn k narovnání podle § 10 JGG a podmínka podle § 15 JGG</i>	61
<i>Upuštění od stíhání a zastavení řízení podle § 45 JGG a § 47 JGG</i>	63
PRÁVNÍ ÚPRAVA INSTITUTU NAROVNÁNÍ V ČESKÉM PRÁVU	65
NAROVNÁNÍ V ČESKÉM PRÁVU	65
PODMÍNKY PRO SCHVÁLENÍ NAROVNÁNÍ	68
<i>Okruh trestných činů vhodných pro narovnání</i>	68
<i>Prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán</i>	70
<i>Náhrada způsobené škody a odčinění jiné újmy vzniklé trestným činem</i>	72
<i>Peněžitá částka určená k veřejně prospěšným účelům</i>	81
<i>Souhlas obviněného a poškozeného</i>	86
<i>Dostatečný způsob vyřízení</i>	87
PROCESNÍ POSTUP	89
PRÁVNÍ NÁSLEDKY ROZHODNUTÍ O SCHVÁLENÍ NAROVNÁNÍ	93
NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM PRÁVU MLADISTVÝCH.....	97
POUŽITÍ NAROVNÁNÍ	100
NÁVRHY NA ZMĚNY	103
ZÁVĚR	105

Úvod

Na počátku devadesátých let došlo v České republice k růstu kriminality, jejímž důsledkem bylo mimo jiné i zvýšené zatěžování a mnohdy přetěžování orgánů činných v trestním řízení a zejména zvýšení počtu trestních věcí projednávaných soudy. To vedlo k prodloužení trestního řízení a ke vzniku průtahů v rozhodování. Dalším negativním dopadem bylo zvýšení nákladů na systém trestní justice.

Tyto problémy vedly k diskusi o alternativních způsobech trestního řízení a následně ke změnám trestního řádu. Novelou z roku 1993 se součástí trestního řádu staly trestní příkaz a podmíněné zastavení trestního stíhání, zákonem 152/1995 byl do trestního řádu s účinností od 1. 9. 1995 přijat institut narovnání.

V české literatuře se v té době objevily i zprávy o právních úpravách podobných institutů v zahraničí, zejména v sousedních státech, přičemž bylo poukázáno také na nedostatky těchto předpisů. Zmíněna byla i skutečnost, že narovnání není institutem zcela novým, ale že podobné řešení se rozvinulo již v počátcích naší civilizace, aby nahradilo krevní mstu.

Zatímco trestní příkaz dosáhl v praxi rychle velké obliby a také podmíněné zastavení trestního stíhání se postupně začalo vžívat, narovnání se uplatňuje jen velmi zřídka. Ještě deset let po svém zakotvení v trestním právu zůstává narovnání v trestním právu spíše popelkou. Přesto se domnívám, že nelze dospět k závěru, že by snad existence narovnání v trestním řízení byla zbytečná.

Pojem a význam narovnání

Znovuobjevení narovnání a jeho zakotvení v trestním právu

Narovnání patřilo k snad nejvíce diskutovaným návrhům na trestněprávní reformu. Objevily se jak názory označující narovnání za „nejnadějnější alternativu“, tak i za „nesmyslný, nekritický a teorií nepodložený způsob, jak udržet trestní právo v jeho nynější podobě, aniž by se musely dodržovat pracně vybudované trestněprávní záruky“.¹

O narovnání se začalo hovořit zhruba od počátku sedmdesátých let, kdy se v trestní politice demokratických zemí prosazovala depenalizace a dekriminlizace. Od počátku 80. let se věnovala pozornost využití starých, v minulosti osvědčených institutů v moderních podmínkách.² V pracích zabývajících se narovnáním v trestním právu se obyčejně znovu a znovu poukazuje na to, že kontrola mezilidských konfliktů, která je dnes přenechána trestnímu právu, pomocí soukromého plnění škůdce poškozenému nepředstavuje žádnou novou myšlenku, nýbrž má široké historické kořeny. Dá se dokonce říci, že i v západoevropské kultuře má restitutivní princip v oblasti kontroly chování větší tradici než retributivní.³ Princip vyrovnání měl v mnoha právních řádech stejnou váhu jako trestní sankce, postupně se však v souvislosti s potlačením soukromé pokuty veřejnoprávním trestem myšlenka vyrovnání téměř ztratila.

Zlom nastal až na samém konci šedesátých let, kdy začaly probíhat mezinárodní diskuse o krizi systému sankcí v trestním právu. Předmětem zájmu byly v první řadě účinky trestu odnětí

¹ Steffens, R., Wiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich im Jugend- und Erwachsenenstrafrecht in den neuen Bundesländern, Mönchengladbach 1999, s. 8.

² Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského, Trestní právo 6/1998, s. 9.

³ Frehsee, D., Schadenswiedergutmachung als Instrument strafrechtlicher Sozialkontrolle, Berlin 1987, s. 12.

svobody, a to resocializační i zcela opačné, diskutovalo se však i o ostatních trestněprávních sankcích a o jejich vlivu na pachatele, oběť i celou společnost. Tato kritika stávajícího systému represivních sankcí (především výše zmíněného trestu odnětí svobody a dále trestu peněžitého) obrátila zájem trestní vědy na alternativy, např. na narovnání či obecně prospěšné práce. Tento vývoj byl ještě podpořen tím, že o deset let později, tedy zhruba od konce sedmdesátých let, začala stále živěji probíhat diskuse o silnější orientaci na oběť v trestním právu; poškozený byl znovu objeven jako subjekt a jeho neuspokojivé právní postavení v trestním řízení bylo nastoleno jako téma diskuse.⁴ Byla dokonce vyslovena myšlenka, že „život společnosti bez trestu, v každém případě bez diskriminujícího trestu kriminálního, není žádná utopie ... Společnost bez trestního práva - to je naopak historicky a etnologicky doložená realita, pouze namyšleností naší kultury mnohonásobně potlačená nebo nesprávně vyložená jako důkaz ještě nízkého nebo neúplného rozvoje společnosti“.⁵

Tyto snahy se setkaly s širokou podporou obyvatel; z různých průzkumů veřejného mínění vyplynulo, že u lehčích trestných činů (např. u bagatelní krádeže nebo lehčí újmy na zdraví) dotázaní preferují vyrovnání, kdežto u deliktů středně těžkých a těžkých, jako jsou krádež vloupáním, loupež či znásilnění, by vyrovnání akceptovali jen vedle trestu.⁶ Protože trest jako reakce na protiprávní čin má být ultima ratio, bylo na místě se zamyslet, zda by nestačily jiné prostředky, aby poškozený i pachatel měli možnost k urovnání konfliktu.⁷

---

⁴ Kasperek, S., Zur Auslegung und Anwendung des § 46a StGB (TOA, Schadenswiedergutmachung), Frankfurt 2002, s. 3.

⁵ Autorem uvedeného názoru je A. Plack, který jej uveřejnil r. 1974. Citace převzata z: Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 140.

⁶ Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich und Schadenswiedergutmachung gemäss § 46a StGB, in: 50 Jahre Bundesgerichtshof. Festgabe aus der Wissenschaft, sv. IV, vyd. Roxin, C., Widmaier, G., Mnichov 2000, s. 313 - 314.

⁷ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 21.

V sedmdesátých letech vzbudil značnou pozornost Nils Christie se svým článkem nazvaným Konflikty jako vlastnictví.⁸ V tomto článku kritizoval současný stav řešení sporů. Hojně bylo citováno zvláště Christieho konstatování, že právníci vystupují jako profesionální zloději konfliktů, které vlastně patří zúčastněným. Právníci jsou v takovém kradení konfliktů obzvláště dobří, jsou na to ostatně školení. Konflikty se stávají jejich vlastnictvím a samotní zúčastnění, o jejichž konflikt původně šlo, ustupují do pozadí a jsou z dalšího jednání vyloučeni. Jako zloději konfliktů působí však i mediátoři. Ti se snaží v první řadě změnit podobu případu z konfliktní na nekonfliktní. To se děje dvěma způsoby: buď se sníží pozornost věnovaná oběti, nebo se naopak věnuje zvýšená pozornost kriminologickému pozadí případu: spáchání trestného činu se zdůvodní osobními nebo sociálními vadami, nověji pak ekonomickými rozdíly. Konflikty mezi osobami se tak stávají konflikty mezi třídami (ačkoli těmi také jsou, ale jen do jisté míry). Oběť byla zatlačena do bezvýznamnosti, pachatel byl redukován na věc. Výsledkem toho všeho je, že konflikt je přímo zúčastněným stranám opět sebrán. Dalším významným faktorem jsou změny ve společenských strukturách. Člověk je posuzován podle pouze role, kterou ve společnosti hraje, ne už jako celá osobnost (spolupracovník je jen spolupracovník, soused je jen soused), důležitou roli hraje i pohlaví, věk apod. To vede k odosobnění života. Lidé mají o sobě navzájem jen omezené množství informací a pokud dojde ke konfliktu, jsou méně schopni ho řešit. Sami si tedy přejí - podobně jako profesionálové - konflikt odklidit. Mnohé konflikty je možné zlikvidovat ještě dříve, než se doopravdy vyostří - například dojde-li k urážce či pomluvě, může se člověk jednoduše přestěhovat. Na druhou stranu některé konflikty jsou naopak

---

⁸ Christie, N., *Conflicts as Property*, *The British Journal of Criminology* 1/1977, s. 1 - 15.

neviditelné - existují jen mezi zúčastněnými a nikdy nepřijdou na světlo.

V této situaci je oběť postižena těžkou ztrátou. Nejenže trpěla, byla poškozena materiálně či byla zraněna, fyzicky i jinak. Nejenže kompenzaci inkasoval stát. Oběť navíc ztratila možnost účasti na vlastním případu. Nikoli oběť, nýbrž obžaloba popisuje ztráty, objevuje se v novinách, má možnost mluvit s pachatelem (ačkoliv ani obžaloba ani pachatel o takový rozhovor nemají žádný zvláštní zájem). Oběť byla zbavena něčeho, co jí patřilo. Potřebuje pochopení, místo toho je figurkou v Kafkově hře. Ztrácí však nejen oběť, ale i celá společnost.

Christie zdůrazňuje, že setkání pachatele s obětí nenavrhuje ve víře, že to povede ke snížení recidivy. Domnívá se, že by to ke snížení vést mohlo, ale navrhl by to i v případě, kdyby bylo jisté, že efekt nebude žádný, dokonce i pokud by efekt byl negativní.

Jako řešení Christie navrhuje soudy orientované na oběť a na laiky. Rozhodování by bylo rozděleno zhruba do čtyř etap. První etapa by byla tradiční, rozhodovalo v ní o tom, zda došlo k porušení práva a zda ho porušila určitá osoba. Následovat by mělo objasnění situace, ve které se oběť ocitla, a možností, jak oběti pomoci - v první řadě a především, jak pomůže pachatel, v druhé řadě lidé ze sousedství, a až jako poslední by pomohl stát. Jako třetí stadium by přišlo na řadu rozhodování o potrestání pachatele, pokud bude ještě nutné, a nakonec by se rozhodovalo o potřebné péči o pachatele.

Sám Christie však uvádí, že nabízí toliko rozpracování několika myšlenek, nikoli hotové řešení. Nutno podotknout, že i tyto myšlenky byly odmítnuty jako utopie.⁹

Problém nárůstu zločinnosti volá po stanovení mimotrestních přístupů a alternativních postupů. Pozornost by

---

⁹ Frehsee, D., *Schadenswiedergutmachung*, s. 193.

měla být věnována vzrůstajícím společenským nákladům samotného systému trestní justice a možnostem nahrazení tradičních postupů opatřením více v zájmu stran, které jsou bezprostředně zainteresované na konkrétní věci. Tyto postupy mají být stanoveny s náležitým zřetelem k rovnováze mezi různými zájmy společenských skupin a oběti trestného činu na straně jedné a lidským právům a právním zárukám všech zainteresovaných stran na druhé straně. Racionalita v trestní justici nesmí být cílem sama o sobě, ale musí respektovat demokracii, rovnost, humanitu a zákonost.¹⁰

Obecný nárůst kriminality, a tedy i počet případů, které jsou soudům předkládány, a zvláště pak případů, kde pachateli hrozí jen mírnější trest, se projevuje i v přetížení orgánů činných v trestním řízení, v přílišné délce trestního řízení a v průtazích při rozhodování trestních věcí. Těmito jevy je diskreditováno trestní právo a jeho role při dosahování, zachovávání a zejména obnovování spravedlnosti ve společnosti.¹¹

Myšlenka rychlého rozhodnutí je obsažena v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle kterého má každý právo na to, aby jeho záležitost byla projednána v přiměřené lhůtě, a v čl. 14 odst. 3 písm. c) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, má být souzen bez zbytečného odkladu.

Zásadní význam pro současnou trestní politiku má Doporučení Rady Evropy 2/87/18, přijaté Výborem ministrů 17. září 1987. Toto Doporučení se týká zjednodušení trestního procesu. Bylo doporučeno pět forem takového vyřizování trestních věcí, mezi nimi i narovnání.

---

¹⁰ Šámal, P., Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1994, s. 122.

¹¹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád. Komentář. 4. doplněné a přepracované vydání, Praha 2002, § 309, m. č. 1.

Podmínky narovnání, které má určit zákon, jsou zejména zaplacení určité částky státu, veřejně prospěšné nebo dobročinné organizaci, vydání prospěchu získaného spácháním trestného činu a přiměřené odškodnění poškozeného, které musí být učiněno buď před narovnáním nebo musí být jeho součástí. Podezřelý - pokud si narovnání nepřeje - by ale měl mít možnost na návrh na narovnání neodpovědět nebo jej odmítnout. Jestliže však podezřelý navržené podmínky splnil a narovnání bylo schváleno, je další trestní stíhání s konečnou platností vyloučeno. Podle Doporučení by rovněž měly být přijaty (a v nejlepším případě i zveřejněny) směrnice postupu a hranice částek, které bude třeba při narovnání platit, aby byl v co možná největší míře zachován princip rovnosti před zákonem.

Podle komentáře¹² k doporučení Rady Evropy má narovnání „obyčejně formu dohody mezi státním zastupitelstvím nebo jiným příslušným orgánem na jedné straně a pachatelem na straně druhé, kterou se orgán zavazuje zastavit trestní stíhání s výhradou, že budou splněny určité podmínky, například zaplacení pokuty, propadnutí věci nebo odškodnění poškozeného. V narovnávacím řízení se zpravidla vyřizují málo závažné trestné činy vzhledem k jejich povaze nebo vzhledem k okolnostem případu.“ Jedná se zejména o méně závažné trestné činy masově se vyskytující v oblasti silniční dopravy, finančních a celních předpisů a dalších oblastech upravených předpisy veřejných orgánů.

Narovnání a jeho výhody

Narovnání (stejně jako podmíněné zastavení trestního stíhání) je případem tzv. odklonu v trestním řízení.

Odklonem rozumíme odchylku od typického, tradičního průběhu trestního řízení. Odklon je v podstatě mimosoudní

---

¹² Repík, B., Zjednodušení trestního řízení - Doporučení RE č. R(87)18, Praha 1993.

vyřízení trestní věci, mající své místo dříve než trestní soud rozhodne rozsudkem o vině obžalovaného a uložení trestu a předpokládající případně i podrobení pachatele určité formě mimosoudního působení státního či společenského.¹³ Jedná se o mimosoudní vyřízení věci nebo takové vyřízení, třeba i s ingerencí soudu, které nedospěje k vyslovení viny. Odklon má celou řadu podob.¹⁴ Česká trestněprávní nauka zužuje pojmové vymezení odklonu v tom smyslu, že nejde o odklon mimo řádné trestní řízení, ale odklon je chápán ve smyslu zjednodušeného řízení (resp. odklonu od normálního průběhu řízení), které probíhá v rámci standardního trestního řízení.¹⁵

Jako výhodu odklonů lze jmenovat zejména odbřemenění přetížených soudů a tím pádem uvolnění jejich kapacity na souzení závažných deliktů, jejichž rychlé a důsledné vyřízení je společensky nanejvýš žádoucí. Aktivizují poškozeného, preferují jeho dohodu s obviněným před postihem obviněného za každou cenu a poškozenému zajišťují náhradu škody výhodněji než při klasickém průběhu trestního stíhání.¹⁶

Vždy však jde o fakultativní způsoby vyřízení věci. Obviněný má právo na řádný proces, nikoli nárok na vyřízení věci odklonem od takového procesu.¹⁷ Soud se splněním podmínek pro odklon nemusí obligatorně zabývat. Na druhé straně soud nemůže stranám uložit příslušnou aktivitu ve směru k vyřízení věci alternativním způsobem mimo hlavní líčení ani je nutit k úkonům s tím souvisejícím, a to ani tehdy, pokud snad předtím strany daly k takovému vyřízení věci podnět. Soud nevydává ohledně odklonů zamítavé rozhodnutí a ani své negativní stanovisko nezdůvodňuje.¹⁸

¹³ Suchý, O., Odklon v trestním řízení, Právník 3/1991, s. 248.

¹⁴ Dolenský, A., O novele trestního řádu 1995, Bulletin advokacie 8/1995, s. 19.

¹⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum institutu narovnání, Praha, 1999, s. 9.

¹⁶ Fastner, J., Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání, Bulletin advokacie 1/1995, s. 43.

¹⁷ Tak i usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004 sp. zn. 5 Tdo 347/2004. Rozhodnutí se týkalo nároku obviněného, aby bylo rozhodnuto podmíněným zastavením trestního stíhání.

¹⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Pury, F., Trestní řád. Komentář, § 309, m. č. 7.

Narovnání znamená jednak urovnání konfliktu ve společenských vztazích mezi poškozeným a pachatelem, jednak odčinění vzniklé újmy.¹⁹ Podstatou institutu narovnání je dohoda svého druhu mezi státem (a konkrétní obětí trestného činu) na straně jedné a obviněným na straně druhé. Obsahem takové dohody je ukončení trestního stíhání v případě, že obviněný splní zákonem stanovené podmínky, takže již není třeba věc vyřizovat v řádném formálním veřejném procesu před soudem, a přitom důsledky činu budou pro obviněného obdobné, jako kdyby soud rozhodl odsuzujícím rozsudkem.²⁰ Vždy je třeba souhlasu dvou stran s protichůdnými zájmy, obviněného a poškozeného.²¹ Narovnání je rychle proveditelný a ekonomicky nenáročný způsob reakce státu na spáchaný trestný čin. Při tomto způsobu vyřízení věci jsou navíc účinněji chráněna práva obětí trestných činů tím, že se jim dostane rychleji a podstatně méně konfliktním způsobem patřičného odškodnění.²²

Účelem narovnání je však nejen náhrada majetkové škody a urychlení a zhospodárnění trestního řízení, ale i urovnání a vypořádání vzájemných vztahů obviněného a poškozeného. Přitom je důležité, aby se oba - obviněný i poškozený - aktivně podíleli na procesu hledání oboustranně přijatelného řešení. To působí psychologicky pozitivně na pachatele i na oběť, samozřejmě pokud mají na takovém vyřízení věci zájem. Pokud jsou případy pro narovnání vybírány vhodně, kvalifikovaným způsobem, je velmi účinné i z hlediska prevence trestné činnosti, a to tím, že objasňuje kořeny a mechanismus konfliktu. Cílem přitom je obnovení nekonfliktního stavu.

Narovnání je ve vhodných případech mnohem účinnější než přísné nepodmíněné tresty odnětí svobody, neboť se ukazuje, že vysoké tresty samy o sobě neplní účel sledovaný trestním

---

¹⁹ Pfeiffer, Ch., Täter-Opfer-Ausgleich – das Trojanische Pferd im Strafrecht?, Zeitschrift für Rechtspolitik 9/1992, s. 338.

²⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 4.

²¹ Dolenský, A., O novele, s. 19.

²² Vantuch, P., Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, Právní rozhledy 8/1998, s. 393.

právem, a to zejména ve vztahu k recidivě.²³ Narovnání má význam zejména u mladistvých pachatelů a u prvotrestaných osob, které nejsou asociální a u nichž jde jen o ojedinělé vybočení z jinak řádného života.²⁴

Narovnání je často chápáno jako eticky cenná alternativa k myšlence potrestání, protože vyjednané narovnání nemá charakter újmy. S odkazem na dobrovolnou účast na narovnání a na jeho neformální průběh se vychází z toho, že narovnání nepředstavuje žádné donucení a je proto „humánnější“ než tradiční trestní řízení. V souvislosti s rezignací na donucování a represí je narovnání označováno jako „cesta k vyšší kultuře konfliktů“. Je zastáván názor, že restorativní justice přispívá k sociální harmonii a léčí trestným činem způsobené rány u všech zúčastněných - u oběti, pachatele, rodiny i společnosti.²⁵

Narovnání přináší výhody jak pro poškozeného, tak pro pachatele. V ideálním případě se obě strany setkají co nejdříve a v přítomnosti nestranného mediátora si objasní příčiny a následky trestného činu a domluví se na plnění k náhradě škody. S tím jsou spojena určitá očekávání. Osobní rozhovor s pachatelem může oběti usnadnit vyrovnání se s činem a redukovat nebezpečí následných konfliktů. Je tomu jinak než v klasickém trestním řízení, ve kterém je oběť postavena do převážně pasivní role oznamovatele trestného činu a svědka. Řízení před soudem nabízí oběti - v případě, že vůbec dojde ke svědecké výpovědi - mnohem méně možností k tomu, aby projevila své pocity. Navíc se může stát, že oběť obdrží plnění k náhradě škody až po zdlouhavém civilním procesu. Pokud je pachatel odsouzen k peněžitému trestu, je po jeho zaplacení

---

²³ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, *Trestní právo* 2/1997, s. 6.

²⁴ Šámal, P., *Úvahy*, s. 124.

²⁵ Bleckmann, F., Tränkle, S., Täter-Opfer-Ausgleich: Strafrechtliche Sanktion oder Alternative zum Strafrecht?, *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 25/2004, s. 82.

jeho schopnost k dalšímu plnění oběti často omezena nebo vyloučena, popř. není k takovému plnění ochoten.

Osobním setkáním pachatele s obětí se má dosáhnout toho, že se pachatel vědomě vypořádá s bezprávím, jež způsobil, a s jeho následky. Přímá konfrontace s poškozeným redukuje možnost, že se pachatel uchýlí k tzv. neutralizačním technikám, tj. k bagatelizaci svého chování nebo následků, které oběti svým chováním způsobil. Řízení před soudem je k takovému procesu již méně vhodné, protože při něm se pachatel primárně soustředí na soud a především se snaží o co nejmírnější potrestání. Oběť pro něj v takovém řízení často představuje pouze obtížného svědka. Nezřídka spočívá strategie trestního obhájce v tom, že věrohodnost oběti zpochybňuje.

V rámci setkání mimo soudní řízení, kterého se kromě poškozeného a pachatele účastní již jen mediátor, existují lepší možnosti zapojit se do rozhovoru bez zátěže taktizování a získat informace pro chování v budoucnosti. Narovnání otvírá perspektivu, že se s podporou třetího najde i cesta k vyrovnání materiální škody. Setkání a vyrovnání škody může také pachateli přispět k tomu, aby se se svým činem i s jeho následky racionálně a emocionálně vyrovnal.²⁶

Narovnání tedy vytváří podmínky jednak pro to, aby poškozený nemusel absolvovat traumatizující trestní řízení, jednak brání vytlačení stíhaných a odsouzených osob ze společnosti, ve které panují velké obavy z kriminality. Nemůže jít o účelové uspokojení nároků poškozeného mimo soudní řízení; současně jde o to, aby si pachatel uvědomil nepřípustnost svého jednání a jeho následky.²⁷

Důležitou roli u narovnání hraje zprostředkovatel - mediátor, i když jeho účast není povinná. Role zprostředkovatele urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným může být svěřena probačnímu úředníkovi, který může

---

²⁶ Pfeiffer, Ch., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 338.

²⁷ Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek, s. 11.

působit jako mediátor při přípravě dohody o způsobu náhrady škody a řešení následků trestného činu. Mediace a ujednání dosažená v rámci mediace patří mezi tzv. alternativní postupy, jež směřují k řešení trestních věcí realizovanému mimo systém trestního práva. Mediace je z pohledu trestního práva procesní zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí. Její výsledky se však mohou promítnout do rozhodnutí ve věci samé. Pokud v rámci mediace dojde k dosažení dohody o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným, a to včetně odčinění újmy, která byla trestným činem způsobena, může tím být současně splněna jedna z podmínek pro uplatnění odklonu v trestním řízení.²⁸ V procesu mediace se na pachatele nepohlíží jako na někoho, kdo má být potrestán, nýbrž jako na někoho, kdo spáchal bezpráví, svého činu lituje a chce škodu vyrovnat. Tato koncepce podporuje převzetí odpovědnosti za čin a poznání jak bolesti, která byla způsobena druhým, tak i vlastního pochybení. Cílem není trest, nýbrž vyrovnání, a nejde o stigmatizaci nebo vyloučení, ale o reintegraci.²⁹

Uvažovalo se i o problému, jaký má mít vyrovnání vztah k trestnímu řízení a k trestnímu právu vůbec. Pro případ, že by se vyrovnání uskutečnilo mimo trestní řízení, se navrhovalo takový úspěch patřičně ocenit. V úvahu by přicházelo zastavení trestního řízení, uznání narovnání jako účinné lítosti nebo uznání jako polehčující okolnosti. Druhou možnost představují případy, ve kterých má vyrovnání určitý sankční charakter. K takovému případu dojde tehdy, kdy se o vyrovnání zasadí trestněprávní orgány. Vyrovnání může být dokonce i nařízeno v rozsudku, a to jak samostatně, tak i vedle nepodmíněného trestu.³⁰

---

²⁸ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář), Praha 2002, § 309, č. 5.

²⁹ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 5 – 6.

³⁰ Frehsee, D., Schadenswiedergutmachung, s. 193 an.

V kriminologické literatuře existuje k narovnání dvojí přístup: jednak se zdůvodňuje funkční rovnocennost vyrovnání a trestu, pokud by narovnání naplňovalo účely generální i speciální prevence. Za druhé se prokazuje alternativní charakter narovnání, který se soustředí na podobu trestního řízení a na určování trestu. Často se uvádí argumenty, které vymezují rozdíly mezi justicí a narovnáním. Způsob řízení je při narovnání neformální, při řádném řízení formální, zasahování mediátora je moderující místo rozhodující, výsledkem se dosáhne sociálního i právního míru namísto jen právního a je orientován na budoucnost místo na minulost. Žádný ze zúčastněných nemá autoritativní postavení, důležité postavení zaujímá rozhovor. Řízení je chápáno tak, že je orientováno na oběť místo na pachatele. Výraz „vyrovnání místo trestu“, resp. „restituce místo represe“ navozuje dojem, že se u narovnání jedná o něco jiného než o trest.³¹

Existují různé názory na otázku, do jaké míry je narovnání alternativou k trestnímu právu. Podle názorů orientovaných na praxi se pachatelovo chování posuzuje spíše jako sociální konflikt než jako porušení normy, což je vyjádřeno slovy „konflikt místo deliktu“. Vztah mezi stranami je třeba napravit sociálně-pedagogickými metodami a psychologickým rozhovorem. Názory orientované na teorii řeší vztah mezi narovnáním a (trestním) právem. Otázkou je, nakolik je narovnání podřízeno kontrole justice, popř. kolik autonomie je třeba narovnání poskytnout. Narovnání je považováno za alternativu, která musí být zakotvena v trestním právu. Alternativní charakter, který se narovnání připisuje, se vztahuje na různé elementy trestního řízení. Namísto hlavního líčení, které je nazíráno jako psychická zátěž pro zúčastněné, se prosazuje řešení konfliktu cestou sociálně-pedagogickou a psychologickou. Za druhé jde o alternativu k trestnímu řízení

---

³¹ Bleckmann, F., Tränkle, S., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 81 - 82.

v oblasti určování trestu. Existují i názory, podle kterých je narovnání alternativou nejen k trestnímu řízení, ale k (trestnímu) právu vůbec.³²

Pochybnosti o narovnání

Narovnání se však u některých autorů setkalo s rozpaky i s kritikou. Byla nadhozena otázka, zda narovnání není v trestním právu trojským koněm.³³ Právní úprava, kterou se mělo narovnání zavést do trestního zákoníku, byla nazvána „předpisem o výkladní skříni“, protože jím „je vystaveno zboží, které v krámu není ke koupi“.³⁴

Bylo poukázáno na to, že pro institucionalizaci řízení o narovnání konfliktu chybí ve vysoce industrializované společnosti sociální předpoklady. Bylo kritizováno, že institucionalizace mediačního procesu bude zatížena formalismy, např. ohledně vzdělání mediátorů a průběhu řízení. Navíc dojde ke ztrátě autonomie a specifického charakteru mediace a ta se tak stane pouze jednou z variant v justičním rozhodování.³⁵

Rovněž byla položena otázka, k čemu má narovnání vlastně sloužit: zda se má stát instrumentem k odbřemenění justice a k urychlení trestního řízení, anebo zda je cílem spíše zlepšení postavení oběti v trestním řízení a vytvoření nových možností pro to, aby se i pachatel se svým trestným činem lépe vyrovnal. Pokud se usiluje o zlepšení postavení oběti (a o pomoc pachateli), pak právní úprava musí sloužit integraci řízení o narovnání do trestního procesu a musí zajistit, aby základem narovnání bylo autonomní rozhodnutí obviněného a

---

³² Bleckmann, F., Tränkle, S., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 83.

³³ Pfeiffer, Ch., Täter-Opfer-Ausgleich.

³⁴ Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 313. Tato kritika se konkrétně týkala ocenění pachatelovy snahy o narovnání jako okolnosti pro zmírnění trestu (§ 46 StGB).

³⁵ Bleckmann, F., Tränkle, S., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 84.

poškozeného. Tohoto cíle nelze dosáhnout tím, že zákonodárce ve snaze zvýšit četnost aplikace narovnání v praxi přijme právní úpravu, která povede k přílišné flexibilitě trestního řízení. Poté, co se v sedmdesátých letech dostal do zorného pole trestněprávní vědy pachatel a v osmdesátých letech pak především oběť, hrozí teď nebezpečí, že zájem o oba - poškozeného i obviněného - opět zmizí. Do centra zájmu se dostane samotná funkčnost trestního práva a myšlenka účinného dosažení právního smíru bude zbavena konkrétního obsahu.³⁶

Objevil se i názor, že soudci a státní zástupci mají v praxi těžkosti se sjednocením narovnání a principu zavinění. Tím se nechce zpochybňovat, že státní zástupci i soudci znají ustanovení jednotlivých paragrafů a chtějí je podle své povinnosti používat. Přesto se však zdá, že některým státním zástupcům není narovnání příliš po chuti. Hlavním úkolem státních zástupců je efektivní stíhání trestných činů - musí objasnit skutkový stav, zhodnotit otázku viny či nevinu a popřípadě se přičinit o odsouzení obviněného. Pokud však má dojít k narovnání, musí se státní zástupce těchto úkolů vzdát, místo k soudnímu řízení dojde k narovnávání a na konci zůstává pachatel nepotrestán. Část státních zástupců považuje narovnání za „cizí těleso v systému“. Zdá se, jako by někteří státní zástupci měli pocit, že narovnání je sice politicky žádané, ale v zásadě jsou jím obcházeny úkoly jejich povolání.³⁷

Mnoho autorů zastává názor, že narovnání přispívá významně ke splnění účelu trestu a dobrovolné vyrovnání následků činu je schopné převzít funkce trestu. Narovnání však nemůže beze zbytku převzít všechny funkce trestu, neboť některé mohou být splněny jen donucovacím zásahem státu - jedná se např. o „zneškodnění“ pachatele pobyttem ve věznici nebo o pocit uspokojení, kterého se u těžších trestných činů může trestem

³⁶ Tolmein, O., Neue Hoffnung für den Täter-Opfer-Ausgleich?, Zeitschrift für Rechtspolitik 10/1999, s. 411.

³⁷ Stein, W., Täter-Opfer-Ausgleich und Schuldprinzip, Neue Zeitschrift für Strafrecht, 8/2000, s. 394.

dosáhnout.³⁸ Na obhajobu narovnání je třeba uvést následující: Pokud je pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody, bude muset určený čas odpykat v přeplněné věznici s předprogramovanými osobními a sociálními následky pro pocit vlastní hodnoty, pro situaci v zaměstnání a pro své blízké.³⁹ Narovnání nelze považovat za porušení systému práva, neboť vina může být vyrovnána nejen utrpením trestem způsobené újmy, ale i poskytnutím plnění. Vyrovnání viny se dosáhne nejen pasivním přijetím trestu, ale také aktivním plněním v rámci narovnání. Narovnání má minimálně stejnou váhu jako utrpení trestem způsobené újmy. Pachatel může zůstat nepotrestán i v jiných případech, kdy použití narovnání nebude přicházet v úvahu, např. pokud dobrovolně upustí od pokusu nebo při účinné lítosti.⁴⁰

Významnou paralelu k narovnání představuje podle Steina podmíněné odsouzení. Při něm je pachateli sice určen trest, ale jeho výkon je podmíněně odložen. Při podmíněném odsouzení je prominut výkon trestu, při narovnání je prominuto celé řízení. Stein označuje podmíněné odsouzení a narovnání za sourozence a uvádí, že neomezené akceptace podmíněného odsouzení by si mohli a měli povšimnout ti, kteří nyní pohlížejí na narovnání skepticky.⁴¹

Uvažovalo se rovněž i tom, zda narovnání neporušuje principy právního státu a zda neporušuje ústavu. Jednalo se zejména o presumpci nevinu, o zásadu rovnosti, o porušení zásady dělby moci a o zásadu spravedlivého řízení.

Zásada presumpce nevinu je zakotvena v čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o lidských právech. K narovnání ale dojde zpravidla dříve, než může být rozsudkem vina obžalovaného vyslovena. Je však třeba připomenout, že k narovnání není

---

³⁸ Např. Meier, B., *Konstruktive Tatverarbeitung im Strafrecht – Bestandsaufnahme und Reformperspektiven*, *Goldammer's Archiv für Strafrecht* 1999, s. 16; Steffens, R., *Wiedergutmachung*, s. 112.

³⁹ Stein, W., *Täter-Opfer-Ausgleich*, s. 395.

⁴⁰ Tamtéž, s. 396.

⁴¹ Tamtéž, s. 397.

nikdo nucen, a to ani soudem, ani kýmkoliv jiným. Dobrovolnost narovnání má tak velký význam nejen pro poškozeného, ale i pro obviněného. Porušení zásady presumpce nevinny je třeba odmítnout také z toho důvodu, že se pachatel zavazuje k náhradě škody, ke které by byl podle zásad práva civilního tak jako tak povinen.⁴² Musí se zajistit, aby řízení bylo pro obviněného co možná nejvíce transparentní. Obviněný musí být informován o možných trestněprávních sankcích (pokud k narovnání nedojde) i o tom, že provedené narovnání podléhá zápisu do trestního rejstříku.

Dalším bodem kritiky proti narovnání je porušení zásady rovnosti. Může se stát, že některý poškozený s narovnáním souhlasí, ale jiný poškozený v obdobném případě odmítne kontakt s pachatelem a s narovnáním nesouhlasí. Je však třeba připomenout, že u narovnání se jedná o odklon a není na něj právní nárok. Krom toho provedení narovnání neznamená, že ostatní možnosti odklonů, které by v takových případech přicházely v úvahu, jsou samy o sobě pro pachatele méně příznivé.⁴³

Další výhrada směřuje proti tomu, že o vině a trestu může rozhodovat pouze soud, což se však u narovnání neděje. Je však třeba upozornit, že u narovnání se jedná o svého druhu dohodu, a nikoli o rozhodování o vině, k plnění se obviněný zaváže dobrovolně, a ani úspěšné narovnání nezabavuje nikoho ze zúčastněných práva na soudní ochranu. Soudce nemusí mít „první a poslední slovo“, stačí, když má „poslední slovo“ a je tak povolán toliko k následné kontrole jednání ostatních státních orgánů.⁴⁴

Narovnání se dočkalo kritiky i od kriminologů. Byla položena otázka, zda je narovnání výhodné z důvodů prevence. Za prvé je prý speciálněpreventivní účinek rozhovoru pochybný,

---

⁴² Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 313.

⁴³ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 41.

⁴⁴ Tamtéž, s. 42.

a pouhé vyrovnání odporuje účelu negativní generální prevence, neboť se tímto způsobem nemůže u obyvatel dosáhnout odstrašujícího efektu.⁴⁵ Proti tomu se namítá, že vedle vyrovnání zůstávají zachovány trestněprávní prvky - hrozba trestu, trestní stíhání a trestní řízení - takže zůstává zachován i odstrašující účinek.⁴⁶ Je třeba si připomenout, že mnohem větší význam než tvrdost trestu má pravděpodobnost, že pachatel bude potrestán, resp. odhalen. Narovnání není sice žádným trestem, a žádným trestem není ani to, že např. u krádeže musí pachatel ukradenou věc vrátit. Zejména mladiství nemají strach ani tak před sankcí, kterou jim uloží soud, ale před sankcí, která by jim hrozila od rodiny nebo od dalších osob, ke kterým mají vztah. Námítka, že pouhé vrácení ukradených věcí není žádnou odplatou a že zbavuje krádež rizika, je bezpředmětná. Zdá se, že i pouhé vrácení věci a jednání s tím související (zjištění činu, výslech policií) je vhodným a dostatečně působivým ponaučením.⁴⁷ Otázka, zda vyrovnání plní úkoly trestního práva stejně dobře jako tresty a ochranná opatření, je proto většinou zodpovídána kladně.⁴⁸

Zpochybňuje se i to, zda narovnání bylo provedeno „opravdu dobrovolně“. Právě dobrovolnost všech zúčastněných je podstatným předpokladem pro provedení narovnání. Dobrovolnost může být zpochybňována i ze strany obviněného, nad kterým visí probíhající trestní řízení jak Damoklův meč. Obviněný se může cítit nucen k souhlasu s narovnáním, aby zabránil nejhoršímu. V trestním právu se však nelze vzdát ochrany slabšího, zejména oběti. Právě tlak trestního řízení je vhodný k tomu, aby poškozenému dopomohl k jeho právům. Dobrovolnost pak nelze chápat jinak než tak, že se dotyčný po své vůli rozhodl pro převzetí odpovědnosti; nic víc, ale také nic míň.⁴⁹

⁴⁵ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 43.

⁴⁶ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 105.

⁴⁷ Schimmel, D., Täter-opfer-Ausgleich, s. 43 - 44.

⁴⁸ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 102.

⁴⁹ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 46.

Namítá se rovněž, že poškozený může mít pocit, že pokud nebude souhlasit s narovnáním, zachová se „podle“. Poškozený se však vůbec nemusí jednat o narovnání vůbec zúčastnit, pokud nechce. Krom toho není k souhlasu s narovnáním povinen a je jen na něm, zda s narovnáním souhlasit bude či nebude. Pokud by měl pocit, že prostředník nejedná nestranně, může kdykoliv jednání ukončit. Je vhodné, pokud souhlas s narovnáním udělí napřed obviněný a teprve pak poškozený. Tím se chrání poškozený před zklamáním, poněvadž je možné, že poté, co s narovnáním souhlasil, obviněný narovnání odmítne.⁵⁰

Narovnání - přinejmenším pokud bylo zprostředkováno třetím - je poměrně pracné a vyžaduje velké personální zdroje. Kritizuje se zejména, že těmto personálním výdajům vedle následných nákladů na technickou stránku věci neodpovídá žádné přiměřené odbřemenění soudů a státních zastupitelství. Obzvláště výmluvné je toto v takových případech, kdy se začne jednat o narovnání, jednání však nevede ke kýženému výsledku a nedojde ani k narovnání, a tím pádem ani k zastavení řízení. Výsledkem toho je, že zatížení justice je ještě větší, než kdyby k pokusu o narovnání vůbec nedošlo. Pouze úspěšné narovnání a následné zastavení trestního řízení vede k malému odbřemenění justice.⁵¹

---

⁵⁰ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 44

⁵¹ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 142.

Historický vývoj

Myšlenka použít usmíření místo pomsty je prastará, přesto je však dodnes důležitá.⁵² Náhrada utrpěné újmy místo msty se začala prosazovat již v nejstarších dobách. V prvních vznikajících státech neexistovalo rozlišení mezi právem civilním a trestním, tak jak je známe dnes. Trestní právo se začalo oddělovat od civilního až se vznikem státu. Pro první státy byla navíc typická současná existence trestního práva soukromého, kdy stíhání pachatele bylo věcí poškozeného, a trestního práva veřejného, kdy pachatele stíhal stát. Odsouzení státní mocí jako následek porušení práva bylo však až do počátku středověku používáno zřídka. Ve starověku se takto soudily jen zločiny proti státu, například zrada, tedy zločiny bez konkrétní oběti. Porušení práva, jakými bylo například újma na zdraví nebo majetkové delikty, byly posuzovány jako záležitost mezi pachatelem a obětí.⁵³

Starověký Východ a Řecko

V Sumeru se porušení práva zásadně pokládalo za porušení individuálního práva postiženého, ať už šlo o zabití, újmu na zdraví, krádež nebo poškození věci. Pachatel byl povinen poškozenému zaplatit pokutu v penězích. Tato pokuta přesahovala výši škody a měla dvě funkce: jednak měla nahradit škodu, jednak sloužila jako zadostiučinění.⁵⁴

Babylonské právo bylo mnohem tvrdší. Zatímco právo sumerské si ve většině případů vystačilo s pokutami,

---

⁵² Kerner, H., Täter-Opfer-Ausgleich: Modeerscheinung auf ihrem Höhepunkt oder realistische Sanktionsalternative?, in: Täter-Opfer-Ausgleich: Zwischenbilanz und Perspektiven, Symposium vom 19. - 21. Juni im Wissenschaftszentrum Bonn, 2. pozměněné vydání, Bonn, 1992, s. 206.

⁵³ Bieri, S., Ferel, A., Täter-Opfer-Ausgleich. Ansatz einer kriminalpolitischen Reform im Strafrecht. Bern - Stuttgart - Wien 1994, s. 15.

⁵⁴ Wesel, U., Geschichte des Rechts, 2. přepracované vydání, Mnichov 2001, s. 78.

v Chammurabiho zákoníku se již vedle ustanovení o odškodnění objevují i přísné tresty, založené na principu odvety (oko za oko, zub za zub). K trestu byl pachatel odsouzen, vykonání zajistili královi úředníci. Tyto předpisy vedly sice na jedné straně k odstranění krevní msty (která by byla nastoupila, kdyby poškozený nebyl ochoten k domluvě s pachatelem), na druhé straně už ale nebyla možná dohoda a placení pokuty. Peněžité pokuty zůstaly zachovány pouze u nejlehčích krádeží.⁵⁵

Ve starém Egyptě se u krádeží rozlišovalo, kdo byl vlastníkem ukradené věci. Byla-li jím soukromá osoba, pak byl pachatel povinen platit pokutu, jež zpravidla činila dvoj- až trojnásobek hodnoty věci. Krádeže chrámového majetku nebo dokonce vykrádání hrobů v Údolí králů byly už stíhány státem. Za takový čin hrozily mrzačící tresty nebo dokonce trest smrti.⁵⁶

Pro počátky řeckého práva jsou typické Drakonovy přísné tresty. Trest smrti následoval i za taková provinění, jako byla lenost či polní pych.⁵⁷ Za Solónu se však tresty značně zmírnily. Drakonovy zákony byly zrušeny, zachována zůstala pouze právní úprava zabití a vraždy. V dalším vývoji nenalezl princip odplaty již žádné uplatnění. Řecké právo se snažilo nedat žádný prostor mstě a násilí. Vyvinuly se systémy zákonem stanovených pokut.⁵⁸ Okruh deliktů spadajících do soukromého trestního práva byl poměrně široký, patřila sem krádež, poškození věci, násilné činy (nejen znásilnění, ale i loupež), újma na zdraví, pomluva a původně i nevěra (která byla narovnávána placením pokuty manželovi).⁵⁹ Poměrně brzy došlo k přesahu trestního práva soukromého do trestního práva veřejného - za krádež byl pachatel povinen platit poškozenému dvojnásobek hodnoty ukradené věci, v pozdější době mohl soud

---

⁵⁵ Wesel, U., Geschichte, s. 90.

⁵⁶ Tamtéž, s. 98.

⁵⁷ Tamtéž, s. 119.

⁵⁸ Frehsee, D., Schadenswiedergutmachung, s. 14.

⁵⁹ Wesel, U., Geschichte, s. 127.

nařídít, aby byl zloděj navíc ještě zamčen do želez a po 5 dní a 5 nocí vystaven na náměstí nebo na ulici. Za násilné trestné činy byl pachatel povinen platit jak poškozenému (či jeho rodině), tak i státu. Částka placená státu byla stejně vysoká jako částka pro poškozeného. Například u znásilnění činila tato pokuta každému 100 drachem.⁶⁰

Římské právo a jeho recepce

Rovněž římské trestní právo mělo od nejstarších dob až do pozdního císařství převážně soukromoprávní charakter. A. Hartmann⁶¹ předpokládá, že i v Římě byla v nejstarších dobách vykonávána krevní msta poškozeným či jeho příbuznými. Některé činy byly však stíhány celou společností. Jednalo se o velezradu, vraždu svobodného člověka, krádež úrody z pole, sakrální delikty a veřejně zazpívaný posměšný popěvek. Rozhodující změnou byl Zákon dvanácti desek, který vedle trestněprávní úpravy obsahoval i předpisy práva občanského, správního a ústavního. Význam Zákona dvanácti desek spočívá v zavedení systému pokut. Usmrcení jako prostředek prosazení práva bylo omezeno na nejtěžší protiprávní činy, soukromá msta byla silně potlačena, místo toho bylo zavedeno řízení před soudem. Proces ležel zcela v rukou stran: škůdce a poškozeného. Strany se však mohly dohodnout i dříve, než vůbec došlo k procesu, soudní řízení nebylo povinné. Pokud k takové dohodě nedošlo, mohl poškozený vznést žalobu a nechat soud stanovit, že pachatel odpovídá za delikt. I po tomto rozhodnutí se strany ještě mohly soukromě dohodnout o placení pokuty. V opačném případě o výši pokuty rozhodoval soud. Civilněprávní charakter ustanovení o pokutách byl podtržen

---

⁶⁰ Wesel, U., Geschichte, s. 132 - 133.

⁶¹ Hartmann, A., Schlichten oder Richten: der Täter-Opfer-Ausgleich und das (Jugend-) Strafrecht, Mnichov 1995, s. 43 an.

tím, že soukromé trestní právo mělo bezprostředně platnost jen vůči osobám, které byly podle předpisů civilního práva plně způsobilé. Pater familias ručil za členy své rodiny i za otroky. Od povinnosti platit pokutu se ale mohl osvobodit předáním delikventa poškozenému (*noxae datio*). Proti příslušníkům vlastní rodiny a proti klientům byly deliktní žaloby vyloučeny. Naopak trestněprávní charakter římského práva se projevil ve výši pokut, které často obnášely násobky škody, v litiskrescenci a v tom, že každý ze spolupachatelů odpovídal za placení celé pokuty, takže poškozený obdržel mnohonásobek škody. Často byly stanoveny pevné sazby - u poškození zdraví (*os fractum*), urážky na cti (*iniuria*), pokácení cizího stromu a pravděpodobně i pro další poškození věci. Újma na zdraví mohla mít za následek i odvetu: pokud se pachatel s poškozeným nedohodl na odškodnění, bylo poškozenému soudem dovoleno, aby pachatele zmrzačil stejným způsobem (XII tab. 8.2). Kdo způsobil jinému bezpráví (lehké ublížení na zdraví, urážku), byl povinen platit pokutu ve výši 25 asů (XII tab. 8.4). Tyto pevné sazby však byly postupem času vlivem inflace znehodnoceny. Známý je případ Lucia Veratia, který pro zábavu fackoval své spoluobčany a každému z postižených ihned nechával svým otrokem vyplatit 25 asů, zcela podle Zákona dvanácti desek. Hartmann uvádí, že tato částka měla na konci republiky - v přepočtu na německou měnu - hodnotu pouze několika feniků.

Římské právo rozlišovalo *crimina* a *delicta*. *Crimina* patřila do práva veřejného, *delicta* tvořila součást práva soukromého. Republika znala tři typizované skutkové podstaty deliktů - krádež (*furtum*), poškození či zničení věci (*damnum iniuria datum*) a urážku na cti (*iniuria*). Praetorské právo k nim v 1. stol. př. n. l. přidalo ještě donucení (*vis ac metus*) a podvod (*dolus*).⁶² Při krádeži byla žaloba na dvoj- až

---

⁶² Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M., Římské právo, 2. vydání, Praha 1995, s. 261.

čtyřnásobek hodnoty ukradené věci, podle toho, jak byla krádež spáchána nebo odhalena. (Kdo byl při krádeži přistižen, platil čtyřnásobek, kdo přistižen nebyl, dvojnásobek. Trojnásobek platil ten, u něhož byla ukradená věc nalezena.)

V rámci civilního práva docházelo k dalšímu odbourávání trestněprávního charakteru, takže systém pokut postupně přecházel k náhradě škody. Neplatily se již částky tak vysoké, aby odvrátily poškozeného od případné msty, ale jen takové, které by vyrovnaly majetkovou škodu.⁶³ Významným zákonem je *lex Aquilia de damno*.⁶⁴ Podle kapitoly první tohoto zákona byl ten, kdo protiprávně zabil cizího otroka či dobytče, povinen k náhradě škody v takové výši, jaká byla nejvyšší cena za uplynulý rok. Podle kapitoly třetí byl ten, kdo „spálil, rozbil, zlámal“ jinou cizí věc movitou, povinen zaplatit tolik, kolik činila nejvyšší cena věci v uplynulých třiceti dnech.⁶⁵ Podle některých názorů se zde jedná ještě o pokutu, která se stanoví ve výši nejvyšší ceny věci v posledních třiceti dnech⁶⁶, podle jiných jde však již o náhradu škody⁶⁷. Plnění se muselo vymáhat žalobou. Působnost *legis Aquiliae* se postupně rozšířila z činů spáchaných se zlým úmyslem i na jednání nedbalostní.⁶⁸

K dalším změnám došlo koncem 3. století př. n. l., kdy byl zřízen nový úřad - *tresviri capitales*, kteří stíhali násilné činy všeho druhu, travičství, žhářství a některé krádeže. Zejména ve zřízení tohoto úřadu se spatřuje posílení trestního

⁶³ Wesel, U., *Geschichte*, s. 168, 183.

⁶⁴ *Lex Aquilia* byla přijata pravděpodobně r. 286 př. n. l., U. Wesel však předpokládá, že k přijetí tohoto zákona mohlo dojít až později, kolem r. 200 př. n. l., kdy bylo římské hospodářství těžce poškozeno 2. punskou válkou, v důsledku čehož došlo k značné inflaci a tím i následné neupotřebitelnosti pevných sazeb stanovených Zákonem dvanácti desek. Nastalá situace byla vyřešena právě přijetím *legis Aquiliae*. Wesel dále uvádí, že tento zákon byl bezprostředním předobrazem pro dnešní § 823 německého občanského zákoníku.

⁶⁵ V latinském originále je uvedeno „erit“, tedy „bude“ (D. 9.2.27.5.), na jiném místě je však uvedeno „fuit“, tedy „byla“ (D. 9.2.29.8). Podle všeobecného mínění došlo v prvním případě k chybě, takže se třetí kapitola *legis Aquiliae* překládá (podobně jako kapitola první, kde je uvedeno „fuerit“) časem minulým. U. Wesel zůstane se svým doslovným překladem do času budoucího asi ojedinelý.

⁶⁶ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M., *Římské právo*, s. 263.

⁶⁷ Wesel, U., *Geschichte*, s. 184.

⁶⁸ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M., *Římské právo*, s. 264., Wesel, U., *Geschichte des Rechts*, s. 184.

práva veřejného, které bylo nutné z toho důvodu, že se Řím z původně agrární společnosti rozvinul ve svět ovládající velkoměsto, ve kterém docházelo k napětí mezi majetnými a nemajetným skupinami obyvatel.

Není ale možné tvrdit, že v souvislosti s potřebou veřejné kontroly došlo k potlačení soukromého trestního práva, k jehož největšímu rozkvětu došlo až v klasické době. Princip oficiality, který by byl takřka dokonale vyloučil vliv poškozeného, v římském právu neexistoval.⁶⁹

Zajímavým institutem, který se objevil v římském právu a udržel se - i když ve značně pozměněné podobě - až do 18. století, byla *transactio*.

Podle praetorského ediktu byly uznávány dohody (*pacta*), pokud nebyly uzavřeny lstí, neodporovaly zákonu, plebiscitu nebo *senatusconsultu* a ani je neobcházely.⁷⁰ V poklasické době se z těchto dohod vyvinul nový inominální kontrakt - *transactio* neboli narovnání. *Transactio* platila v první řadě pro právo soukromé, a tedy i pro trestní právo soukromé, mohla se použít např. u krádeží. Princip *transactionis* byl však přenesen i na *crimina publica*, což bylo značně neobvyklé. Veřejnoprávní trestní řízení pozdní republiky až do pozdního císařství neoponechalo pro institucionalizaci odškodňování oběti obžalovaným výslovně žádný prostor. Důvodem k tomu byl charakter veřejného trestního práva - řízení směřovalo pouze k trestu a krom toho se jednalo o řízení obžalovací. Takové trestní řízení se muselo uvést do chodu soukromou obžalobou, kterou mohl podat kdokoli z občanů, tedy nikoli výlučně poškozený či jeho příbuzní. Za pozdní republiky i za principátu chyběly (výjimku však představovala *coercitio*)

---

⁶⁹ Hartmann, A., Schlichten, s. 46.

⁷⁰ D. 2.14.7.7.

předpoklady pro státní orgán, který by měl obžalovací monopol.⁷¹

Záznam o *transactio* pochází z časů císaře Diokleciána a Maximiniána.⁷² Podstatou *transactio* bylo, že pachatel uzavřel s obětí (nebo s jejími příbuznými) smlouvu o vyrovnání. Touto smlouvou se pachatel zavázal náhradě škody a k poskytnutí další peněžní částky, oběť (či její příbuzní) se zavázala k tomu, že nepodá obžalobu.⁷³ *Transactio* se mohla použít na hrdelní zločiny s výjimkou cizoložství, naopak u ostatních *crimina*, s výjimkou obžaloby pro podvod, narovnání dovoleno nebylo. Při výkladu textu však zůstává mnoho věcí nevysvětlených a sporných. Nejprve je třeba si povšimnout, že se vztahuje pouze na hrdelní zločiny. Nepodařilo se přesvědčivě vysvětlit, proč není *transactio* možná u činů, za které nehrozí trest smrti. Také obě výjimky - nevěra na straně jedné a podvod na straně druhé - se nepodařilo dostatečně osvětlit. Placení sjednané částky se nemělo nazírat jako přiznání viny.⁷⁴ U nevěry je vysvětlení, že Dioklecián, jako ochránce starořímské ctnosti, sledoval linii započatou augustovskými zákony o nevěře, které podvedenému manželovi přičítaly nečinnost, obzvláště nepodání žaloby, jako kuplířství. Co se týče podvodu, důvodem pro výjimku mohl být poznatek, že je lepší, když si obchodní přátelé takovou věc vyrovnají mezi sebou.⁷⁵

Podání soukromé žaloby bylo možné ještě za časů císaře Justiniána. Ústup soukromých žalob do pozadí byl s velkou pravděpodobností způsoben nikoli tím, že by obyvatelstvo nechtělo uznávat soukromé tresty, ale spíše tím, že podání

---

⁷¹ Wieacker, F., Zur Wiedergutmachung und Genugtuung im antiken römischen Strafrecht, in: Wiedergutmachung und Strafrecht, Symposium aus Anlass des 80. Geburtstages von Friedrich Schaffstein, vyd. Heinz Schöch, Mnichov 1987, s. 28.

⁷² C. 2. 4. 18.

⁷³ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 17. Autor dále uvádí, že srovnatelné ustanovení existuje v dnešním belgickém právu.

⁷⁴ Wieacker, F., Zur Wiedergutmachung, s. 30.

⁷⁵ Tamtéž, s. 30 - 31.

takové soukromé žaloby se stalo vinou komplikovaného systému žalob neatraktivním.⁷⁶ *Transactio* později ztratila na významu v souvislosti s potlačením zásady obžalovací a nastoupením procesu inkvizičního.

Oblibě se *transactio* těšila u italských konsiliátorů. V období 14 - 16. století byla - v souvislosti s obžalovacím procesem - *transactio* v učebnicích a sbírkách podrobně popisována.⁷⁷ V 16. století pojednávali o *transactio*ne italští konsiliátoři Julius Clarus a Tiberius Decianus. Narovnání mezi pachatelem a poškozeným chápou jako úspěšnou námitku proti obžalobě. *Transactio* tedy byla právním institutem, který měl své místo v procesu obžalovacím. Zdá se, že v té době byl obžalovací proces v trestním právu ještě pravidlem. Přesto existovalo podstatné omezení, protože vedle procesu obžalovacího existoval jako druhá forma trestního procesu i proces inkviziční. To nemohlo zůstat bez následků pro platnost dohod o narovnání. Jak Clarus, tak i Decianus uvádějí, že *transactio* s poškozeným sice chrání pachatele před obžalobou, kterou by poškozený podal, nemůže ale zabránit soudci, aby z moci úřední nezahájil inkviziční proces. Takový úřední inkviziční proces byl však kvůli smlouvě s poškozeným často ochromen, protože se kvůli tomu, že poškozený pachateli trest prominul, soudci jen s velkými těžkostmi podařilo sehnat potřebné důkazy trestného činu nebo důkazy, které by opravňovaly použití tortury. (V 17. a 18. stol. však němečtí právníci dospěli ke zcela opačným závěrům a v uzavření dohody o vyrovnání spatřovali indicii, která k tortuře opravňovala.) Clarus uvádí, že vyrovnání oběť potřebuje kvůli vyléčení duševní bolesti, aby nemusela odbourávat svoji nenávist pomocí trestního procesu. Vyrovnání se však bez dalšího nevztahuje na

---

⁷⁶ Hartmann, A., Schlichten, s.47.

⁷⁷ Schaffstein, F., Wiedergutmachung und Genugtuung im Strafprozess vom 16. bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts, in: Wiedergutmachung und Strafrecht, Symposium aus Anlass des 80. Geburtstages von Friedrich Schaffstein, vyd. Heinz Schöch, Mnichov 1987, s. 11.

utrpenou materiální újmu, jejíž náhradu od škůdce může oběť požadovat i nadále. Jinými slovy: vyrovnání mělo působnost trestněprocesní, nikoli občanskoprávní. Soudce nesměl poškozeného nutit, aby bezpráví prominul a s pachatelem se vyrovnal. Soudce mohl jen radit, nikoli nutit, aby došlo k smírnému vyřešení.⁷⁸

Středověk

Až do dob Karla Velikého nedošlo k podstatnějšimu sjednocení práva. K pokusům o omezení msty docházelo již dříve.

Ve starém germánském právu se vyvinul tzv. *wergeld*. *Wergeld* byla pokuta placená za usmrcení svobodného člověka (na rozdíl od *transactionis*, kde se jednalo o smlouvu). Nabídl-li pachatel pozůstalým *wergeld*, měli povinnost ho přijmout.⁷⁹ U *wergeldu* se přinejmenším v nejstarších časech nejednalo o civilněprávní náhradu škody, ale o vykoupení se ze msty. Smyslem tohoto institutu bylo oslabit provinivší se stranu. Nebylo neobvyklé, že zprostředkování mezi znesvářenými stranami zařídila třetí osoba. Osoba, která se tohoto vyjednávání ujala, musela být vážená a vysoce postavená, aby mohla na protivníky účinně působit. Bylo dokonce i možné, aby i nezúčastnění v zájmu zachování mírového soužití poskytli poškozenému plnění v podobě daru, a tím jaksí nepřímo *wergeld* zvýšili.⁸⁰ Výše *wergeldu* byla regionálně rozdílná, k určitému srovnání došlo až s posílením státní moci. Nejčastěji se uvádí tyto hodnoty: *Wergeld* za svobodného muže činil obvykle 200 šilinků, za duchovního nebo za ženu v produktivním věku 600

⁷⁸ Schaffstein, F., *Wiedergutmachung*, s. 12 an.

⁷⁹ Kincl, J., *Všeobecné dějiny státu a práva*, Praha 1983, s. 147.

⁸⁰ *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, díl V., Berlín 1998, s. 1269.

šilinků, za Římana či polosvobodného však jen 100 šilinků.⁸¹ Ačkoliv se *wergeld* vyjadřoval v penězích, platil se zpravidla dobyt看em, obilím a plátnem.⁸² Původně připadala celá pokuta poškozenému, v pozdějších dobách část pokuty - obvykle jedna třetina - připadla soudu (tedy knížeti), který většinu předal králi, poškozený si ponechal zbylé dvě třetiny.⁸³

Kromě *wergeldu* existovaly i další pokuty - například za krádeže. U Franků byly relativně vysoké - činily třiceti- až čtyřicetinásobek hodnoty věci, ale u Frísů to byl jen dvojnásobek, u Burgundů trojnásobek, Alemanů devítinásobek.⁸⁴

Placení *wergeldu* a pokut bylo státem původně podporováno, aby se zabránilo krevní mstě. Je sporné, zda se již Karel Veliký pokusil soukromou mstu definitivně zakázat, je však doloženo, že vydal řadu kapitulářů, ve kterých byly stanoveny těžké tresty (dokonce klatba a vyhnanství) pro ty, kteří odmítli uzavřít smírčí smlouvu před královskými úředníky.⁸⁵

Také v českém právu byla soukromá msta postupně potlačována. Počínaje Dekrety Břetislavovými byla omezována placením náhrady za způsobení škody nebo výkupem z krevní msty, který se nazýval příhlavní peníze, tj. peníze za hlavu - za vraždu.⁸⁶ Stíhání pachatele a jeho potrestání bylo z větší části soukromou záležitostí. Dokonce i útok na panovníka byl po dlouhou dobu považován jen za útok na jeho rod. U naprosté většiny deliktů se soudní řízení zahajovalo ze soukromé iniciativy. Žalobce mohl vznést obžalobu, mohl se s pachatelem dohodnout, mohl mu dokonce i odpustit. Až Statuta Konrádova jmenují trestné činy, jež ohrožují veřejný pořádek.⁸⁷

Přibližně po roce 1200 se situace mění. V souvislosti s postupujícím posilováním státní moci začal být systém pokut

---

⁸¹ Wesel, U., *Geschichte*, s. 284

⁸² *Handwörterbuch*, díl V., s. 1269.

⁸³ Steffens, R., *Wiedergutmachung*, s. 18.

⁸⁴ Wesel, U., *Geschichte*, s. 290.

⁸⁵ Hartmann, A., *Schlichten*, s. 53.

⁸⁶ Malý, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1997, s. 120.

⁸⁷ Malý, K., *České právo v minulosti*, Praha 1995, s. 113 - 119.

zatlačován do pozadí. Část protiprávních činů se přesouvá do oblasti veřejného trestního práva, u zbytku se soukromá pokuta mění na náhradu škody. Krom toho se místo dřívější objektivní odpovědnosti začíná uplatňovat odpovědnost subjektivní - náhradu škody bylo třeba platit jen v případě zavinění, ať už nedbalostního či úmyslného. Kolem r. 1200 se objevuje slovo „trest“ místo dřívější pokuty.⁸⁸

V Saském zrcadle⁸⁹ je pohled na *wergeld* jiný než dříve. Podle některých názorů jde již nikoli o *wergeld*, ale o náhradu škody ve výši *wergeldu*. Pohled na věc je tedy nový - již ne pokuta, ale jen náhrada škody - ale při určení její výše se často ještě vychází ze starého systému pokut.⁹⁰ Podle jiných názorů se v Saském zrcadle stále ještě jedná o *wergeld*, jehož podstata se však změnila.⁹¹ V každém případě bylo použití *wergeldu* podstatně omezeno, a to pouze na nedbalostní usmrcení nebo zranění člověka. Úmyslné usmrcení patřilo již do veřejného trestního práva, a *wergeld* tedy nepřicházel v úvahu. *Wergeld* příslušel i za nedbalostní zranění či usmrcení zvířete a za nedbalostní způsobení škody na majetku. Pokud nedošlo k mimosoudnímu urovnání, mohl být pachatel k *wergeldu* odsouzen. Objevují se i ustanovení o škodě způsobené domácími zvířaty: pokud zvíře zranilo nebo zabilo člověka či jiné zvíře, byl majitel povinen k náhradě škody, u člověka ve výši *wergeldu*. Této povinnosti se však mohl zbavit tím, že poté, co se o škodě dozvěděl, zvíře vyhnal a „nevezme ho do svého dvora ani do svého domu, ani ho nekrmí ani nenapájí“. Poškozený byl pak oprávněn si vyhnané zvíře vzít k uspokojení svého nároku. Z poloviny 15. století se dochoval tento případ: Vůl utrkal koně a pak se vrátil zpět do stáje. Když se to vlastník vola dozvěděl, hned vola vyhnal. Vlastník koně však vlastníka vola

---

⁸⁸ Wesel, U., Geschichte, s. 336.

⁸⁹ Německá právní kniha sestavená Eicke von Repkowem přibližně v letech 1215 – 1235.

⁹⁰ Wesel, U., Geschichte, s. 333, podobně Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 19.

⁹¹ Schaffstein, F., Wiedergutmachung, s. 19 an.

žaloval o náhradu škody, žaloba však byla zamítnuta s tím, že vlastníkovu koně místo náhrady škody přísluší vůl, kterého si mohl vzít a přivlastnit. Zbývá jen podotknout, že vlastník koně jako prohravší strana ještě musel teď již bývalému vlastníkovu vola hradit soudní náklady.⁹²

V Saském zrcadle se již prosazovalo trestní právo veřejné, objevují i těžké tresty - „zloděj má být pověšen“, za vraždu, znásilnění a nevěru je také stanoven trest smrti.

Během středověku se trestní právo dále mění. Někaký čas bylo sice ještě možné vznést buď obžalobu před trestním soudem, nebo žalobu na placení pokuty jako civilní spor, brzy však byl soukromý charakter trestního práva potlačen. Zhruba od 12. století trestný čin přestává být chápán jako soukromý konflikt mezi pachatelem a obětí, nýbrž je nazírán jako konflikt mezi pachatelem a celou společností a jako porušení veřejného pořádku. Narovnání mezi pachatelem a obětí již v tomto systému nenalézají mnoho uplatnění a postupně ztrácejí na významu, ačkoli *transactio* a *wergeld* byly - ve značně změněné podobě - zmiňovány až do konce 18. století. Oběť má být „odškodněna“ tím, že pachatel bude přísně potrestán, a nemá již nárok na náhradu škody ve výši *wergeldu*, ale jen ve výši úbytku na majetku, a to podle civilního práva.

Existují nejrůznější teorie o příčinách nahrazení trestního práva soukromého trestním právem veřejným a o odbourání systému pokut. Nejrozšířenější jsou teorie historické. Podle nich již nejstarší právo určovalo tvrdé tresty pro nesvobodné. Stratifikace středověké společnosti měla za následek, že čím dál širší okruh obyvatel klesal ve svém postavení natolik, že mohl být podroben právu, které bylo původně určeno pro nesvobodné. Této teorii je vyčítáno, že tvrdé tresty platily i pro osoby, které byly bezesporu svobodné a vysoce postavené. Podle jiných teorií byl trestný

---

⁹² Wesel, U., Geschichte, s. 333 - 336.

čin chápán jako porušení přísahy na landfríd, a poukazuje se na to, že porušení přísahy bylo již od nejstarších dob trestáno smrtí. Proti tomu se namítá, že trestány byly i osoby, které nepřísahaly.⁹³ Tyto teorie sice dokazují, že trestní právo veřejné nevzniklo bez historických příčin, popisují však jen průběh vývoje, nikoli jeho příčiny. Ekonomické teorie poukazují na vznik majetkových rozdílů ve společnosti, jež měl za následek, že stále širší okruh obyvatel nebyl schopen pokutu zaplatit.⁹⁴ V souvislosti s dostatkem pracovních sil došlo i ke změně ve vztahu k hodnotě člověka a k rozšíření trestu smrti. Tím se však nevysvětluje, proč tresty hrozily i příslušníkům vyšších vrstev, kteří by pokutu zaplatit mohli.⁹⁵ Podle teorie mocenské sloužilo trestní právo k dokázání legitimity moci a k jejímu upevnění.⁹⁶

Nikoli nepodstatný podíl na tomto vývoji měla církev. Zatímco ve starověku odsuzovala krevní mstu (tato myšlenka se odvozuje přímo z biblického textu Má je pomsta, praví Pán⁹⁷), ve středověku naopak podporovala státní moc při potírání vzrůstající kriminality. Krom toho měla zájem na stíhání kacířství.⁹⁸ Nelze přehlížet ani význam církve při prosazení inkvizičního procesu místo procesu akuzačního. Za přelomový rok někteří autoři považují rok 1215. V tomto roce se konal IV. lateránský koncil, na kterém bylo světské moci dovoleno použít do té doby církevní inkviziční proces - vedle dosavadního procesu akuzačního - i pro soudy světské.⁹⁹ Je zajímavé, že se zavedení inkvizičního procesu setkala

---

⁹³ Wesel, U., Geschichte, s. 337.

⁹⁴ Frehsee, D., Schadenswiedergutmachung, s. 25.

⁹⁵ Hartmann, A., Schlichten, s. 75.

⁹⁶ Frehsee, D., Schadenswiedergutmachung, s. 25.

⁹⁷ Kerner, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 206.

⁹⁸ Wesel, U., Geschichte, s. 336 - 338.

⁹⁹ Bianchi, H., Das Tsedeka-Modell als Alternative zum konventionellen Strafrecht, Zeitschrift für evangelische Ethik 18/1974, s. 102.

s bezvýhradným přijetím.¹⁰⁰ Od doby rozšíření inkvizičního procesu hráli poškození pouze okrajovou roli, ačkoliv myšlenka vyrovnání zůstala po dlouhý čas živá - k jejímu úplnému potlačení došlo až ve fázi vrcholného absolutismu.¹⁰¹

Novověk

Hrdelní soudní řád císaře Karla V. (*Constitutio Criminalis Carolina*) z roku 1526 znal už jen tresty. Akuzační a inkviziční proces stojí ještě teoreticky vedle sebe, ačkoliv akuzační proces byl již prakticky potlačen inkvizičním procesem a zásadou oficiality.¹⁰² Možnost soukromé obžaloby, která byla v Carolině upravena, byla jen teoretická a nehrála žádnou roli.¹⁰³

Od sklonku 15. století dochází v Německu k recepci římského práva. Za přelomový rok je všeobecně považován rok 1495, kdy byl vydán soudní řád pro říšský komorní soud. Měl soudit podle obecného práva říše, tedy podle práva římského.¹⁰⁴ V souvislosti s recepcí římského práva se opět objevuje *transactio*. *Transactio* ztratila význam v souvislosti s potlačením akuzačního procesu ve prospěch procesu inkvizičního, nezmizela ale zcela.¹⁰⁵ Byla součástí obecného (tj. recipovaného římského) práva, na rozdíl od pozůstatků *wergeldu*, jež byly součástí práva partikulárního. Carolina i většina komentářů k ní o *transactio*ne mlčí. Zásadní výklad o *transactio*ne podal Carpzov (1683). Oproti italským konsiliátorům došlo během jednoho století k podstatné změně právního pohledu: *Transactio* je popsána už nikoli jako

¹⁰⁰ Jerouschek, G., Die Herausbildung des peinlichen Inquisitionsprozesses im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 104/1992, s. 334.

¹⁰¹ Hartmann, A., Schlichten, s. 89.

¹⁰² Handwörterbuch, díl III., s. 1994.

¹⁰³ Wesel, U., Geschichte, s. 390.

¹⁰⁴ Urfus, V., Historické základy novodobého práva soukromého, Praha 1994, s. 74.

¹⁰⁵ Schaffstein, F., Wiedergutmachung, s. 10.

procesní překážka v obžalovacím procesu, nýbrž jako hmotněprávní polehčující okolnost v procesu inkvizičním. Vzhledem k tomu, že *transactio* uzavíral pachatel s poškozeným (nebo jeho příbuznými), dohoda nebyla na překážku tomu, aby soudce zahájil jednání z moci úřední, a nepřekážela ani třetím osobám, pokud by byly oprávněny k podání obžaloby. Úloha soudce je trestat bezpráví, a to v zájmu státu. Je možné napravit bezpráví, které bylo trestným činem způsobeno oběti, nikoli ale bezpráví, které bylo způsobeno státu.

Narovnání obžalovaného s obětí nebo jejími příbuznými bylo v inkvizičním procesu považováno za důvod opravňující k tortuře. Zdůvodňovalo se to tím, že o dohodu s obětí usiluje pouze ten, kdo spáchal trestný čin, a důvodně se tedy obává obžaloby. Možnost, že se kvůli dohodě s obětí vystaví nebezpečí tortury, však pachatele ke snahám o narovnání právě nepovzbuzovala. Pokud však k vyrovnání mezi pachatelem a obětí přece jenom došlo, nesměl být pachatel odsouzen ani k trestu smrti, ani k trestu mrzačicímú. V úvahu přicházel trest peněžitý, vypovězení nebo lehčí tělesný trest.¹⁰⁶

Zatímco Carpzov zastával použití vyrovnání jen pro vraždu a zabití, další představitelé německé právní vědy (Oldekop, Elias August Stryk) obhajují použití vyrovnání i pro urážku, ublížení na zdraví, krádež a nevěru. Je třeba připomenout, že podle původního znění kodexu byla nevěra z vyrovnání výslovně vyloučena.

V souvislosti s myšlenkou, že trestným činem je primárně poškozen stát, a nikoli oběť, se nabízela otázka, zda i stát může s pachatelem uzavřít dohodu. Carpzov tuto možnost odmítl s tím, že takový soudce je horší než delikvent sám. Na druhou stranu se nepochybuje o tom, že vyrovnání pachatele s vyšším soudcem bylo platné.

---

¹⁰⁶ Schaffstein, F., *Wiedergutmachung*, s. 13 – 14.

Poslední zmínka o *transactione* pochází z posledního desetiletí 18. století, kdy v ní není viděno nic víc než okolnost, ke které se přihlíží při stanovení trestu. V následujícím čase *transactio* a vyrovnání z učebnic, příruček a vědeckých prací mizí. Důvod k tomu je spatřován v tom, že všechny zločiny byly nyní nazírány jako poškození státu, ať již bezprostřední nebo zprostředkované.¹⁰⁷ Rovněž vliv vyrovnání při určování trestu byl v té době malý nebo vůbec žádný.

Kromě *transactionis* zůstal i německém právu i *wergeld*. *Wergeld* však nebyl součástí obecného práva, nýbrž patřil do partikulárního práva saského. Použit Saské zrcadlo bylo možné pouze tehdy, pokud *usus fori* uznával jeho působnost. Saský soud mohl, pokud nedošlo k narovnání, pachatele k *wergeldu* odsoudit. *Wergeld* bylo možno uložit buď samotný, nebo vedle lehčího trestu. Na rozdíl od práva středověkého, kdy se výše *wergeldu* určovala rozdílně, zvláště podle sociálního postavení oběti, saské partikulární právo v 17. a 18. století již takové rozlišování nezná. Výše *wergeldu* byla jednotná, v 18. století činila 20 tolarů, tedy zhruba tříměsíční výdělek tovaryše. Za zabití ženy se však platila jen polovina, tedy 10 tolarů. Příjemci *wergeldu* byli nejprve agnáti oběti, když chyběli, nastoupili místo nich kognáti.¹⁰⁸

Wergeld zčásti zanikl, zčásti se vyvinul v civilněprávní náhradu škody.¹⁰⁹ Pojem *wergeldu* byl v učebnicích platného práva zmiňován ještě dlouhou dobu, naposledy koncem 18. století s poznámkou, že kdysi existoval, dnes ho však již nelze použít. Na přelomu 18. a 19. století zmizel z učebnic definitivně.

V 18. století byly poslední zbytky soukromého trestního práva s konečnou platností vytlačeny trestním právem

¹⁰⁷ Schaffstein, F., *Wiedergutmachung*, s. 18.

¹⁰⁸ Tarntéž, s. 20 – 22.

¹⁰⁹ *Handwörterbuch*, díl V., s. 1269.

veřejným.¹¹⁰ V této době se vyvinuly tzv. absolutní trestněprávní teorie, podle nichž smyslem trestu je odplata. Až r. 1882 Franz von Liszt formuloval v Marburgském programu myšlenku, že pachateli je třeba pomoci, aby se zařadil zpět do společnosti. Oběť ale opět vyšla naprázdno.¹¹¹ Na druhou stranu nelze nezmínit takové podstatné změny, jako jsou odstranění mučení, opětné zavedení akuzačního procesu, zásada ústnosti, dělba moci, nezávislost soudců a zásada nulla poena sine lege.¹¹²

Podle některých autorů lze vývoj trestního práva rozdělit do tří fází. Jako první fáze je označen stav, kdy zločin podléhal kontrole celé společnosti a byl řešen srovnáním sporu mezi pachatelem a obětí. S rozvojem státní moci nastupuje fáze druhá, kdy stát demonstruje svou moc tvrdými tresty. Se získáním opravdové autority a suverenity přichází třetí fáze. Není již třeba ukazovat moc, přísné tresty mizí, trestní právo se humanizuje, jsou chráněna lidská práva odsouzeného. Čím slabší stát je, tím přísnější je trestní právo.¹¹³

K opětnému zájmu o urovnání konfliktu mimosoudní cestou došlo ve větší míře až v 70. letech 20. století.

---

¹¹⁰ Handwörterbuch, díl V., s. 1.

¹¹¹ Kerner, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 207.

¹¹² Hartmann, A., Schlichten, s. 89.

¹¹³ Bieri, S., Ferel, A., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 16.

Právní úprava institutu narovnání v německém právu

Úprava institutu narovnání v německém právu je poněkud roztržštěná. Narovnání je zakotveno v trestním zákoníku (StGB), upraveno je i v trestním řádu procesním (StPO), v zákoně o soudech nad mládeží (JGG), částečně i v tzv. vedlejších trestních zákonech (např. v zákoně o omamných prostředcích).

Narovnání v trestním zákoníku (StGB)

Narovnání je v německém právu upraveno v § 46a trestního zákoníku (Strafgesetzbuch - StGB). Narozdíl od práva českého se jedná o institut práva hmotného a nikoli procesního. Hlavním cílem je zde dekriminalizace a depenalizace a s tím spojená možnost snížení trestu nebo dokonce upuštění od potrestání. § 46a byl do trestního zákoníku zaveden zákonem o boji se zločinností¹¹⁴ z 28. 10. 1994 (ustanovení o narovnání vstoupilo v účinnost 1. 12. 1994). Okolnost, že narovnání bylo do trestního zákoníku zavedeno (vedle převážně represivních ustanovení) právě zákonem o boji se zločinností, bylo částí literatury kritizováno. Skoro by se prý mohlo zdát, že narovnání se mělo v tomto zákoně „schovat“, protože samo bylo považováno za neprosaditelné. Proti tomu se uvádí, že zákonodárce tímto postupem uznal preventivní potenciál trestněprávní restituce.¹¹⁵

Pojem narovnání se však v německém trestním zákoníku objevil už dříve, a to v § 46 odst. 2 větě druhé. Tam byl

¹¹⁴ Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches, der Strafprozessordnung und anderer Gesetze (Verbrechensbekämpfungsgesetz), BGBl. 1994, s. 3186.

¹¹⁵ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven für Täter-Opfer-Ausgleich und Wiedergutmachung im Erwachsenenrecht, Neue Zeitschrift für Strafrecht, 7/1996, s. 309.

zaveden zákonem na ochranu oběti z 18. 12. 1986.¹¹⁶ Věta druhá zní: *Při vyměřování trestu zvažuje soud navzájem okolnosti, které mluví pro a proti pachateli. Přitom přichází v úvahu zejména ... (pachatelovo) chování po činu, zvláště jeho snaha vyrovnat škodu, jakož i pachatelova snaha dosáhnout narovnění s poškozeným.* Vedle pachatelovy snahy o náhradu materiální škody byla tedy za polehčující okolnost považována i snaha poskytnout poškozenému další, nemateriální plnění, mnohdy i jen symbolické (např. i poskytnutí určité služby veřejnosti).¹¹⁷ Pokud tedy z jakýchkoliv důvodů nedojde k narovnění podle § 46a StGB, je k případné pachatelově snaze přihlédnuto při vyměřování trestu.

Pojem vyrovnání je zmíněn i při úpravě podmíněného odsouzení - pachateli může soud uložit, aby podle svých sil vyrovnal škodu (§ 56b odst. 2 StGB). Pokud pachatel propadá¹¹⁸ peněžitému trestu nebo trestu do sto osmdesáti denních sazeb, může soud za určitých podmínek vyslovit vinu, stanovit trest a vyhradit si jeho uložení (§ 59 StGB). K tomu soud může pachateli uložit, aby se snažil dosáhnout narovnění s poškozeným nebo aby škodu způsobenou trestným činem vyrovnal jinak (§ 59a odst. 2 věta první StGB).

Jak již bylo výše zmíněno, narovnění je upraveno v § 46a, který zní:

§ 46a Narovnění mezi pachatelem a obětí, vyrovnání škody
Jestliže pachatel

- 1. ve snaze dosáhnout narovnění s poškozeným (Täter-Opfer-Ausgleich) svůj čin zcela nebo z převážné části vyrovnal nebo se o jeho vyrovnání vážně pokoušel, nebo*

¹¹⁶ Erstes Gesetz zur Verbesserung der Stellung des Verletzten im Strafverfahren, BGBl. 1986 I, s. 2496. Zákon je účinný od 1. 4. 1987.

¹¹⁷ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 40.

¹¹⁸ Trest, kterému pachatel propadá, je konkrétní trest, který by byl pachateli uložen, kdyby nedošlo např. k vyhrazení jeho uložení.

2. v případě, ve kterém vyrovnání škody od něho vyžadovalo výrazné osobní úsilí nebo osobní ztrátu, oběť zcela nebo z převážné části odškodnil, může soud trest snížit podle § 49 odst. 1, nebo jestliže pachatel nepropadá¹¹⁹ vyššímu trestu než trestu odnětí svobody do 1 roku nebo peněžitému trestu do 360 denních sazeb, od potrestání upustit.¹²⁰

Tímto předpisem bylo soudům umožněno, aby za splnění určitých podmínek trest zmírnily nebo od něj úplně odhlédly. Podle důvodové zprávy¹²¹ nemá však každá forma narovnání škody bezvýjimečně a bez ohledu na konkrétní případ působit ve prospěch pachatele, a to z důvodů generální prevence (formulace „soud může trest snížit ... nebo od potrestání upustit“).

Pro pachatele má toto ustanovení vytvořit podmínky, které by ho pobídly ke snahám o narovnání. Podle důvodové zprávy se pachatel cestou narovnání lépe přiměje k tomu, aby nahlédl zavrženíhodnost svého činu a převzal odpovědnost za jeho následky. Taková opatření současně ozřejmí nejen pachateli, ale i celé společnosti, že se z trestného činu vyvodily patřičné důsledky. Zájem oběti se má dostat do středu zájmů, oběť má mít možnost jednat tak, aby obdržela smysluplnou materiální i nemateriální pomoc a aby odbourala strach.

¹¹⁹ V originále „Strafe ist verwirkt“. Tento výraz (nebo Täter hat eine Strafe verwirkt) se objevuje na více místech StGB a je překládán různě. O. Suchý v překladu StGB uvádí různé ekvivalenty: „při odsouzení“ (§ 56), „přichází-li v úvahu trest“ (§ 59), „má-li být uložen trest“ (§ 60). Výraz „propadnutí trestu“, byť i trochu archaický, mi připadá přinejmenším z hlediska sjednocení terminologie vhodnější. § 46a není v překladu O. Suchého ještě uveden.

¹²⁰ V originále: § 46a Täter-Opfer-Ausgleich, Schadenwiedergutmachung Hat der Täter 1. in dem Bemühen, einen Ausgleich mit dem Verletzten zu erreichen (Täter-Opfer-Ausgleich), seine Tat ganz oder zum überwiegenden Teil wiedergutmacht oder deren Wiedergutmachung ernsthaft erstrebt, oder 2. in einem Fall, in welchem die Schadenswiedergutmachung von ihm erhebliche persönliche Leistungen oder persönlichen Verzicht erfordert hat, das Opfer ganz oder zum überwiegenden Teil entschädigt, so kann das Gericht die Strafe nach § 49 Abs. 1 mildern, oder, wenn keine höhere Strafe als Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr oder Geldstrafe bis zu derihundertsechzig Tagessätzen verwirkt ist, von Strafe absehen.

Pokud vím, jediný překlad do češtiny je v článku Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek, s. 10, odkud byl některými autory převzat. Od tohoto překladu jsem se v několika směrech odchýlila.

¹²¹ Důvodová zpráva, BT-Drs. 12/6853, s. 21 - 22.

Pro aplikaci § 46a č. 1 StGB se požaduje, aby pachatel v rámci narovnání svůj čin zcela nebo z převážné části vyrovnal nebo se o vyrovnání vážně pokoušel. Na jedné straně se tak má pachateli vytvořit reálná šance, že trest bude zmírněn nebo od něj bude upuštěno, a to i v případě, že např. oběť odmítá spolupráci nebo byla relativně nepatrným zaviněním způsobena velká škoda. Vyrovnání škody se musí dít na základě snah o narovnání, ideálně pod vedením třetí osoby. Tím se má zabránit privilegování bohatých pachatelů, kteří jsou trvale schopni vyrovnat škodu a bez dalšího se vykoupit.

Podle § 46a č. 2 StGB je třeba oběť zcela nebo z převážné části odškodnit, což současně musí pro pachatele představovat výraznou osobní ztrátu nebo poskytnutí výrazného osobního plnění. Pachatel má tedy i v tomto případě poskytnout více než čistě účetní kompenzaci, což má být výrazem individuálního převzetí odpovědnosti.

Okruh činů vhodných pro aplikaci § 46a StGB

Trestní zákoník neurčuje žádná přesná kritéria, kdy k narovnání dojít může a kdy ne. Okruh použití je téměř neomezený, ačkoliv se v době přijímání tohoto ustanovení objevovaly i jiné návrhy (například omezit narovnání pouze na majetkové delikty).¹²² Senát Spolkového soudního dvora v jednom svém rozhodnutí¹²³ - i když „se zřejmou nevolí“¹²⁴ - konstatoval, že pro § 46a StGB neexistují žádná omezení v tom smyslu, že by se na některé trestné činy nemohl použít. Narovnání je možné i u tak závažných trestných činů, jako jsou znásilnění či pokus loupeže, uvažovat o narovnání by se mohlo dokonce i při pokusu vraždy. V těchto případech však zřejmě není možné upuštění od potrestání, ale „pouze“ snížení trestu.

¹²² Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 311.

¹²³ BHG 5 StR 156/95.

¹²⁴ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 314.

(Ačkoliv je třeba poznamenat, že ani upuštění od potrestání, ani snížení trestu není ani za splnění všech podmínek obligatorní. Tato problematika bude podrobněji rozebrána v kapitole o právních následcích narovnání.) S odvoláním na dosavadní praxi soudů se však uvádí, že například těžký případ znásilnění se pro narovnání hodí pouze ve výjimečných případech,¹²⁵ přestože znění zákona žádné takové omezení neobsahuje.¹²⁶

Určena je pouze hranice mezi tím, kdy může dojít k upuštění od potrestání a kdy k zmírnění trestu. Upuštění od potrestání¹²⁷ je možné pouze v případě, že konkrétní trest, který pachateli hrozí, není vyšší než trest odnětí svobody do 1 roku nebo peněžitý trest¹²⁸ do 360 denních sazeb. Nejedná se zde tedy o abstraktní rámec trestní sazby, ale o konkrétní trest, ke kterému by byl pachatel pravděpodobně odsouzen, kdyby k narovnání nedošlo.¹²⁹

V literatuře se uvádí, že narovnání nelze použít na takové činy, kde chybí oběť, např. u opilství v dopravě¹³⁰, u falešné výpovědi nebo u znečištění vodního toku; v těchto případech by se případné symbolické vyrovnání mohlo zohlednit podle § 46 StGB.¹³¹

Narovnání naopak nebrání, je-li obětí právnická osoba.¹³² Za právnickou osobou totiž stojí jedna či více fyzických osob,

¹²⁵ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 315.

¹²⁶ Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 322.

¹²⁷ Vedle upuštění od potrestání podle § 46a je možné od potrestání upustit pouze podle § 60 a dále podle některých ustanovení zvláštní části trestního zákoníku. U žádného z těchto ustanovení se však nejedná o odklony, ale (ve většině případů) o ustanovení o účinné lítosti.

¹²⁸ Peněžitý trest se v Německu určuje podle denních sazeb. Nejnižší trest je 5, nejvyšší (pokud není zákonem stanoveno jinak) je 360 denních sazeb. Výši jedné sazby určí soud s ohledem na osobní a hospodářské poměry pachatele. Přitom zpravidla vychází z čistého příjmu, kterého pachatel za jeden den dosáhne nebo by dosáhnout mohl, zohlednit se může i pachatelův majetek. Jedna denní sazba činí nejméně 1 a nejvýše 500 Eur (§ 40 StGB).

¹²⁹ Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, sv. I, Mnichov 2003, § 46a, m. č. 6, stejně i Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 148.

¹³⁰ Münchener Kommentar, § 46a, m. č. 6.

¹³¹ Horn, E., Rudolphi, H., Samson, E., Günther, H., Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, sv. I, Berlin 1994, § 46a, m. č. 3.

¹³² Tato otázka byla původně sporná, vyřešena byla judikaturou – klíčový význam měla zejména dvě rozhodnutí: BayObLG 3 St RR 17/95 (uvedené mj. v NJW 1995, s. 2120) a OLG Karlsruhe I Ss 192/95 (uvedené mj. v NJW 1996, s. 3286).

které byly poškozeny nepřímo¹³³ a kterým vyrovnání může pomoci. Nejedná se tedy o delikt „bez oběti“. V těchto případech narovnání působí výchovně i na pachatele, který může ukázat, že je připraven převzít odpovědnost za svůj čin. Namítá se, že takové narovnání může svůj účel splnit jen zčásti, protože s právníkem osobou nelze vykonat rozhovor o narovnání. Rozhovor však může být veden např. se zástupcem nebo zaměstnancem právní osoby.¹³⁴ Tím, že je poškozeným právníkem osoba, se pachatel nedostává do právně horšího postavení, než v jakém by byl, kdyby poškozeným byla osoba fyzická.¹³⁵

Objevil se názor, že na kriminalitu bagatelní není vhodné narovnání použít. Zdůvodňuje se to tím, že při narovnání je třeba použít prostředníka, je třeba zorganizovat setkání pachatele s obětí apod. Narovnání je tedy časově i organizačně relativně náročné, a proto se hodí nejlépe pro případy, které jsou prostředně závažné, u kriminality bagatelní, která může být vyřízena i jinak, se narovnání „nevyplatí“ a je lépe použít jiných prostředků.¹³⁶

Vymezení pojmů „narovnání“ a „vyrovnání“

V § 46a se objevuje jak pojem narovnání, tak i vyrovnání. Oba pojmy se do jisté míry kryjí. V obou případech jde o to, aby byly odstraněny následky trestného činu, a oba pojmy se někdy používají jako synonyma, což bylo kritizováno s tím, že oba termíny vychází z rozdílných teoretických oblastí a jejich nerozlišování ztěžuje správnou aplikaci. Zákon narovnání a vyrovnání zřetelně rozlišuje (stačí připomenout už jen nadpis

¹³³ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 179.

¹³⁴ Tamtéž, s. 181.

¹³⁵ Münchener Kommentar, § 46a, m. č. 8.

¹³⁶ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 18.

§46a), oběma institutům však přiznává zásadně stejné právní účinky.¹³⁷

Narovnání je možno definovat jako nabídku pachateli a poškozenému, aby s pomocí prostředníka našli řešení, které budou všichni zúčastnění akceptovat a které je vhodné k ukončení nebo alespoň otupení konfliktů, které vedly k trestnému činu.¹³⁸ U narovnání tedy stojí v popředí osobnostní prvek, pachatel má být konfrontován s obětí a s její bolestí, má uznat svoji vinu, a v ideálním případě se s obětí usmířit.¹³⁹ Narovnání překračuje pouhou náhradu škody. Oběť má možnost odbourat psychické zatížení a znovu získat důvěru v právní řád.¹⁴⁰ Narovnání je neformální jednání s otevřeným výsledkem.¹⁴¹ Někdy se však narovnání v širším smyslu používá jako společný název pro výše popsané narovnání v užším smyslu a pro vyrovnání.

Vyrovnání představuje cíl, kterého má být narovnáním dosaženo, tedy obsah narovnání. Chybí zde prvek jednání mezi zúčastněnými, který je příznačný pro narovnání.¹⁴² Nejde tedy v první řadě o odstranění konfliktu, nýbrž o plnění, které má pachatel poskytnout oběti, aby byl znovu nastolen právní mír.¹⁴³ V popředí tedy stojí konkrétní materiální plnění.

„Vyrovnání škody“ představuje jeden z možných výsledků a je užším pojmem než pouhé „vyrovnání“; v první řadě se zde jedná o odškodění oběti.¹⁴⁴

Pojem „vyrovnání činu“ je použit v § 46a č. 1. Tento pojem není identický s vyrovnáním škody. Institucionální rámec pro vyrovnání činu tvoří narovnání.¹⁴⁵ Pachatel má při vyrovnání činu poskytnout nejen materiální náhradu škody, ale i plnění

¹³⁷ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, 310 - 311.

¹³⁸ Tamtéž, s. 310.

¹³⁹ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 25.

¹⁴⁰ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 11.

¹⁴¹ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 314.

¹⁴² Tamtéž, s. 310.

¹⁴³ Meier, B., Konstruktive Tatverarbeitung, s. 1, 3.

¹⁴⁴ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 310 - 311.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 311.

další - například dárky, květiny, práci vykonanou pro poškozeného, pomoc a další i nemateriální plnění, např. odvolání urážlivých výroků nebo rozhovor s poškozeným. Jak je vidět u posledně jmenovaného příkladu, mezi imateriálním vyrovnáním činu a narovnáním dochází k plynulým přechodům.¹⁴⁶

Ohraničení mezi alternativou 1 a 2

§ 46a č. 1 - narovnání

Pachatel má ve snaze dosáhnout narovnání s poškozeným svůj čin vyrovnat (nebo se o vyrovnání vážně pokoušet). Podle znění zákona je tedy třeba vyrovnat nejen škodu, ale i (všechny) následky činu¹⁴⁷. Prostředkem vyrovnání činu může být jednak plnění materiální (např. náhrada škody, bolestné), jednak plnění nemateriální (například pachatelova omluva, provedení práce pro oběť, dárky, květiny, a to i přesto, že je pachatel koupil¹⁴⁸). Pojem vyrovnání tedy vedle občanskoprávní náhrady škody zahrnuje i další formy plnění.¹⁴⁹

Předpokladem je, že se pachatel snažil o narovnání konfliktu. Zákon však nepožaduje, aby narovnání úspěšně proběhlo. Pachatel, který se účastnil programu narovnání (byť i neúspěšně), již svou účastí jako takovou prokázal svou ochotu převzít odpovědnost. Není ani nutné, aby byla skutečně vyrovnána škoda, stačí, když se o její vyrovnání pachatel vážně pokoušel.¹⁵⁰ Pokud přes vážně projevenou snahu pachatele k narovnání nedojde a pokud by se zdálo hrubě nespravedlivé tuto pachatelovu námahu „neocenit“, lze narovnání akceptovat. Nepostačí však pouhé zaplacení škody nebo omluvný dopis, na který však oběť neodpověděla.¹⁵¹ Mělo by dojít k rozhovoru mezi

¹⁴⁶ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 28.

¹⁴⁷ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 183.

¹⁴⁸ Kaspar, J., Wiedergutmachung und Mediation im Strafrecht, Münster 2004, s. 100.

¹⁴⁹ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 13.

¹⁵⁰ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 312.

¹⁵¹ Münchener Kommentar, s. 1671.

pachatelem a obětí. Tím se má znesnadnit postavení bohatých pachatelů, kteří by se jinak mohli lehko vykoupit.

§ 46a č. 2 - vyrovnání škody

V tomto ustanovení je upraveno čistě materiální vyrovnání škody. Průběh vyrovnání není zákonem blíže stanoven, v každém případě vyrovnání škody probíhá mimo rámec narovnání. Obsahově se vyrovnání škody vztahuje v první řadě na materiální restituci, tedy na plnění v penězích¹⁵². To je zdůvodňováno doslovným zněním zákona - zatímco podle č. 1 musí pachatel škodu „vyrovnat“, podle č. 2 musí oběť „odškodnit“.

Nestačí pachatelův příslib, že oběť odškodní později, teprve splněním pachatel věrohodně prokáže svou připravenost k převzetí odpovědnosti za svůj čin.

Dále je třeba, aby náhrada škody vyžadovala od pachatele výrazné osobní úsilí nebo osobní ztrátu. Tato podmínka se vztahuje na okolnosti doprovázející odškodnění, nikoli na samotný jeho obsah. Nejedná se tedy např. o osobní péči o poškozeného nebo obstarání jeho záležitostí. Plnění s takovým osobním obsahem je totiž typické pro narovnání, kdežto při vyrovnání chybí konfrontační moment.¹⁵³

Výrazným osobním úsilím, popř. výraznou osobní ztrátou se rozumí např. práce pachatele ve volném čase za účelem vydělání peněz nebo podstatné omezení se ve finanční oblasti, jako třeba rozhodnutí pachatele odškodnit oběť penězi, které si již dříve ušetřil např. na dovolenou.¹⁵⁴ Smyslem tohoto ustanovení je zabránit bohatým pachatelům, kteří si mohou náhradu škody vždy dovolit, aby se „vykoupili“.¹⁵⁵

V literatuře¹⁵⁶ je kritizováno, že pokud se pachateli nepodaří poskytnout plnění předpokládané § 46a č. 2 StGB do

¹⁵² Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 312.

¹⁵³ Tamtéž, s. 312.

¹⁵⁴ Hom, E., Rudolphi, H., Samson, E., Günther, H., Systematischer Kommentar, § 46a, m. č. 7.

¹⁵⁵ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 184.

¹⁵⁶ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 169.

konce hlavního řízení, a pokud nechce nebo nemůže poskytnout plnění podle č. 1, není aplikace § 46a StGB možná, což prý není v zájmu oběti.

Vztah mezi § 46a č. 1 a č. 2 StGB

Přesný vztah mezi alternativou 1 a 2 nebyl a není zcela nesporný. V literatuře¹⁵⁷ jsou uvedeny nejrůznější názory. Například se uvádí, že alternativa 2 je k alternativě 1 speciální, a to z toho důvodu, že alternativa 2 se vztahuje výhradně na materiální vyrovnání škody, k němuž jsou navíc nutné i další dvě podmínky - náhrada škody alespoň z převážné části do doby, než soud začne rozhodovat, a podstatná osobní ztráta nebo plnění.¹⁵⁸ Podle jiných názorů¹⁵⁹ jsou si obě alternativy rovnocenné. Lackner¹⁶⁰ považoval 2. alternativu za zvláštní případ alternativy 1, který je k alternativě 1 v subsidiárním poměru, takže alternativu 2 je možné použít pouze tehdy, když nejsou splněny podmínky alternativy 1. V pozdějším vydání¹⁶¹ se však také přiklonil k názoru, že obě alternativy jsou si rovny.

Nutno podotknout, že neproblematickým nebyl ani názor, podle kterého bylo narovnání ve smyslu § 46a č. 1 nahlíženo jako narovnání imateriálních následků, což by však bylo myslitelné i u deliktů proti majetku.¹⁶² Naopak vyrovnání škody podle § 46a č. 2 bylo určeno výhradně k narovnání škod materiálních. Podle tohoto pojetí tak použití § 46a č. 2 bylo určeno v první řadě pro majetkové trestné činy a například u násilných trestných činů nepřicházelo v úvahu.¹⁶³

¹⁵⁷ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 168 an, a další literatura tam uvedená.

¹⁵⁸ Horn, E., Rudolphi, H., Samson, E., Günther, H., Systematischer Kommentar, § 46a, m. č. 7.

¹⁵⁹ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 312.

¹⁶⁰ Lackner, K., Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 21. vyd., Mnichov 1995, § 46a, m. č. 4.

¹⁶¹ Lackner, K., Kühn, K., Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 22. vyd., Mnichov 1997, § 46a, m. č. 4a.

¹⁶² Judikatura BGH od r. 1995 až po rozhodnutí BGH 4 StR 551/00 z 20. 2. 2001. Změnu přinesl rozsudek 2 StR 78/01 z 25. 5. 2001.

¹⁶³ Tröndle, H., Fischer, T., Strafgesetzbuch und Nebengesetze, 51. vyd, Mnichov 2003, § 46a, m. č. 3.

Spolkový soudní dvůr označil takové přísné rozlišování za pochybné. Např. u loupežného přepadení banky mají její zaměstnanci zájem především na narovnání (§ 46a č. 1), kdežto bance samotné, resp. její pojišťovně, bude třeba nahradit materiální škodu.¹⁶⁴ Schöch upozorňuje, že § 46a se dělí nikoli podle druhu vzniklé škody, ale podle kategorií plnění; tak např. u § 46a č. 1 nejde o náhradu imateriální škody, ale o imateriální náhradu.¹⁶⁵

Nejnověji se touto problematikou zabýval J. Kaspar.¹⁶⁶ Podle něj jde o centrální problém, a dosavadní řešení považuje za nepřesvědčivé. Zdůvodňuje to tím, že jednak ani v zákoně, ani v důvodové zprávě není žádné přesné určení vztahu mezi alternativou 1 a 2, jednak tím, že jak materiální, tak i imateriální škoda může být narovnána cestou náhrady škody a bolestného. U těžkých násilných deliktů oběť často nutně potřebuje náhradu škody, z pochopitelných důvodů si však nepřeje kontaktování nebo dokonce konfrontaci s pachatelem, takže v těchto případech by podle dosavadní praxe narovnání nepřicházelo v úvahu. Vyloučení těchto činů z okruhu § 46a č. 2 je třeba odmítnout, neboť takovéto omezení by mimo jiné i omezovalo zájmy oběti. Na druhou stranu se ale uznává, že trestný čin nelze „sprovodit ze světa penězi“.

Vyrovnání škody

Výše vyrovnání

Pachatel musí škodu nahradit buď zcela nebo z převážné části. Je však poněkud nejasné, co se onou „převážnou částí“ rozumí. Podle některých názorů musí tato část činit více než 50 % účetní hodnoty.¹⁶⁷ Podle jiných názorů si má sama oběť

¹⁶⁴ Rozsudek BGH z 25. 5. 2001 – 2 StR 78/01, NJW 35/2001, s. 2557.

¹⁶⁵ Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 323 - 324.

¹⁶⁶ Kaspar, J., Wiedergutmachung.

¹⁶⁷ Lackner, K., Kühl, K., Strafgesetzbuch, 24. přepr. vyd., § 46a, m. č. 2, podobně i Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 169.

určit, jaké vyrovnání považuje za dostatečné; takový názor oběti se však má považovat za rozhodující pouze tehdy, pokud odpovídá i objektivnímu posouzení třetí (nezaujaté) osoby.¹⁶⁸ Pouhé uznání závazku nebo slib, že závazek bude vyrovnán, nestačí. Jinak tomu je pouze tehdy, pokud poškozený uzavře vykonatelnou smlouvu o vyrovnání (uzavřenou před soudem nebo u advokáta podle civilního řádu procesního¹⁶⁹) a v ní prohlásí, že souhlasí s tím, aby dostal jen částečné plnění nebo aby mu plnění bylo poskytnuto ve splátkách; podle možností má být takový závazek zajištěn.¹⁷⁰ Taková smlouva je exekučním titulem.

Vyrovnání škody plněním třetí osoby

Otázkou je, zda lze plnění třetí osoby přičíst k dobru pachateli. Plnění třetím by sice mohlo být polehčující okolností podle § 46 odst. 2 StGB, nikoliv ale důvodem pro narovnání podle § 46a StGB. V něm je výslovně napsáno, že „pachatel“ (a nikoli třetí osoba) má vyrovnat „svůj čin“ To odpovídá i důvodové zprávě, podle které má pachatel převzít odpovědnost, přičemž „nikoli každá forma narovnání škody ... má pachateli prospět“.¹⁷¹

Jinak je to v případě, kdy škodu hradí pojišťovna. V takovém případě není aplikace § 46a StGB vyloučena, především z toho důvodu, že v takovém případě vzniká pojišťovně proti pachateli regresní nárok na náhradu škody. Pachatel tedy musí plnit stejně, pouze jinému věřiteli. Přestože tedy neplní přímo oběti, bylo by nespravedlivé zhoršovat jeho postavení jen proto, že oběť obdržela plnění z pojistky.¹⁷² Pachatel však může usilovat o narovnání i v případech, ve kterých je regresní nárok pojišťovny vyloučen.

¹⁶⁸ Horn, E., Rudolphi, H., Samson, E., Günther, H., Systematischer Kommentar, § 46a, m. č. 3.

¹⁶⁹ § 794 odst. 1 věta 1, § 796a ZPO (Zivilprozessordnung – civilní řád procesní).

¹⁷⁰ Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 321.

¹⁷¹ Důvodová zpráva, BT-Drs. 12/6853, s. 21 - 22

¹⁷² Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 30.

K vyrovnání činu je totiž třeba nejen plnění materiální (které poskytne pojišťovna), ale i plnění imateriální (které poskytne pachatel). Krom toho svou dobrou vůlí může pachatel prokázat svým jednáním po činu mimo jiné i tím, že s pojišťovnou spolupracuje a přispěje tak k brzkému vyřízení škody. Samotná spolupráce s pojišťovnou by však k narovnání zřejmě nestačila, ale může být zohledněna podle § 46 StGB při vyměřování trestu.¹⁷³

Časový okamžik poskytnutí plnění

S ohledem na posílení pozice oběti platí pro časový okamžik vyrovnání činu zásada „čím dříve, tím lépe“. Tím, že zákonodárce při formulaci § 46a StGB zvolil perfektum (Hat der Täter ... wiedergutmacht), dal jasně najevo, že následky tohoto předpisu mohou jít k dobru pouze pachateli, který oběti domluvené plnění poskytl nebo alespoň vyvinul potřebnou vážnou snahu.¹⁷⁴

Není však nikde stanoveno, kdy přesně má k takovému plnění dojít. Pachatel s obětí si mají domluvit nejen druh a výši plnění, ale i jeho lhůtu. K vyrovnání činu nebo alespoň k vážné snaze o vyrovnání musí dojít nejpozději do doby, než soud rozhodne. Toto je poslední myslitelný okamžik, ve kterém ještě soud může pachatelovy snahy zohlednit pro použití § 46a StGB. Kdyby byl stanoven pozdější okamžik, mohl by pachatel plnění odkládat na co možná nejpozději, očekával by, jak celá věc dopadne a bylo by nebezpečí, že se z vyrovnání stane „poslední nouzová brzda po vyčerpání všech ostatních strategií obhajoby“.¹⁷⁵

Vyrovnání škody při spolupachatelství

Pokud byl trestný čin spáchán ve spolupachatelství, je

¹⁷³ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 31.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 40.

sporné, v jaké výši je třeba plnit. Nabízí se otázka, zda jeden ze spolupachatelů již zaplacením svého podílu na škodě poskytl dostatečné vyrovnání.

Podle občanského práva ti, kdo zavíní nedovoleným jednáním škodu, ručí solidárně. Věřitel může požadovat dluh v celé výši i od jednoho z dlužníků. Je vnitřní věcí dlužníků, jak si upraví svoje vztahy mezi sebou. Podle civilněprávních měřítek by tedy poskytnutí jen poměrné části plnění jedním dlužníkem nestačilo.

Je však otázkou, zda se civilněprávní měřítko v trestním právu uplatní. Podle ustanovení § 46a StGB navíc stačí vyrovnat i jen převážnou část škody, cílem je zde znovunastolení právního míru. Navíc vyrovnání škody musí představovat pro pachatele značné osobní úsilí nebo ztrátu. Trestněprávní vyrovnání nelze z těchto důvodů stavět na roveň civilněprávní náhradě škody. Rozdíly však nelze přeceňovat, pro výklad pojmu škody je možno použít civilněprávní měřítko. V § 46a č. 2 StGB se objevují výrazy „škoda“ a „odškodnil“, což naznačuje, že by zde měla zásadně platit měřítko civilněprávní, takže úplné vyrovnání škody ve smyslu § 46a StGB předpokládá úplné uspokojení civilněprávních nároků. Přesné určení civilněprávní výše škody je však pro trestního soudce těžké.

Dostáváme se tedy k tomu, jak stanovit výši náhrady škody. Většinou se uvádí, že je třeba plnit alespoň jednu polovinu. Účelem předpisu je především posílení pozice oběti, která se umožnit, aby snadněji uplatnila své nároky. Pokud se však umožní spolupachateli, aby plnil jen polovinu části, která by na něho připadla, postavení oběti se zhorší. Negativně ovlivněny by byly nejen zájmy oběti, ale ani by se nesnížilo zatížení justice. Oběť by se zbytkem škody zůstala odkázána na civilní řízení a je otázkou, do jaké míry by byla úspěšná při

vymáhání škody od zbylých pachatelů. Je tedy třeba požadovat zaplacení minimálně poloviny celkové výše škody.

Pokud však plní všichni spolupachatelé, mohou být jejich jednotlivé příspěvky i nižší než polovina celkové výše škody. V tomto případě budou totiž nároky oběti splněny.

Sporný a dosud nevyřešený je rovněž případ, kdy celou škodu - tedy nejen podíl svůj, ale i podíly spolupachatelů - zaplatí pouze jeden z nich. Takovému spolupachateli se plnění přičte k dobru, zůstává však otázkou, nakolik takové plnění působí na spolupachatele, kteří neplnili.

V úvahu přichází zhruba tři možnosti. První možností je, že vyrovnání podle § 46a č. 2 StGB je pro tyto pachatele vyloučeno, mohou se ale ještě pokusit o narovnání. Toto řešení je však dost pochybné, mimo jiné i proto, že vede k nerovnosti a vlastně závisí na náhodě, který ze spolupachatelů zaplatí jako první (ačkoliv podle praxe žádné takové „závody spolupachatelů“ nehrozí).

Druhou myslitelnou možností by bylo dovolit dalším spolupachatelům, aby poskytli určitý peněžitý příspěvek na všeobecně prospěšné zařízení, a nikoli oběti, která již je odškodněna. Tato forma symbolického vyrovnání by však šla jen těžko podřadit pod § 46a č. 2 StGB.

Lepší alternativou se jeví zohlednění případného pozdějšího vyrovnání mezi spolupachateli. Jedná se zde o případ podobný tomu, kdy poškozenému plní pojišťovna, která pak uplatní proti pachateli regresní nárok, ačkoliv lze jen sotva říci, že spolupachatel, který zaplatil, pak vystupuje jako poškozený.¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ Kaspar, J., Schadenswiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich bei Gesamtschuldem. Zugleich Besprechung von BGH, Urteil vom 25. 5. 2001, Golddammers Archiv für Strafrecht, 2003, s.149 - 152.

Právní následky použití § 46a StGB

Fakultativní nebo obligatorní zmírnění trestu

Názor, že zmírnění trestu, jak je zmíněno v § 46a StGB, je pouze fakultativní, je takřka jednomyslný. Přesto byl částí literatury vysloven názor, že se jedná o obligatorní úpravu.¹⁷⁷ Bylo to zdůvodňováno tím, že trestní právo má nastoupit až jako ultima ratio, z čehož plyne, že trest může být uložen jen tehdy, pokud nelze účelu potrestání dosáhnout i jinak. Pokud jsou splněny podmínky § 46a StGB, soud musí trest snížit. Dobrovolné odstranění negativních následků trestného činu pachatelem má mít zásadně přednost před trestem.

Ke stejnému výsledku by bylo možno dojít i výkladem. Podle znění zákona soud může trest zmírnit nebo od potrestání upustit. V úvahu přichází výklad, že se jedná o výběr mezi dvěma alternativami, z nichž soud musí jednu zvolit. Proti tomu stojí odlišný výklad, že totiž soud může trest zmírnit, může od potrestání upustit nebo nemusí zvolit žádnou z těchto možností a použití § 46a StGB (i když jsou splněny zákonem stanovené podmínky) vůbec odmítnout (a trest popř. zmírnit podle § 46 StGB). Jazykový ani systematický výklad nedávají žádné přesné vodítko, jak rozhodnout. Formulace § 46a StGB je nepřesná a umožňuje obojí výklad. Je třeba poznamenat, že např. ustanovení o účinné lítosti je v § 60 StGB formulováno jednoznačně („soud upustí od potrestání, pokud...“). Z toho však nelze bez dalšího vyvozovat, že zmírnění trestu podle § 46a StGB je fakultativní.

Na řadu tedy přichází výklad historický a teleologický. Argumentuje se zejména důvodovou zprávou, podle které se předpisem měla vytvořit „možnost trest zmírnit ... nebo od potrestání upustit“¹⁷⁸ a nikoli „možnost trest zmírnit ... nebo možnost od potrestání upustit“. Zákonodárce tedy v době

¹⁷⁷ Následující názory a další odkazy in: Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 185 - 196.

¹⁷⁸ BT - Drs. 12/6853, s. 21.

přijímání předpisu neměl v úmyslu, aby zmírnění trestu bylo obligatorní. Z výkladu teleologického je patrné, že zmírnění trestu je pouze fakultativní, poněvadž hlavním cílem předpisu je (podle důvodové zprávy) zlepšení postavení oběti.

Na závěr je třeba zmínit ještě možnost použití analogie. Ta je v trestním právu zásadně nepřípustná, zde by se však jednalo o analogii ve prospěch pachatele, která přípustná je. Analogie se však může použít pouze tehdy, pokud je třeba vyplnit mezeru v zákoně. V úpravě narovnání a vyrovnání škody však žádná mezera není, takže pro použití analogie chybí základní předpoklad.

Právní následky § 46a StGB jsou tedy stanoveny pouze jako fakultativní možnost, soudce má dosti široký prostor k úvaze, může rozhodnout, že ke zmírnění trestu vůbec nedojde. Tak velký prostor pro soudce se nepovažuje za ideální, ale ke změně zákona je povolán zákonodárce a nikoliv soudce.

Často se cituje rozhodnutí Spolkového soudního dvora.¹⁷⁹ Pachatel byl odsouzen za znásilnění a ublížení na zdraví k trestu odnětí svobody ve výši 4 let. Pokusil se oběti omluvit a dohodl se s jejím právním zástupcem, že zaplatí bolestné ve výši 10 000 DM. Poněvadž těmito penězi nedisponoval, musel si zařídit úvěr, podařilo se mu takto získat pouze 5000 DM, tedy jednu polovinu. Senát tyto pachatelovy snahy neuznal dostatečnými a aplikaci § 46a StGB zamítl.

Postup při upuštění od potrestání a při zmírňování trestu

Pokud jsou předpoklady § 46a StGB splněny, soudce uváží, zda je vhodné pachatele potrestat z důvodů speciální nebo generální prevence. Pokud dospěje k závěru, že potrestání není třeba, vyhotoví rozsudek, ve kterém pouze konstatuje vinu pachatele. Protože se vlastně jedná o odsuzující rozsudek, je

¹⁷⁹ BGH 5 Str 156/95 z 2. 5. 1995.

odsouzený povinen nést náklady řízení (§ 456 odst. 1 věta 2 trestního řádu).¹⁸⁰

Současně může soud uložit i nápravné opatření, pokud se neváže přímo na potrestání.¹⁸¹ Tak je například možné, aby při nedbalostním ublížení na zdraví, které bylo způsobeno autonehodou, po úspěšném narovnání soud upustil od potrestání a současně nařídil podle § 69 StGB odebrání řidičského průkazu.¹⁸²

V rozsudku se musí zdůvodnit, proč se předpokládalo uložení trestu odnětí svobody do 1 roku, popř. peněžitého trestu do 360 denních sazeb. Pokud by soudce předpokládal uložení trestu vyššího, nemohl by od potrestání upustit, ale trest by mohl pouze zmírnit podle § 49 odst. 1 StGB.

Podle tohoto předpisu se horní hranice trestu odnětí svobody sníží na tři čtvrtiny. Při peněžitém trestu se na tři čtvrtiny sníží horní hranice denní sazby. Dolní hranice trestu odnětí svobody se sníží v případě původní dolní sazby ve výši od deseti do pěti let na dva roky, od tří do dvou let na šest měsíců, od jednoho roku na tři měsíce, v ostatních případech na jeden měsíc. Pod jeden měsíc nesmí trest odnětí svobody klesnout. Trest odnětí svobody je možné nahradit trestem peněžitým.

Kritizováno je však to, že nikde v zákoně není uvedeno, v jakém procesním stadiu má k narovnání dojít.¹⁸³ Jasně je jen to, že napřed musí soudce uvážit, zda jsou splněny podmínky § 46a StGB, ať už první či druhé alternativy, a pokud splněny jsou, tak musí rozhodnout, jaký konkrétní trest přichází pro pachatele v úvahu.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Münchener Kommentar, § 46a, m. č. 9.

¹⁸¹ Schönke, A., Schröder, H., Strafgesetzbuch – Kommentar, 26. vyd., Mnichov 2001, § 46a, m. č. 7.

¹⁸² Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 199.

¹⁸³ Meier, B., Konstruktive Tatverarbeitung, s. 1.

¹⁸⁴ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 148.

Záznam do rejstříku trestů

Jak upuštění od potrestání, tak i zmírnění trestu podle § 46a StGB se zapisují do Spolkového centrálního rejstříku.¹⁸⁵ V obou případech totiž řízení končí rozsudkem, ve kterém se vysloví vina pachatele.

Jinak je tomu v případě, kdy je trestní řízení zastaveno nebo je od něj upuštěno podle ustanovení trestního řádu procesního. Taková rozhodnutí zápisu do Spolkového centrálního rejstříku nepodléhají.

Narovnání v trestním řádu procesním (StPO)

Vedle úpravy narovnání v trestním zákoníku (StGB) mají velký význam pro využití v praxi předpisy práva procesního. Jedná se zejména o zastavení řízení podle § 153, § 153a a § 153b trestního řádu procesního (Strafprozessordnung - StPO). Novelou z r. 1999 byly s cílem dosáhnout většího použití narovnání v praxi zavedeny § 155a a § 155b StPO a změněn § 153a StPO.

Zastavení řízení podle § 153 StPO

§ 153 StPO je nadepsán Nestíhání bagatelních věcí. Podle tohoto ustanovení může státní zástupce se souhlasem soudu upustit od stíhání přečinu.¹⁸⁶ Jen výjimečně je možno zastavit i bez souhlasu soudu, a to pokud 1) dolní hranice trestní sazby je rovna minimálnímu trestu (minimální dolní hranice trestu činí podle § 38 StGB u trestu odnětí svobody jeden měsíc nebo podle § 40 StGB pět denních sazeb při trestu peněžitém) a zároveň 2) následky činu jsou nepatrné. Po podání

¹⁸⁵ Zákon o Centrálním rejstříku a o Rejstříku výchovných opatření – Gesetz über das Zentralregister und das Erziehungsregister (Bundeszentralregistergesetz – BZRG)

¹⁸⁶ Podle § 12 StGB se trestné činy dělí na zločiny a přečiny. Pokud dolní sazba trestu odnětí svobody činí jeden rok nebo více, jedná se o zločin. Je-li dolní hranice trestu nižší než jeden rok nebo pokud lze uložit trest peněžitý, jedná se o přečin. Přihlíží se k základní trestní sazbě, nikoli k trestní sazbě snížené či zvýšené.

obžaloby může soud se souhlasem státního zástupce a zpravidla i obžalovaného trestní řízení zastavit. Proti takovému usnesení nelze podat opravný prostředek. Výjimku tvoří případy, kdy nebyly dodrženy zákonné podmínky - např. pokud se ve skutečnosti jedná o zločin nebo pokud nebyl dán potřebný souhlas.

Krom toho, že se jedná o přečin, musí být pachatelova vina nepatrná a musí chybět veřejný zájem na stíhání. Není však zcela jasné, kdy takový veřejný zájem chybí. Veřejný zájem může spočívat v požadavku na bezpečnost, v zájmu na vysvětlení činu či v ochraně poškozeného.¹⁸⁷

Význam pro praxi narovnání spočívá v následujícím: včas a úspěšně provedené narovnání se posuzuje jako redukování viny, takže se může pokládat za nepatrnou. Narovnáním se navíc uspokojí veřejný zájem na trestním stíhání.¹⁸⁸ Narovnáním se tedy v některých případech vytvoří podmínky pro zastavení řízení podle § 153 StPO.¹⁸⁹

Prozatímní zastavení řízení podle § 153a StPO

Tento předpis se od § 153 StPO původně odlišoval jen tím, že trestní řízení bylo možno zastavit i v případě, kdy veřejný zájem na trestním stíhání trval. Jako náhradu měl obviněný poskytnout různá plnění. Předpis byl proto kritizován a označován jako „řízení o vykoupení se na svobodu“ a „milionářský paragraf“. Zákonodárce tuto kritiku zohlednil, a tak je nyní aplikace § 153a StPO možná pouze tehdy, pokud to „neodporuje tíži zavinění“.¹⁹⁰

Jak § 153 StPO, tak i § 153a StPO je možno použít jen u přečinů. Státní zástupce může prozatímně upustit od podání obžaloby (tentokrát však se souhlasem obviněného), po podání

¹⁸⁷ Volk, K., Grundkurs StPO, 4. přeprac. vyd., Mnichov 2005, s. 120.

¹⁸⁸ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 21.

¹⁸⁹ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 63.

¹⁹⁰ Volk, K., Grundkurs StPO, s. 121.

veřejné obžaloby může trestní řízení prozatímně zastavit soud (se souhlasem státního zástupce a obžalovaného). Současně soud (státní zástupce) uloží obviněnému pokyny a podmínky. V zákoně je jejich demonstrativní výčet - obviněnému se může např. uložit, aby poskytl určité plnění k vyrovnání škody způsobené svým činem (§ 153a odst. 1 věta 2 č. 1 StPO), aby zaplatil peněžitý příspěvek ve prospěch všeobecně prospěšného zařízení nebo ve prospěch státu (§ 153a odst. 1 věta 2 č. 2 StPO) nebo aby se vážně snažil dosáhnout narovnání s poškozeným a přitom svůj čin zcela či z převážné části vyrovnal nebo se o vyrovnání vážně pokoušel¹⁹¹ (§ 153a odst. 1, věta 2, č. 5 StPO). Ačkoliv zejména vyrovnání a narovnání je teorií vysoce ceněno, praxe jednoznačně upřednostňuje zaplacení peněžitého příspěvku.¹⁹²

Ke splnění podmínek se stanoví obviněnému lhůta.¹⁹³ Během této lhůty mohou být podmínky zrušeny nebo může být lhůta prodloužena, se souhlasem obviněného je možno podmínky měnit nebo uložit další. Splnění uložených podmínek naopak vede ke konečnému zastavení řízení.

Charakter uložených podmínek je poněkud problematický. Nejedná se o trest ve smyslu materiálního práva, obviněný musí dokonce s jejich uložením souhlasit. Přesto jsou obviněným mnohdy vnímány jako újma ze strany orgánů trestního řízení. K tomu se ještě připojuje skutečnost, že jsou nařízeny „shora“. Za takových podmínek se zvláště narovnání jeví jako problematické. Podstatným znakem narovnání je totiž dobrovolnost, a tu si lze jen těžko představit tam, kde bylo obviněnému uloženo, aby se o narovnání snažil. Kritizuje se i to, že pokud obviněný již dříve na základě vlastního

¹⁹¹ Tato formulace je - nikoli jen náhodou - takřka totožná se zněním § 46a č. 1 StGB; do § 153a byla zavedena novelou s účinností od 20. 12. 1999.

¹⁹² Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 64.

¹⁹³ U výše zmíněných příkladů maximálně šest měsíců, v jiných případech může být až jeden rok.

rozhodnutí poskytl plnění k vyrovnání činu, popř. škody, není to v § 153a StPO vůbec zohledněno.¹⁹⁴

Zastavení řízení podle § 153b StPO ve spojení s § 46a StGB

Podle tohoto předpisu¹⁹⁵ může státní zástupce se souhlasem soudu upustit od podání obžaloby, a to za takových podmínek, za kterých by soud (pokud by k podání obžaloby došlo) mohl upustit od potrestání. Pokud je už obžaloba podána, může podle § 153b odst. 2 StPO trestní řízení - se souhlasem státního zástupce a obžalovaného - zastavit soud, a to až do začátku hlavního líčení.

Splnění podmínek se určuje podle trestního práva hmotného¹⁹⁶, tedy v případě § 46a StGB přichází toto řešení v úvahu jen tehdy, pokud by konkrétní trest nepřesahoval jeden rok, popř. 360 denních sazeb. § 153b StPO lze tedy aplikovat i na zločiny. Podmínky předepsané v § 46a StGB musí být splněny nejpozději do začátku hlavního líčení. Předpoklady pro zastavení řízení podle § 153b StPO jsou tedy přísnější než předpoklady pro zohlednění narovnání a vyrovnání podle hmotného práva, které ostatně vede nejméně k výroku o vině.¹⁹⁷

Pachatel má být tímto předpisem motivován, aby se snažil narovnat, popř. vyrovnání dosáhnout co nejdříve. Zastavením řízení se pachatel vyhne jak řízení před soudem, tak i formálnímu stanovení viny.¹⁹⁸ Pokud byla dodržena všechna zákonná ustanovení, nepřisluší nikomu právo stížnosti.¹⁹⁹ Přestože možnosti zastavení řízení podle § 153b StPO ve spojení s § 46a StGB jsou široké, je § 153b StPO v praxi používán ve srovnání s § 153 StPO poměrně zřídka. Vysvětlením

¹⁹⁴ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 20 – 21.

¹⁹⁵ V trestním řádu procesním je tento paragraf od r. 1974, přijetím § 46a StGB se pouze rozšířily možnosti jeho aplikace.

¹⁹⁶ Vedle § 46a StGB přichází v úvahu i § 60 StGB a množství předpisů ze zvláštní části StGB.

¹⁹⁷ Kilchling, M., Aktuelle Perspektiven, s. 312.

¹⁹⁸ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 22.

¹⁹⁹ Meyer-Goßner, L., Strafprozessordnung, 48. přeprac. vyd., Mnichov 2005, § 153b.

by mohla být skutečnost, že pro zastavení řízení podle § 153b StPO je třeba souhlasu soudu.²⁰⁰

Narovnání v § 155a a § 155b StPO

Podle § 155a StPO mají státní zástupce i soud v každém stadiu řízení zkoumat možnosti dosáhnout narovnání mezi obviněným a poškozeným. Ve vhodných případech mají na obviněného a poškozeného působit, aby k narovnání došlo. V zákoně zůstává však nevysvětleno, jaké případy jsou vhodné pro narovnání.²⁰¹ Tento předpis byl podroben tvrdé kritice. Podle Tolmeina²⁰² návrh § 155a StPO udivuje svou prostoduchostí; nejenže neřeší staré problémy, ale dokonce vytváří i nové. § 153a StPO v podstatě nepřichází s novou úpravou, pouze pobízí státní zástupce a soudce, aby působili ve prospěch narovnání, čímž vzniká nebezpečí, že strany budou k narovnání nuceny.

Případ se však nesmí považovat za způsobilý k narovnání, pokud by to odporovalo výslovné vůli poškozeného. Proti výslovné vůli poškozeného nelze být i jinak dostatečnou snahu pachatele o narovnání přijmout. Výjimka z tohoto pravidla by byla myslitelná pouze tehdy, pokud by poškozený toto své právo zneužil.²⁰³

Paragraf 155b StPO upravuje předávání potřebných informací státním zastupitelstvím a soudem orgánu provádějícímu narovnání. Informace se předávají jak z moci úřední, tak i na požádání. Zpracování a užívání je vázáno na účel řízení, použití nesmí být na újmu zájmům stran. Širší použití údajů podléhá souhlasu dotyčného.

Po ukončení své činnosti vystaví orgán, který se narovnáním zabýval, zprávu pro státní zastupitelství, popř.

²⁰⁰ Meier, B., *Konstruktive Tatverarbeitung*, s. 18.

²⁰¹ Stein, W., *Täter-Opfer-Ausgleich*, s. 394.

²⁰² Tolmein, O., *Neue Hoffnung*, s. 408 - 411.

²⁰³ Schöch, H., *Täter-Opfer-Ausgleich*, s. 336.

pro soud. Po skončení narovnání musí být podklady obsahující osobní údaje zničeny.

Narovnání v trestním právu mladistvých

Trestní právo mladistvých je upraveno v zákoně o soudech nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz, JGG). Podle tohoto zákona se posuzují pochybení mladistvých a za určitých podmínek i pochybení osob blízkých věku mladistvých (§ 1 odst. 1 JGG). Mladistvý je ten, komu je v době činu čtrnáct, ale ještě ne osmnáct let. Osoba blízká věku mladistvých je ta, které je v době činu osmnáct, ale ještě ne dvacet jedna let (§ 1 odst. 2 JGG). Pro osobu blízkou věku mladistvých se JGG použije jen tehdy, pokud je její osobnost v době činu podle svého mravního a duševního vývoje postavena na roveň mladistvému nebo pokud se u činu podle jeho druhu, okolností a pohnutek spáchání jedná o pochybení mladistvého (§ 105 odst. 1 JGG).

Pokud JGG určitou otázku neupravuje, použijí se obecné předpisy trestního práva. I v trestním právu mladistvých lze tedy použít § 46a StGB²⁰⁴ a přepisy StPO, pokud je to pro obviněného výhodnější.

Pokyn k narovnání podle § 10 JGG a podmínka podle § 15 JGG

Narovnání bylo do zákona zavedeno v roce 1990, tedy podstatně dříve než do trestního zákoníku. Tím se v zákoně poprvé objevil výraz Täter-Opfer-Ausgleich.²⁰⁵

Narovnání bylo zavedeno jako jeden z pokynů, které může soud uložit. Uložení pokynu je nikoli trestem, nýbrž výchovným opatřením (§ 9 JGG) a jeho smyslem je napravit chyby ve výchově. Podle § 10 odst. 1 č. 7 JGG může soudce mladistvému

²⁰⁴ Brunner, R., Dölling, D., Jugendgerichtsgesetz Kommentar, 11. nově přepr. vyd., Berlin 2002, § 10, m. č. 12c.

²⁰⁵ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 58.

uložit pokyn, aby se snažil dosáhnout narovnání s poškozeným. Cílem je nejen výchova mladistvého, ale i vyrovnání jak materiální, tak i nemateriální škody.²⁰⁶ Na druhou stranu je tento předpis kritizován s tím, že uložení takového pokynu k narovnání není v souladu s potřebnou dobrovolností, odpovědností pachatele a spolupůsobením oběti.²⁰⁷

Sporná a dosud nevysvětlená je otázka, pro které činy je narovnání vhodné. Narovnání se nepochybně hodí pro menší kriminalitu. Zda narovnání přichází v úvahu i pro kriminalitu střední nebo dokonce pro zločiny, je třeba určit podle povahy činu, výše škody, ale i podle osobnosti pachatele.²⁰⁸ Podle jiných názorů není omezování narovnání pouze na některé delikty smysluplné a vhodnost pro narovnání je třeba posuzovat případ od případu, takže je možné i použití u zločinu.²⁰⁹

Mladistvému však lze uložit i omezující podmínku podle § 15 odst. 1 č. 1 JGG, která je nikoli výchovným opatřením, nýbrž kázeňským prostředkem. Podle tohoto ustanovení může být mladistvému uloženo, aby podle svých sil vyrovnal škodu, která byla činem způsobena. Takové vyrovnání může být i vyšší než pouhá účetní hodnota materiální škody a může spočívat i ve vykonání práce pro poškozeného. Uložit podmínku lze pouze tehdy, pokud jsou nároky na náhradu škody z civilněprávního hlediska nesporné.²¹⁰

Podobně jako u jiných předpisů se i zde kritizuje porušení zásady dobrovolnosti. Předpis se v praxi používá jen velice zřídka. Podobný osud postihl i § 15 odst. 1 č. 2 JGG, podle kterého může soud pachateli uložit, aby se poškozenému osobně omluvil.²¹¹ Navíc vzniká nebezpečí, že poškozený bude

²⁰⁶ Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 10.

²⁰⁷ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 59.

²⁰⁸ Schaffstein, F., Beulke, W., Jugendstrafrecht, 14. aktualizované vydání, Stuttgart 2002.

²⁰⁹ Brunner, R., Dölling, D., Jugendgerichtsgesetz, § 10, m. č. 12c.

²¹⁰ Schaffstein, F., Beulke, W., Jugendstrafrecht.

²¹¹ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 60.

nucen, aby se kvůli přijetí omluvy objevil před soudem, ačkoliv to třeba ani nechce nebo nemůže.²¹²

Zbývá jen poznamenat, že zatímco § 15 byl v JGG již od doby jeho přijetí v r. 1953, narovnání bylo do § 10 JGG přijato až v r. 1990, aniž by se na dřívějším § 15 JGG něco změnilo. Vztah obou předpisů je poněkud problematický. De lege ferenda by bylo ovšem nejlepší, aby narovnání nebylo upraveno ani jako pokyn, ani jako podmínka, nýbrž jako samostatný institut mimo okruh sankcí.²¹³

Upuštění od stíhání a zastavení řízení podle § 45 JGG a § 47 JGG

Tyto předpisy mají největší význam pro praktické provádění narovnání v právu mladistvých.²¹⁴ Cílem těchto předpisů bylo na jedné straně odbřemenění soudů, na druhé straně zabránění kriminalizace a stigmatizace mladistvých.

Pokud jsou splněny podmínky předepsané § 153 StPO, může státní zástupce upustit od trestního stíhání, a to bez účasti soudce. Krom toho může státní zástupce dát soudci podnět k uložení pokynu podle § 10 JGG nebo podmínky podle § 15 JGG (§ 45 odst. 3 JGG). Za některé z podmínek uvedených v § 45 odst. 2 JGG státní zástupce od stíhání upustit musí. Jednou z těchto podmínek je i „snaha mladistvého dosáhnout narovnání s poškozeným“.²¹⁵

Po podání obžaloby může podle § 47 JGG řízení zastavit soudce se souhlasem státního zástupce. K tomu musí být splněny podmínky § 153 StPO, § 45 odst. 2 JGG nebo § 45 odst. 3 JGG. Zastavit řízení je možné i po zahájení hlavního líčení. Je možné i jen prozatímní zastavení řízení se současným uložením pokynů a omezení. K jejich splnění stanoví soudce lhůtu, která nesmí přesáhnout šest měsíců. Pokud mladistvým pokynům a

²¹² Schaffstein, F., Beulke, W., Jugendstrafrecht.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Steffens, R., Wiedergutmachung, s. 56.

²¹⁵ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 21.

omezením vyhoví, soud řízení zastaví. Takové zastavení již nepotřebuje souhlasu státního zástupce, pokud souhlasil již s prozatímním zastavením. Podobně se postupuje i tehdy, pokud obviněný prohlásí, že se chce pokusit o narovnání.²¹⁶

Zápis do trestního rejstříku

Do Spolkového centrálního rejstříku se zaznamenávají pouze tresty, nikoli výchovná opatření či kázeňské prostředky. Při Spolkovém centrálním rejstříku se však vede Rejstřík výchovných opatření.²¹⁷ K informacím z tohoto rejstříku mají přístup pouze trestní soudy, poručenské soudy, státní zastupitelství a úřady pro mládí, nikoli další úřady a osoby, takže např. ani policie ne.

Do Rejstříku výchovných opatření se zaznamenávají rozhodnutí soudu o výchovných opatřeních a kázeňských prostředcích podle JGG, tedy i rozhodnutí o uložení pokynu podle § 10 JGG a podmínky podle § 15 JGG. Do rejstříku se zaznamenává i upuštění od stíhání podle § 45 JGG a zastavení trestního řízení podle § 47 JGG (v tomto ohledu je tedy úprava pro mládí přísnější než úprava v trestním právu dospělých, neboť rozhodnutí podle § 153 an. StPO se do Spolkového centrálního rejstříku nezaznamenávají).

---

²¹⁶ Schimmel, D., Täter-Opfer-Ausgleich, s. 29.

²¹⁷ Třetí část zákona o Centrálním rejstříku a Rejstříku výchovných opatření – Gesetz über das Zentralregister und das Erziehungsregister (Bundeszentralregistergesetz – BZRG).

Právní úprava institutu narovnání v českém právu

Narovnání v českém právu

Narovnání v českém právu je institutem procesním a je zakotveno v trestním řádu. Bylo přijato zákonem 152/1995 ze dne 29. 6. 1995²¹⁸, který byl vyhlášen 2. 8. 1995. Ustanovení o narovnání nabylo účinnosti 1. 9. téhož roku. Tímto zákonem byl novelizován trestní řád, do kterého byla úprava narovnání přijata, trestní zákon a tři další zákony. Krom narovnání novela obsahovala i ustanovení týkající se obecně prospěšných prací, organizované zločinnosti a další změny.²¹⁹ Ustanovení o narovnání bylo dvakrát novelizováno, a to zákonem 209/1997 s účinností od 1. 1. 1998 a zákonem 265/2001 s účinností od 1. 1. 2002.

V důvodové zprávě je jako cíl zákona uvedeno mimo jiné rozšíření odklonů. Vedle již existujícího institutu podmíněného zastavení trestního stíhání se navrhuje do trestního řádu zakotvit institut narovnání jako možnou formu vyřizování méně závažné trestné činnosti. Důvodová zpráva uvádí, že se narovnání uplatní tam, „kde zájem státu na potrestání pachatele ustupuje zájmu poškozeného a veřejnosti na satisfakci a ... zejména v případech, kdy stát na trestním postihu pachatele nemá výrazný zájem a trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným ... vzhledem k tomu, že narovnání svým obsahem nahrazuje výrok o trestu, připouští se pouze u typově méně závažných trestných činů“.

Toto zdůvodnění bylo kritizováno, a to ve dvou směrech: Trestné činy, u kterých se může narovnání uplatnit, jsou vymezeny horní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody

²¹⁸ Pro zákon hlasovalo 126 poslanců, 3 byli proti a 29 se zdrželo.

²¹⁹ Zajímavé je, že i v Německu bylo narovnání přijato zákonem, který obsahoval ustanovení o boji se zločinností.

nepřevyšující pět let. Takto určený okruh trestných činů však zahrnuje i závažné trestné činy. Pokud stát nemá „výrazný zájem“ na postihu pachatele, pak by určité jednání vůbec nemělo být stanoveno jako trestné. Za nesprávné bylo označeno i rozlišování mezi trestnými činy, které mají „spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným“, a ostatními trestnými činy, poněvadž se tím stírá rozdíl mezi občanskoprávní a trestní odpovědností, mezi nimiž jsou kvalitativní rozdíly. Krom toho například nedbalostní obecné ohrožení (§ 180 odst. 1 tr. zák.) s trestní sazbou odnětí svobody do 1 roku, které spadá do okruhu trestných činů, u nichž je narovnání možné, lze těžko chápat jako spor mezi obviněným a poškozeným.²²⁰

Účelem zavedení narovnání je především dosažení zrychlení a odformalizování trestního řízení, posílení postavení poškozeného a uplatnění účinnějších forem postihu pachatele a ochrany oběti. Je ve veřejném zájmu, aby poškozený dosáhl nápravy porušených právních vztahů a aby jeho obavy z pachatele trestného činu byly odstraněny. Nemůže však jít o účelové uspokojení nároků poškozeného mimo soudní řízení. Vždy se jedná i o to, aby si pachatel uvědomil nepřípustnost svého jednání a jeho následky. Smyslem narovnání v české právní úpravě je především urychlení řízení a ulehčení situace poškozeného. Zákon vyžaduje souhlas, resp. vyjádření poškozeného. Ochrana obviněného je až následným důsledkem splnění požadavků zákona, kterým je v první řadě náprava následků trestného činu. O tom svědčí i to, že narovnání je institutem procesním, nikoliv hmotněprávním. Narovnání je považováno za zvláštní způsob řízení. Trestní právo hmotné jej nikde nezmiňuje, i když hraje významnou roli tím, že podle sankce stanovené v trestním právu hmotném se rozhoduje, zda je možno narovnání v trestním řízení použít.²²¹

²²⁰ Jelínek, J., K novelám trestních kodexů v roce 1995, Kriminální věda 28/4, 1995, s. 260.

²²¹ Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek, s. 10 -11.

Systematicky je úprava narovnání zařazena v trestním řádu v hlavě devatenácté mezi zvláštní způsoby řízení, v oddílu čtvrtém, § 309 až § 314. Návazně je tato úprava rozpracována v ustanoveních § 11 odst. 1 písm. g) tr. ř. o nepřípustnosti trestního stíhání, § 188 odst. 1 písm. f) tr. ř. o rozhodnutí po předběžném projednání obžaloby, § 223a a § 225 odst. 1 tr. ř. o podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání za hlavního líčení, § 231 tr. ř., o rozhodnutí mimo hlavní líčení, § 314c odst. 1 písm. a) a odst. 2 tr. ř. o přezkoumání obžaloby samosoudcem a v § 362 tr. ř. o opatření v řízení o narovnání.

Podmínky pro možnost aplikace narovnání jsou stanoveny v § 309 odst. 1 tr. ř. Jde o tyto kumulativně stanovené podmínky:

- obviněný je stíhán pro trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti, že toto jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
- obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem,
- obviněný složí na účet soudu (nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství) peněžitou částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a takové plnění není zřejmě nepřiměřené závažnosti trestného činu,
- obviněný z peněžní částky určené k obecně prospěšným účelům určí nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,
- obviněný a poškozený s rozhodnutím o schválení narovnání souhlasí,

- soud považuje takový způsob vyřízení trestní věci za dostačující.

Podmínky pro schválení narovnání

Okruh trestných činů vhodných pro narovnání

Narovnání lze použít pouze u těch trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (§ 309 odst. 1 tr. ř.).

Rámec trestných činů vhodných pro narovnání je vymezen podobně jako pro řízení před samosoudcem (§ 314a odst. 1 tr. ř.), pro podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 tr. ř.) a pro trestní příkaz. Toto vymezení je široké, zahrnuje skoro všechny nedbalostní trestné činy a více než 80 % trestných činů úmyslných.²²² Rozhodující je trestní sazba uvedená ve zvláštní části trestního zákona. Nepřihlíží se ani k modifikacím stanoveným pro zvláště nebezpečné recidivisty podle § 42 tr. zák. ani pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení podle § 44 tr. zák. - v žádném z těchto případů se však narovnání z povahy věci neuplatní.²²³

Narovnání nebude vyloučeno ani u pokusu (§ 8 tr. z.). Vedle škody materiální může jednáním pachatele již ve stadiu pokusu vzniknout tzv. jiná škoda (§ 43 odst. 1 tr. ř.). Narovnání by tak mohlo - za splnění ostatních zákonných podmínek - pomoci poškozenému zejména tehdy, pokud se poškozený obává, že obviněný trestný čin dokončí.²²⁴

Podle průzkumu se odklony nejčastěji aplikují na trestné činy majetkové (pro jejich četnost a většinou menší společenskou nebezpečnost) a na trestné činy proti životu a

²²² Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 59.

²²³ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 2.

²²⁴ Podobně v německém právu - Kasperek, S., Zur Auslegung, s. 61 - 62.

zdraví, zejména trestné činy v dopravě (pro nedbalostní formu zavinění a osobnost pachatele). Nelze však pomíjet ani jiné kategorie trestných činů s menší mírou závažnosti.²²⁵

V případě jednočinného souběhu, kdy obviněný naplní současně zákonné znaky skutkové podstaty dvou či více trestných činů, z nichž některé mají trestní sazbu s horní hranicí do pěti let a jiné nad pět let, není možné uplatnit narovnání jen u některého z nich. Pravomocné rozhodnutí o schválení narovnání totiž vytvoří překážku rei iudicatae (§ 11 odst. 1 písm. g) tr. ř.), takže v trestním stíhání již nelze pokračovat a musí být zastaveno, a to pro celý skutek, tedy i pro ty skutkové podstaty trestných činů, které svojí horní hranicí zákonné trestní sazby jsou z rozhodování o narovnání vyloučeny. Jedinou možnou nápravou by pak zde byl mimořádný opravný prostředek.²²⁶

Narovnání je možné i v případě, kdy jediným poškozeným je právnická osoba. Bylo konstatováno, že z hlediska zákona je takové narovnání v pořádku, ačkoliv lze mít jisté pochybnosti o vhodnosti použití institutu narovnání, které je v takových případech omezeno pouze na náhradu škody a „očista“ obviněného a satisfakce poškozeného chybí.²²⁷

Přípustností aplikace institutu narovnání se zabýval i Nejvyšší soud.²²⁸ Narovnání se sice uplatní zejména v případech, kdy je výrazněji dotčena i soukromá sféra, není ale vyloučeno ani v případech, v nichž by trestným činem došlo výlučně k dotčení veřejného zájmu a poškozeným by byl samotný stát či obec, které by v řízení byly zastupovány příslušnými orgány. Podmínkou však je, aby trestným činem byla způsobena škoda objektu, který má v trestním řízení postavení poškozeného podle § 43 tr. ř. Pokud tedy nikomu nevznikla ani

²²⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 61.

²²⁶ Tamtéž, s. 27 - 28.

²²⁷ Matula, V., Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, Trestní právo 3/1993, s. 18.

Přitom bylo poukázáno i na německý odborný tisk. O situaci v Německu je blíže pojednáno v předcházející části.

²²⁸ Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003, Sbirka Orac 1/2004, č. 353, s. 5 - 10.

materiální ani nemateriální újma, jako např. u trestného činu nedovoleného ozbrojování (§ 185 tr. z.), nelze institut narovnání použít. Chybí zde totiž poškozený, který by mohl v procesu narovnání vystupovat a vyslovit s ním souhlas (poté, co mu byla uhrazena škoda). Schválení narovnání nelze považovat za možné v těch případech, kdy obecný zájem je dotčen takovým způsobem, že ke konkrétní újmě na straně státu či obce nedošlo. Takový extenzivní výklad narovnání by vedl prakticky k redukci narovnání na pouhé složení peněžité částky na obecně prospěšné účely. To je sice důležitou podmínkou narovnání, ale má jen sekundární význam. Je třeba upozornit i na to, že při určení příjemce částky na veřejně prospěšné účely je soud vázán obsahem dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným. Pokud poškozený ve věci nevystupuje, nemůže při určování částky uplatnit svoji vůli a nikdo tak nemůže učinit místo něj. Bylo by však možné použít podmíněné zastavení trestního stíhání.

Prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán

Další podmínkou pro schválení narovnání je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán (§ 309 odst. 1 písm. a) tr. ř.), a o tomto prohlášení nejsou důvodné pochybnosti.

Skutek, pro který je obviněný stíhán, je popsán především v usnesení o zahájení trestního stíhání, a to tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, včetně jeho zákonného označení. Pokud jde o vlastní skutek, o němž může soud rozhodnout v hlavním líčení, je rozhodující jeho vymezení v žalobním návrhu.²²⁹

Prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, musí být jednoznačné a nesmí vzbuzovat pochybnost, zda bylo učiněno svobodně, vážně a určitě. Obviněný k němu nesmí

²²⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 18.

být nijak nucen. Právě dobrovolnost tohoto prohlášení je jedním z předpokladů k dosažení důsledného odčinění škodlivých následků způsobených trestným činem a k celkovému urovnání narušených vztahů mezi obětí a pachatelem.²³⁰

Narovnání nelze schválit zejména tehdy, jsou-li závažné pochybnosti o tom, zda obviněný trestný čin spáchal nebo zda tento skutek je trestným činem. Vzhledem k tomu, že se schválením narovnání dochází k zastavení trestního stíhání, musí být věc náležitě skutkově objasněna.²³¹ Obsah prohlášení proto musí odpovídat skutkovým zjištěním.

Prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, se vztahuje pouze na rozhodnutí upustit od dalšího trestního stíhání, bude-li narovnání schváleno. Obviněný se takovým prohlášením vzdává svého práva na řádné projednání své trestní věci v řízení před soudem.²³²

Prohlášení obviněného je třeba odlišovat od jeho souhlasu s narovnáním. Zároveň je třeba rozlišovat mezi tímto prohlášením jako podmínkou pro schválení narovnání a doznáním obviněného ke skutkovým okolnostem spáchání trestného činu, které bylo řádně zaprotokolováno.

Prohlášení obviněného nemá povahu důkazu (§ 314 tr. ř.), a proto není nutné sepsávat protokol o výsledku obviněného (§ 91 an. tr. ř.). Stačí osobní prohlášení obviněného zachycené do protokolu nebo do úředního záznamu. Prohlášení o spáchání skutku je pro většinu obviněných přijatelné právě proto, že k takovému prohlášení nelze v rámci případného dalšího řízení přihlížet jako k důkazu. Pro mnohé obviněné je důležité, že se po nich nevyžaduje doznání do protokolu jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Takové doznání

---

²³⁰ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtech, J., Výzkum, s. 28.

²³¹ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 3.

²³² Tamtéž, § 309, č. 4.

vzbuzuje u mnohých obviněných obavu, že bude později proti nim využito, třeba i nepřímou, bez odkazu na protokol.²³³

Pokud narovnání nebylo schváleno, nelze k prohlášení obviněného přihlížet jako k důkazu. Nejde tedy o zásah do zásady presumpce nevin (v souladu s článkem 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a s čl. 40 odst. 2 Listiny).

V praxi není ojedinělý případ, že obviněný učiní prohlášení o spáchání skutku až v pozdějším stadiu řízení, které předcházelo rozhodnutí o narovnání, přestože při výslechu v přípravném řízení vinu buď kategoricky popíral, nebo k ní měl výhrady. V takových případech měl obviněný zpravidla obhájce, který ho zřejmě seznámil se stavem důkazní situace a s výsledkem, který se dá od soudního řízení reálně očekávat. Navíc obviněného poučil, že prohlášení o spáchání skutku nelze zaměňovat s doznáním, které by v dalším řízení mohlo obviněnému přitěžovat.²³⁴

Náhrada způsobené škody a odčinění jiné újmy vzniklé trestným činem

Třetí zákonnou podmínkou je odčinění škodlivých následků, které byly způsobeny trestným činem. Obviněný tuto podmínku splní tím, že poškozenému škodu uhradí, učiní potřebné úkony k její úhradě nebo újmu způsobenou trestným činem odčiní jinak (§ 309 odst. 1 písm. b) tr. ř.). Tyto tři způsoby jsou alternativní.

Na rozdíl od úpravy podmíněného zastavení trestního stíhání nestačí pouhé uzavření dohody o náhradě škody (§ 307 odst. 1 písm. b) tr. ř.). Účinky, které zákon s narovnáním spojuje, jsou u narovnání pro obviněného příznivější než u podmíněného zastavení trestního stíhání, a proto jsou zákonné podmínky pro schválení narovnání přísnější.

²³³ Vantuch, P., Narovnání, 394.

²³⁴ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 62.

Poškozený

Poškozeným (§ 43 odst. 1) je ten, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda, ten komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví (ať už mu v důsledku toho skutečně vznikla majetková škoda), nebo ten, komu byla způsobena škoda morální nebo jiná (např. osoba křivě obviněná). Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem poškozen, avšak vzniklá újma není v příčinné souvislosti s trestným činem (§ 43 odst. 2).²³⁵

Za poškozeného ve smyslu § 309 odst. 1 tr. ř. se pokládá nejen osoba, která má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 3 tr. ř.), ale také každý, komu byla trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, a to bez ohledu na to, zda podle zákona má i nárok na náhradu škody.²³⁶ Pro tento široký výklad svědčí skutečnost, že zákon nerozlišuje mezi poškozeným, jemuž má být škoda uhrazena, a poškozeným, který dává souhlas k narovnání. Narovnání by nemělo být omezeno pouze na řešení konfliktů, které mají za následek materiální škodu.²³⁷ V rámci narovnání má být odškodňována i nemajetková újma (např. morální), ať již formou finanční nebo jinak. Z celospolečenského hlediska je navíc žádoucí i odstranění všech konfliktů s trestným činem spojených.²³⁸

Objevily se i názory, že okruh poškozených by měl být omezen jen na ty, kteří uplatnili nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 tr. ř. a zároveň byli deliktem bezprostředně postiženi, a to z toho důvodu, že při narovnání nejde pouze o náhradu způsobené škody, ale zejména o řešení konfliktního vztahu.²³⁹

²³⁵ Jelínek, J., Trestní právo procesní, 3. vyd., Praha 2003, s. 175.

²³⁶ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 m. č. 4.

²³⁷ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo 2/1997, s. 12.

²³⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 20.

²³⁹ Tamtéž, § 309, m. č. 20.

O narovnání není možné jednat s právními nástupci poškozeného, i když do práv poškozeného vstoupili (např. dědici poškozeného, pojišťovny, které uhradily pojistné plnění). Práva poškozeného pro účel narovnání byly omezeny novelou trestního řádu (zákon 256/2001 Sb.) tak, že tato práva nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody (§ 310a tr. ř.). Vychází se z úvahy, že smyslem narovnání je nejen náhrada škody, ale především urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným, odstranění následků trestného činu a celková kompenzace újmy, kterou poškozený utrpěl a kterou pocítuje právě jen poškozený. Postoj poškozeného k případnému narovnání vychází z jeho osobního prožitku či jinak bezprostředně vnímané újmy. Tyto vlastnosti nemůže mít ten, na něhož nárok na náhradu škody pouze přešel, tedy např. dědici poškozeného či pojišťovna, která poskytla pojistné plnění. Tyto osoby však mohou nárok na náhradu škody uplatňovat v adhezním řízení.²⁴⁰

Pluralita poškozených nebo obviněných

V případě, kdy je trestným činem poškozeno více osob, musí dát souhlas s narovnáním všichni a rovněž škoda musí být uhrazena všem.

Složitější situace nastane v případě, kdy škodu způsobí více obviněných, zejména pokud má o narovnání zájem jen jeden z nich.

Nárok na náhradu škody, který má poškozený proti obviněnému podle § 43 odst. 3 tr. ř., musí být uplatněn vůči určité osobě, a to buď na podkladě solidární odpovědnosti (§ 438 odst. 1 o. z.) nebo dělené odpovědnosti podle účasti na jejím způsobení (§ 438 odst. 2 o. z.). Pokud poškozený svůj návrh rozšíří na další spoluobviněné až po zahájení dokazování, soud by mohl podle § 228 (popř. 229 tr. ř.)

---

²⁴⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 310a, m. č. 1.

rozhodovat pouze ohledně obviněného, ve vztahu k němuž byl nárok uplatněn. Ohledně nároku vůči ostatním spoluobviněným soud rozhodne usnesením podle § 44 odst. 3, § 206 odst. 4 tr. ř., že poškozený ve vztahu k těmto spoluobviněným nárok na náhradu škody uplatňovat nemůže.²⁴¹

V § 309 odst. 1 písm. b) tr. ř. se mluví o „úhradě škody způsobené trestným činem“ obviněným, nikoli o úhradě škody, kterou obviněný způsobil.

Výše uvedené důvody hovoří pro to, aby spoluobviněný, který má zájem o narovnání, v každém případě uhradil nikoli podíl škody, který by na něj připadl, nýbrž škodu celou. V opačném případě by se totiž možnosti poškozeného dosáhnout náhrady škody značně ztížily. Poškozený by již nemohl proti zbylým spoluobviněným uplatnit nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 tr. ř. (§ 44 odst. 3 tr. ř.) a uplatňování nároku v občanskoprávním řízení by rovněž mohlo být problematické. Soud by navíc takové vyřízení věci jen stěží mohl považovat za dostačující.

Podle § 438 o. z. více škůdců odpovídá solidárně, pouze v odůvodněných případech soud může rozhodnout o odpovědnosti za škodu podle účasti škůdců. Pro určení odpovědnosti podle účasti škůdců je tedy třeba rozhodnutí soudu, a lze si jen těžko představit, že by takové rozhodnutí bylo vydáno v době, kdy se schvaluje narovnání. Obvinění tedy zpravidla budou za škodu odpovídat společně a nerozdílně. Spoluobviněný, který uhradil celou škodu, má proti zbylým spoluobviněným regresní nárok. Pokud by se uhrazení škody pouze jedním spoluobviněným jevilo vůči němu jako nepřiměřené a bylo by možné očekávat rozhodnutí soudu, že se za škodu odpovídá podle účasti obviněných, bylo by lépe narovnání neschválit a pokračovat v řádném řízení.

---

²⁴¹ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 43 odst. 3, č. 2 písm. b).

V případě, kdy mají o narovnání zájem všichni spoluobvinění, uhradí škodu zpravidla společně. Pokud by celou škodu uhradil pouze jeden z nich, bude možné zohlednit, že má proti ostatním spoluobviněným regresní nárok, a schválit narovnání i ohledně těchto spoluobviněných. Každý z nich však musí již sám splnit zbylé podmínky pro narovnání, zejména získat souhlas poškozeného a složit peněžní částku na obecně prospěšné účely.

Rozsah náhrady škody

Škoda je chápána v nejširším smyslu jako jakákoli újma na právech a jiných hodnotách, která byla způsobena trestným činem. Zákon umožňuje, aby obviněný poskytl poškozenému plnění i nad rozsah zákonné povinnosti za způsobenou škodu. Jsou však pochybnosti o tom, jak vysoká může být částka poskytnutá obviněným poškozenému.²⁴²

Výše škody musí být řádně zjištěna na základě dostupných důkazů. I v řízení, které předchází schválení narovnání, platí zásady trestního řízení, uplatní se zejména zásada vyhledávací a zásada oficiality. Stíhaný skutek musí být objasněn tak, aby o případném prohlášení obviněného o jeho spáchání nevznikaly důvodné pochybnosti. Včasným vyjasněním nároků se předejde i případným následným civilním soudním sporům o náhradu škody. Narovnání není vhodné v případech, kdy spáchání činu nebylo bezpečně zjištěno nebo nejsou dostatečné důkazy o vině obviněného.²⁴³ Narovnání nesmí být zneužíváno k neodůvodněným požadavkům poškozených vůči obviněným výměnou za jejich beztrestnost, ale na druhou stranu jím nesmí být zabráněno řádnému uspokojení oprávněných požadavků poškozených s tím, že je nutno trestní řízení rychle ukončit.²⁴⁴

²⁴² Vantuch, P., Narovnání, s. 395.

²⁴³ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 27.

²⁴⁴ Tamtéž, § 309, m. č. 28.

Pokud poškozený požaduje po obviněném plnění, které je nepřiměřeně vyšší než provedenými důkazy zjištěná škoda, nemělo by k narovnání vůbec dojít. Narovnání lze ale schválit, pokud obviněný takové vyšší plnění sám dobrovolně nabídne nebo již poskytne, ať už jako projev své lítosti nad spáchaným činem, nebo ve snaze poškozeným pomoci v jejich obtížné životní situaci, kterou svým činem způsobil.

Jiná situace ale nastane, pokud obviněný nabídl či poskytl nepřiměřeně vyšší plnění v důsledku nátlaku poškozeného, že s narovnáním bude souhlasit pouze tehdy, pokud mu bude vyplacena částka vyšší než způsobená škoda výměnou za beztrestnost obviněného. V takovém případě narovnání schválit nelze. Je však třeba uvážit, zda se v případě takové vyšší částky nejedná o náhradu nemajetkové újmy, která byla trestným činem způsobena. Určitou vyšší částku lze tedy přijmout, je ale třeba ověřit (výslechem obviněného a poškozeného), zda se nejedná o důsledek nátlaku poškozeného na obviněného.²⁴⁵

Poškozený může požadovat také částky, na jejichž přiznání by měl nárok, např. bolestné, náhradu za ztížení společenského uplatnění, rozdíl mezi výší pojistné náhrady a celkovou výší škody, pokud byla řádně vyčíslena.²⁴⁶

Náhrada škody

Při zjišťování, zda byla škoda nahrazena, se použije úprava náhrady škody stanovená v jiných právních předpisech, zejména § 420 an. o. z., § 373 an. obch. z., § 172 an. zákoníku práce.²⁴⁷

Náhrada škody způsobené trestným činem je základním a v praxi nejčastějším způsobem vypořádání mezi poškozeným a obviněným. Realizuje se v penězích (což je v praxi

²⁴⁵ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 29, podobně i Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 29.

²⁴⁶ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 č. 5.

²⁴⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 22.

nejčastější), ačkoliv není vyloučena ani naturální restituce. Musí však být splněn předpoklad, že je tato forma možná a účelná (§ 442 odst. 2 o. z.).²⁴⁸ Je možné opravit poškozenou věc nebo zajistit a uhradit její opravu, vrátit odcizenou věc nebo místo ní poskytnout jinou věc téhož druhu, poskytnout jinou věc místo věci poškozené či zničené. Možná je i kombinace náhrady škody v penězích a naturální restituce.

Bylo kritizováno, že se obviněný často dozví pouze o této možnosti náhrady škody, nikoli již o dalších dvou (úkon k náhradě škody, jiné odčinění újmy). Orgán činný v trestním řízení často hovoří jen obecně o povinnosti nahradit škodu, ale nezmíní její tři odlišné formy. O všech třech formách náhrady je obviněný zpravidla informován jen obhájcem. Mnoho obviněných, kteří jsou stíháni pro trestné činy s horní hranicí trestu odnětí svobody do pěti let, se však hájí samo. Často také obviněný nedisponuje dostatečnými finančními prostředky, a tak nemůže škodu okamžitě nahradit. Řešením zde mohou být jiné úkony k náhradě škody.²⁴⁹

Úkony k náhradě škody

Učiněním potřebných úkonů k úhradě škody může být složení finanční částky odpovídající výši škody do soudní úschovy (§ 352 o. s. ř., § 568 o. z.). Tento způsob je vhodný v případě, kdy poškozený je nedosažitelný nebo nemůže částku z jakýchkoliv důvodů přijmout.²⁵⁰ Další možností je nahlášení vzniku škody jako pojistné události a poskytnutí potřebné součinnosti pojišťovně. V tomto případě je ale nutné zvážit, zda je s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu toto opatření dostačující.

Není vyloučeno věc řešit tak, že obviněný a poškozený uzavřou dohodu o náhradě škody. Plnění takové dohody však musí

²⁴⁸ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 28.

²⁴⁹ Vantuch, P., Narovnáni, s. 395.

²⁵⁰ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 č. 5.

být zajištěno některým občanským zajišťovacím institutem, aby poškozený měl možnost dosáhnout uspokojení svých nároků i v případě, že by obviněný po skončení trestního stíhání již nebyl ochoten plnit.

Dalšími úkony by mohlo být např. prohlášení obviněného o uznání dluhu co do důvodu a výše (§ 110 odst. 1 o. z., § 558 o. z.), zajištění náhrady škody ručením (§ 546 an. o. z.), zřízením zástavního práva, např. k nemovitosti obviněného (§ 151a an o. z.), dohodou o srážkách ze mzdy a jiných příjmů mezi obviněným a jeho zaměstnavatelem ve prospěch poškozeného (§ 551 o. z.).²⁵¹ Nestačí však pouhý slib budoucího uhrazení škody, pokud není spojen s konkrétními kroky k její náhradě.

Možné by bylo i sepsání notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti podle § 71a - § 71c notářského řádu.²⁵² Tato úprava vychází z koncepce, že notář sepíše na žádost notářský zápis o dohodě, kterou se obviněný zaváže splnit nárok poškozeného a zároveň svolí, aby byl podle tohoto zápisu nařízen a proveden výkon rozhodnutí, jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní. Takový notářský zápis je exekučním titulem podle § 274 písm. e) o. s. ř. Podobné právní účinky má i sepsání exekutorského zápisu²⁵³ podle § 78 písm. a) exekučního řádu.²⁵⁴ Obsah takového exekutorského zápisu je obdobný zápisu notářskému. Jak notářský zápis podle § 71a notářského řádu, tak i exekutorský zápis podle § 78 písm. a) exekučního řádu jsou exekučním titulem podle § 40 odst. 1 písm. d) exekučního řádu.

Jiné odčinění újmy

Jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem se užije

²⁵¹ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 5.

²⁵² Zákon 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád); § 71a - § 71c byly do notářského řádu zavedeny novelou 30/2000 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2001; předešlá úprava v § 274 písm. e) o. s. ř. vzbuzovala výkladové obtíže.

²⁵³ Exekutorská dohoda byla zavedena jako exekuční titul do § 274 písm. e) o. s. ř. zákonem 554/2004 Sb. s účinností od 1. 1. 2005.

²⁵⁴ Zákon 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů.

v případech, které se v adhezním řízení neodškodňují. Jedná se tedy jednak o poskytnutí dalšího plnění nad rámec zákonné odpovědnosti za škodu, jednak o náhradu nemajetkové újmy způsobené na právech poškozeného zejména trestnými činy, u nichž nedochází ke vzniku škody v užším smyslu slova, nýbrž újmy. Takovým trestným činem je ten, kterým byla způsobena újma, jež není vyjádřitelná v penězích (nebo je vyjádřitelná jen velmi obtížně), např. pokud byla dotčena čest, důstojnost, soukromí, listovní tajemství apod. V těchto případech může obviněný odčinit vzniklou újmu i jinak, například poskytnutím satisfakce za nemajetkovou újmu, uveřejněním omluvy ve veřejných sdělovacích prostředcích, osobní pomocí obviněného poškozenému.²⁵⁵

Za takové jiné odčinění újmy však zpravidla nelze považovat vyplacení částky odpovídající náhradě nemajetkové újmy v penězích za podmínek § 13 odst. 2 o. z. Zde se totiž jedná o složitou skutkovou otázku, která zpravidla nemůže být posouzena jako předběžná otázka podle § 9 odst. 1 tr. ř., a bude se o ní rozhodovat v občanskoprávním řízení. Také rozsah této újmy musí být řádně zjištěn a není možné spokojit se s vyjádřením poškozeného.²⁵⁶ Možné je však další plnění vůči poškozenému i nad rámec zákonné odpovědnosti jako určitá forma zadostiučinění za újmu způsobenou poškozenému tím, že byl spáchán trestný čin.

Okamžik schválení narovnání

Narovnání může být schváleno teprve tehdy, pokud byla škoda uhrazena v celém rozsahu. Jestliže bylo učiněno opatření vedoucí k náhradě škody, musí vést ke stejnému výsledku.

Narovnání nelze schválit, není-li možné celou způsobenou škodu v právě probíhajícím trestním řízení přesně vyčíslit, například z toho důvodu, že zdravotní pojišťovna není ještě

²⁵⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 27.

²⁵⁶ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 5.

schopna vyjádřit celkové náklady na léčení poškozeného, jemuž byla trestným činem způsobena škoda na zdraví. V takovém případě mohou být dány podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání, pokud obviněný dluh uzná a se zdravotní pojišťovnou uzavře např. zástavní smlouvu v její prospěch a pojišťovna takovéto zajištění závazku bude považovat za dostatečné. Není však vyloučeno, aby narovnání bylo schváleno později, ještě během zkušební doby. S pojišťovnou není třeba jednat až do doby, než za poškozeného uhradila zdravotnickému zařízení náklady spojené s léčením, protože teprve uhrazením těchto nákladů se zdravotní pojišťovna stává poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1, 2 tr. ř. Soudy i státní zastupitelství mají ale v tomto případě vůči zdravotní pojišťovně zákonnou oznamovací povinnost.²⁵⁷ Podle § 55 odst. 2 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, mají povinnost oznámit pro účely náhrady škody příslušné zdravotní pojišťovně úrazy a jiná poškození zdraví osob, pokud mají důvodné podezření, že úraz nebo jiné poškození zdraví byly způsobeny jednáním právnické nebo fyzické osoby, a to do jednoho měsíce ode dne, kdy se o této skutečnosti dozvěděly.

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o schválení narovnání není pro poškozeného exekučním titulem, bude dohoda o budoucí náhradě škody bude jen těžko realizovatelná.

Peněžitá částka určená k veřejně prospěšným účelům

Další podmínkou pro narovnání je, že obviněný složí na účet soudu peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu (§ 309 odst. 1 písm. c) tr. ř.).

---

²⁵⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 32.

Složení částky k obecně prospěšným účelům není formou nepřímého trestu, ale jde o výraz určité reparace veřejného zájmu, který byl narušen či ohrožen trestným činem. Vychází se z úvahy, že trestní zákon chrání právní statky, na jejichž zachování má společnost zvláštní zájem. Veřejný zájem je proto více či méně dotčen v případě každého trestného činu, a to v míře, která odpovídá stupni jeho společenské nebezpečnosti. Narovnání je výjimkou z obecné zásady náležitého zjištění všech trestných činů, stíhání pachatelů a jejich spravedlivého potrestání (§ 1 tr. ř.). Z hlediska společnosti je složení částky k obecně prospěšným účelům chápáno jako kompenzace poškození a ohrožení veřejného zájmu, jež slouží naplnění účelu trestního řízení. Důsledky činu mají být pro pachatele obdobné, jako kdyby soud rozhodoval o vině a trestu. V neposlední řadě má tato peněžní částka sloužit i k vytváření zdrojů pro poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti.²⁵⁸

Částka je určena k obecně prospěšným účelům. Subjekty, které mohou částku přijmout, jsou uvedeny v § 312 odst. 1 tr. ř. Jsou to obce a jiné právnické osoby se sídlem na území ČR. Částka je určena na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 209/1997 Sb. bylo s účinností od 1. 1. 1998 stanoveno, že z peněžní částky k obecně prospěšným účelům musí obviněný určit nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona.

---

²⁵⁸ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 odst. 1, č. 6, podobně i Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 33.

Kdo bude příjemcem částky na obecně prospěšné účely, určuje obviněný, vyjádří se k ní i poškozený. Soud je obsahem dohody mezi obviněným a poškozeným vázán (§ 311 odst. 2 tr. ř.). Obviněnými jsou často vybírány instituce působící v obvodu jejich bydliště, mimo obvod pak většinou známá a respektovaná zdravotnická zařízení (např. FN v Motole, zvláště klinika dětské onkologie).²⁵⁹

Vzhledem k tomu, že příjemce částky vlastně určuje obviněný, mohlo by dojít i k situaci, kdy účel narovnání nebude v praxi naplněn. Obviněný totiž může tuto částku určit na společensky nepochybně užitečné účely, ale ve skutečnosti je poskytne sám sobě. Např. obvinění, kteří jsou majiteli nebo funkcionáři různých sportovních zařízení a klubů mají možnost obejít zákon tím, že příjemcem částky určí toto zařízení a pak si ji formou odměn, prémie nebo podílů vyplatí zpět. Pokud soud zjistí, že něco takového hrozí, má se pokusit odstranit vzniklé pochybnosti (nejčastěji výsledkem obviněného) a případně narovnání neschválit.²⁶⁰ V praxi se však ukazuje, že tyto obavy jsou ve většině případů zbytečné. Obvinění, kteří mají zájem o narovnání, se snaží učinit vše potřebné pro to, aby soud narovnání schválil, a nechtějí učinit nic, čím by sami mohli schválení narovnání zmařit.²⁶¹

Objevil se i názor, že určení příjemce částky obviněným není ideální a že by peněžitá částka měla nadále být určena nikoli konkrétnímu adresátovi, ale „na peněžitou pomoc obětem trestných činů, požáru, povodně nebo škodlivých účinků výbušnin, plynu, elektřiny a jiných podobně nebezpečných látek a sil, či podobných živelných pohrom“. V takovém případě by odpadly obavy, zda se obviněný nebude pokoušet obejít zákon či prát špinavé peníze. Z podobných důvodů byla přivítána i

²⁵⁹ Rozum, J., Koníčan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 70.

²⁶⁰ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo 2/1997, s. 9.

²⁶¹ Vantuch, P., Narovnání, s. 397.

novela, která určila, že nejméně 50 % částky má připadnout státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.²⁶²

Zákon pamatuje i na případ, kdy peněžní částku nelze předat, např. z toho důvodu, že právnická osoba zanikne nebo částku odmítne přijmout, nebo také proto, že adresát z etických důvodů odmítá přijmout peníze od pachatele trestného činu. Je však třeba poznamenat, že příjemci částky na veřejně prospěšné účely naopak velmi často za tuto finanční pomoc děkují a sdělují soudům způsob jejího použití.²⁶³

Pokud je tedy peněžní částka odmítnuta, soud určí náhradního příjemce sám (362 odst. 2 tr. ř.). Není však vyloučeno, že se i v tomto případě soud dohodne s obviněným a vyhoví jeho dodatečnému návrhu. Objevil se i názor, že by bylo zřejmě žádoucí, aby obviněný měl možnost určit nového příjemce sám, i když zákonodárcem zvolená možnost je rychlejší.²⁶⁴

Usnesení o náhradním příjemci je možné napadnout stížností (§ 362 odst. 4 tr. ř.). Stížnost má odkladný účinek, podat ji může státní zástupce (v řízení před soudem), obviněný a příjemce peněžní částky k obecně prospěšným účelům, nikoli však poškozený (§ 142 odst. 1 tr. ř.).

Výši částky na obecně prospěšné účely určí obviněný. Podle konkrétních okolností případu pak soud posoudí, zda plnění není zjevně nepřiměřené závažnosti trestného činu. Závažnost trestného činu se posuzuje ne podle typové závažnosti, ale podle závažnosti konkrétního trestného činu. Je nutné přihlídnout také ke všem polehčujícím a přitěžujícím okolnostem (§ 33 a § 34 tr. z.).²⁶⁵

Výši částky nesmí soud sám určovat nebo měnit, ani ji smlouvat s obviněným. Použití analogie s postupem podle § 73a tr. ř. je vyloučeno. § 73a tr. ř. v souvislosti s rozhodnutím

²⁶² Vantuch, P., Narovnání, s. 397.

²⁶³ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 71.

²⁶⁴ Teryngel, J., Novela trestního zákona a trestního řádu z hlediska podnikatele, Právo a podnikání, 10/1995, s. 12.

²⁶⁵ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 odst. 1, č. 7.

o vazbě upravuje přijetí peněžitě záruky, jejíž výši určí soud. § 309 se nezmiňuje o určení, nýbrž o schválení. Svůj případný nesouhlas s výší částky vyjádří soud tím, že narovnání neschválí.

Na druhou stranu může být pro obviněného dost obtížné určit adekvátní částku tak, aby ji soud pokládal za přiměřenou a narovnání schválil. Obviněný či jeho obhájce se mohou obrátit na soud s neformálním dotazem, jakou částku by soud považoval za dostatečnou. Určitá pomoc soudu spočívající v naznačení výše částky, která by odpovídala představám soudu, není porušením požadavku, že výši částky určí obviněný, a není ani porušením zásady nestrannosti soudu.²⁶⁶

Částku je třeba složit ještě před rozhodnutím na účet soudu. Složení částky lze provést buď předáním peněz v hotovosti v pokladně soudu nebo jejím poukázáním na účet soudu. Při posílání peněz poštou je příslušná částka složena až okamžikem, kdy soudu skutečně dojde, nikoliv tedy již předáním poště k přepravě (§ 60 odst. 4 tr. ř. zde nelze použít ani analogicky). Vždy je třeba ověřit, zda byla složena celá částka.²⁶⁷

Takto složenou částku není obviněný oprávněn odečítat od základu daně z příjmu (zákon 586/1992, o daních z příjmů, § 15 odst. 8). Částku totiž obviněný poukazuje na účet soudu a teprve poté, kdy rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání nabude právní moci, je částka převedena na účet určeného příjemce. Kromě toho lze částku poukázanou na účet soudu jen stěží považovat za dar obviněného, vzhledem k tomu, že složení částky je výrazem reparace veřejného zájmu a obviněný tak činí v první řadě proto, aby dosáhl odklonu od trestního řízení.

²⁶⁶ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 30.

²⁶⁷ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 7.

Pokud nedojde ke schválení narovnání, částka složená k obecně prospěšným účelům se vrací obviněnému (§ 362 odst. 3 tr. ř.)

Souhlas obviněného a poškozeného

S vyřízením věci narovnáním musí obviněný i poškozený souhlasit. Tento souhlas je považován za procesní dohodu, kterou schvaluje soud. Souhlas musí být dán způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti. Uplatní se zde obecná ustanovení o náležitostech podání (§ 59 odst. 1 tr. ř.). I v případě, že narovnání navrhne obhájce obviněného nebo zmocněnec poškozeného, je souhlas obviněného nebo poškozeného nezbytný. Jestliže je obviněný nebo poškozený osobou, která nemá plnou způsobilost k právním úkonům, dává souhlas zákonný zástupce, a to i proti jejich vůli.²⁶⁸

Bylo-li jedním skutkem poškozeno více osob, je nezbytný souhlas všech poškozených. Nesouhlas kteréhokoliv z poškozených by narovnání vylučoval, podobně jako v případě, kdy je trestní stíhání vázáno na souhlas poškozeného (§ 163 odst. 1, poslední věta tr. ř.).²⁶⁹

Souhlas obviněného s narovnáním je třeba odlišovat od jeho prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Podobně jako prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, ani souhlas s narovnáním nelze považovat za doznání viny, lze ho pokládat jen za vyjádření k možnosti použití narovnání. Obviněný i poškozený mají možnost odepřít souhlas s narovnáním, a tak dosáhnout vyřízení trestní věci běžným způsobem trestního řízení.

Sporná je otázka, zda obviněný, popř. poškozený může svůj dříve udělený souhlas se schválením narovnání vzít zpět. Zákon

²⁶⁸ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309, odst. 1, č. 8.

²⁶⁹ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo 2/1997, s. 11.

neobsahuje o takovém zpětvzetí souhlasu žádné výslovné ustanovení.

S ohledem na právo obviněného i poškozeného na spravedlivý proces je třeba zachovat možnost dosažení standardního průběhu trestního řízení. Možnost vzít svůj souhlas se schválením narovnání zpět se dovozuje analogicky podle § 163 odst. 2 tr. ř. Zpětvzetí může být učiněno výslovným prohlášením, a to až do doby, než učiní rozhodnutí soud druhého stupně.²⁷⁰

Proti tomu bylo namítnuto, že takový právní názor je správný, jen pokud jde o zpětvzetí souhlasu obviněného. Pokud poškozený vezme zpět svůj souhlas podle § 163 odst. 2 tr. ř., nelze v zahájeném trestním stíhání pokračovat; pokud vezme poškozený zpět svůj souhlas s narovnáním, tak se naopak v řádném trestním řízení pokračuje. Zpětvzetí souhlasu poškozeného se schválením narovnání není možno přiznat účinky zakládající standardní průběh trestního stíhání, a to právě s ohledem na myšlenky vyplývající z úpravy zpětvzetí souhlasu poškozeného podle § 163 odst. 2 tr. ř. a na vyloučení možnosti výslovně odepřený souhlas znovu udělit; zpětvzetím souhlasu v takovém případě totiž poškozený vyloučí trestní stíhání.²⁷¹ Použití analogie je tedy v případě zpětvzetí souhlasu s narovnáním značně problematické a bylo by na místě tuto otázku zákonem výslovně upravit.

Dostatečný způsob vyřízení

I když jsou všechny předchozí podmínky splněny, soud schválí narovnání pouze tehdy, pokud takový způsob vyřízení považuje za dostatečný. Soud srovná následky zamýšleného narovnání s přepokládaným průběhem a výsledkem trestního řízení, pokud by nebylo odkloněno. Dostatečnost vyřízení věci

²⁷⁰ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 3. 2002, sp. zn. 4 To 184/2002, Sbirka Orac 6 – 7/2002, č. 216, s. 902 – 905.

²⁷¹ Redakční poznámka k cit. rozhodnutí, Sbirka Orac 6 – 7/2002, s. 902.

narovnáním přitom posuzuje z hlediska naplnění účelu trestního zákona, zejména naplnění účelu trestu (§ 23 odst. 1 tr. z.).

Takovými hledisky jsou povaha a závažnost trestného činu, míra dotčení veřejného zájmu, zhodnocení osoby obviněného a jeho osobní a majetkové poměry. V úvahu se bere rovněž odpovědnost obviněného za trestný čin a existence práva na náhradu škody. Tyto skutečnosti nemusí vždy vyplývat z důkazů procesně zachycených v podobě použitelné pro hlavní líčení, stačí i úřední záznamy.²⁷²

Míra dotčeného veřejného zájmu je zpravidla vymezena intenzitou zásahu. Trestní řízení je ovládáno zásadou legality, musí být zásadně stíhány všechny trestné činy, o nichž se orgány činné v trestním řízení dozví. Pojem veřejného zájmu je jen těžko definovatelný. Obecnou definicí podat nelze, je možné jen vycházet z toho, že jde především o zájem zjistit všechny trestné činy a spravedlivě potrestat jejich pachatele.²⁷³ Míra dotčení veřejného zájmu závisí na důsledcích, jaké měl trestný čin na společnost. Nelze stanovit dopředu obecná kritéria pro posouzení tohoto problému.

Při posuzování osoby obviněného se přihlédne k jeho věku, chování před činem i po něm, duševnímu stavu, ve kterém byl čin spáchán, a k dosavadnímu životu obviněného. Hodnocení osobních a majetkových poměrů obviněného se zaměří na jeho pracovní a sociální zařazení, pracovní výsledky, majetkové poměry, zdravotní stav, rodinný stav a případnou vyživovací povinnost. Osobní a majetkové poměry však nesmí být přeceňovány na úkor ostatních hledisek.²⁷⁴

²⁷² Šárnal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 42.

²⁷³ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 odst. 1, č. 9.

²⁷⁴ Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 309 odst. 1, č. 9.

Procesní postup

Narovnání je možné jak ve stadiu řízení před soudem, tak i v přípravném řízení.

Možnost schválení narovnáání již v přípravném řízení představuje filtr při projednávání zvláště méně závažných a skutkově jednoduchých věcí.²⁷⁵ Rozhodnutí o schválení narovnáání v přípravném řízení bylo novelou 265/2001 Sb. umožněno státnímu zástupci (§ 309 odst. 1 tr. ř.).²⁷⁶ Částka určená k obecně prospěšným účelům se v přípravném řízení skládá na účet státního zastupitelství. Státní zástupce před rozhodnutím o schválení narovnáání vyslechne obviněného i poškozeného podle § 310 tr. ř. a vydá rozhodnutí podle § 311 odst. 1 tr. ř. Pouze v § 311 odst. 2 tr. ř. zřejmě došlo k drobnému pochybení, protože je zde stanoveno, že „při určení příjemce peněžité částky k obecně prospěšným účelům je soud vázán obsahem dohody o narovnáání“. Není zde zmíněno, že by obsahem dohody byl vázán rovněž státní zástupce v přípravném řízení, a tato mezera tedy bude v praxi řešena analogií. Státní zástupce rovněž zajišťuje poukázání částky určené na veřejně prospěšné účely adresátovi, popř. určuje náhradního příjemce. Pokud není narovnáání schváleno, zajistí státní zástupce vrácení částky obviněnému (§ 362 tr. ř.).

V řízení před soudem lze o narovnáání rozhodnout v hlavním líčení (§ 223a tr. ř.) i mimo hlavní líčení ve veřejném zasedání (§ 231 odst. 1, 2 tr. ř.), a to v době od podání obžaloby až do projednání věci v hlavním líčení. O schválení narovnáání je možné rozhodnout i po předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 písm. f) tr. ř.), i když použití tohoto ustanovení nebude v praxi zřejmě příliš časté.

²⁷⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 11.

²⁷⁶ Před 1. lednem 2002 rozhodoval o schválení narovnáání v přípravném řízení soudce ve veřejném zasedání (podle tehdejšího § 314 odst. 3 tr. ř.).

U některých trestných činů, např. u zanedbání povinné výživy podle § 213, však narovnání za určitých podmínek nepřípadá v úvahu. Pokud tento trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel dlužné výživné zaplatil, lze mít sice za splněnou podmínku uvedenou v § 309 odst. 1 písm. b) tr. ř., zároveň jsou však splněny i podmínky účinné lítosti podle § 214 tr. z. Bez ohledu na přání obviněného a poškozeného je třeba řízení zastavit pro zánik trestnosti (§ 172 odst. 1 písm. f), § 188 odst. 1 písm. c) tr. ř.), popř. obviněného obžaloby zprostit (§ 226 písm. e) tr. ř.).²⁷⁷

Není však možné místo schválení narovnání trestní stíhání zastavit podle § 172 odst. 2 písm. c) tr. ř. To totiž přichází v úvahu pouze v případech, kdy je kompletního účelu trestního řízení, zvláště odstranění škodlivého následku, již dosaženo v době, kdy se rozhoduje.²⁷⁸

Před rozhodnutím o schválení narovnání soud obviněného a poškozeného vyslechne (§ 310 tr. ř.). Důraz je kladen na vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným. Náležitosti výslechu byly určeny novelou z r. 2001. Soud především zjišťuje, za jakých okolností byla dohoda o narovnání uzavřena, zda byla učiněna dobrovolně a zda obviněný i poškozený se schválením narovnání souhlasí. Výslechem je třeba ověřit, jakým způsobem uhradil obviněný škodu, jak vypořádal své závazky s poškozeným, jakou částku složil na účet soudu, komu je určena a jaká část z ní připadne státu. Poškozený má právo vyjádřit se i k otázce, kdo byl určen jako příjemce částky na obecně prospěšné účely, protože i to je součástí dohody mezi obviněným a poškozeným.

Obviněný musí být vyslechnut také k tomu, zda rozumí obsahu obvinění a je-li si vědom důsledků schválení narovnání.

---

²⁷⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 3. 2003 sp. zn. 3 To 291/2003, Sbirka Orac 8/2003, č. 317, s. 288 – 390.

²⁷⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 2. 2003 sp. zn. 4 To 191/2003, Sbirka Orac 4/2003, č. 317, s. 113 – 117.

Je třeba rovněž zjistit, zda si je obviněný vědom toho, že se vzdává svého práva na řádný proces.²⁷⁹ Výslovně je stanoveno, že součástí výslechu musí být i prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Výslech obviněného nemá charakter důkazního prostředku a není prováděn v důkazním řízení před soudem. Výslech slouží k ověření skutečností, které jsou významné pro narovnání, a nikoli ke zjištění skutkového stavu věci.²⁸⁰

Před výslechem je třeba obviněného i poškozeného poučit o jejich právech a o podstatě institutu narovnání (§ 310 odst. 2 tr. ř.). Bylo kritizováno, že obviněný mnohdy sice je informován, že se může pokusit o narovnání, ale nikoliv už o tom, že škodu nemusí hned hradit v penězích, ale že je možné učinit i jiné úkony k její náhradě, popř. je možné újmu odčinit i jinak.²⁸¹

Zůstává nevyřešeno, zda je možné schválit narovnání v řízení o odvolání. Trestní řád neobsahuje výslovné ustanovení, podle kterého by soud druhého stupně mohl nebo naopak nesměl v rámci řízení o odvolání schválit narovnání.

Podle některých názorů nelze podle § 257 odst. 1 písm. c) tr. ř. rozsudek zrušit a meritorně rozhodnout o schválení narovnání.²⁸² Poukazuje se na to, že toto ustanovení umožňuje odvolacímu soudu trestní stíhání zastavit pouze za podmínek ustanovení § 223 odst. 1, 2 tr. ř.²⁸³ Podle těchto názorů může soud druhého stupně na možnost vyřízení věci schválením narovnání pouze upozornit, napadený rozsudek zrušit a vrátit soudu prvního stupně k dalšímu projednání. Pak může soud prvního stupně narovnání schválit, a to i tehdy, pokud se soud

²⁷⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 310, m. č. 5.

²⁸⁰ Tamtéž, § 310, m. č. 2.

²⁸¹ Vantuch, P., Narovnání, s. 395.

²⁸² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 310, m. č. 14, Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy, § 257 odst. 1 písm. c), č. 10.

²⁸³ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 33.

druhého stupně o narovnání nevyjádřil.²⁸⁴ Podle rozhodnutí Krajského soudu v Plzni²⁸⁵ nemůže odvolací soud sám rozhodnout o schválení narovnání v rámci odvolacího řízení ze dvou důvodů: jednak je třeba před rozhodnutím o schválení narovnání obviněného i poškozeného vyslechnout (§ 310 tr. ř.), jednak by šlo o rozhodnutí konečné, bez možnosti řádného opravného prostředku.

Proti tomu bylo namítáno²⁸⁶, že by bylo možno narovnání schválit a trestní řízení zastavit postupem podle § 257 odst. 1 písm. c) tr. ř. per analogiam. Zákon totiž připouští, aby odvolací soud zastavil trestní stíhání i z důvodů, které ještě v době rozhodování soudu prvního stupně nenastaly. Za podobných okolností je tedy podání opravného prostředku rovněž vyloučeno. Krom toho je schválení narovnání v odvolacím řízení i z hlediska hospodárnosti a rychlosti řízení vhodnější než vrácení věci soudu prvního stupně s tím, aby tak sám učinil.

Odvolací soud může doplnit dokazování v mezích, které neznamenají nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Pokud tedy jsou splněny zákonem stanovené podmínky pro narovnání a obviněný s poškozeným již o narovnání uzavřel dohodu, nemělo by jeho schválení v odvolacím řízení nic bránit. Výslech obviněného a poškozeného podle § 310 tr. ř. by bylo možné provést i ve veřejném zasedání. Patrně bude nutná osobní účast jak obviněného, tak i poškozeného. Zřejmě nebude možné ani analogicky použít § 211 odst. 1 tr. ř. a místo výslechu obviněného a poškozeného pouze přečíst jejich písemný souhlas. Pokud by bylo nutné provést dokazování, které by bylo rozsáhlé a obtížně proveditelné (§ 263 odst. 6 tr. ř.), vrátí odvolací soud věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.

²⁸⁴ Vantuch, P., Narovnání, s. 400.

²⁸⁵ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 5. 6. 2001 sp. zn. 7 To 160/2001 – Sbíрка Orac 10/2001, č. 130, s. 533 - 535.

²⁸⁶ Redakční poznámka k citovanému rozhodnutí, Sbíрка Orac 10/2001, s. 535. V této poznámce je uveden § 257 odst. 1 písm. b). Po novele 256/2001 je toto ustanovení označeno jako § 257 odst. 1 písm. c).

Je třeba rovněž upozornit na to, že usnesení o schválení narovnání lze napadnout dovoláním (§ 265a odst. 2 písm. g) tr. ř.)²⁸⁷. Vzhledem k tomu, že dovoláním lze napadat pouze rozhodnutí soudu druhého stupně, lze z toho usoudit, že odvolací soud může narovnání schválit, a to analogicky podle § 223a tr. ř. Na druhou stranu je nutné připomenout, že na narovnání není žádný právní nárok, takže si lze jen těžko přestavit, že by odvolací soud zrušil jinak správný rozsudek soudu prvního stupně jen z toho důvodu, že se obviněný domáhá schválení narovnání.

Právní následky rozhodnutí o schválení narovnání

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání je meritorním rozhodnutím, kterým trestní stíhání končí. Výrok o zastavení trestního stíhání musí obsahovat přesný popis skutku s uvedením místa, času a způsobu spáchání a dalších okolností tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem, a zákonné označení trestného činu, který je v něm spatřován (§ 311 tr. ř.). Tyto požadavky jsou odvozeny od nutnosti zachovat totožnost skutku, aby nemohl být zaměněn s jiným.

Rozhodnutí se činí formou usnesení (§ 119 odst. 1, § 134 odst. 1 tr. ř.). Obsahem narovnání je stanovení výše uhrazené škody, škody, k jejíž úhradě byly učiněny potřebné úkony, popř. jiné odčinění újmy, peněžitá částka k obecně prospěšným účelům, způsob jejího složení, označení příjemce a částku, která je určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti (§ 311 odst. 1 tr. ř.).

Současně se schválením narovnání však nelze uložit trest zákazu činnosti.

---

²⁸⁷ Toto ustanovení bylo zavedeno novelou 265/2001, tedy až poté, co Krajský soud v Plzni přijal výše citované rozhodnutí. Rovněž některé z výše zmíněných názorů pocházejí z doby před novelou.

Není však třeba bránit narovnání pouze s ohledem na požadavek, aby bylo obviněnému zabráněno v určité činnosti. I kdyby se uložení takového trestu jevílo jako potřebné, je možné narovnání schválit, a to pokud lze současně důvodně předpokládat, že v jiném řízení (např. správním) dojde k opatření, které účel takového trestu dostatečně splní. Schválení narovnání za takových podmínek nelze považovat za nedostačující.²⁸⁸ Bude však třeba vždy uvážit, zda je vůbec takové opatření vedoucí k zabránění další činnosti obviněného podle jiných předpisů možné, a zda lze takové opatření důvodně očekávat. V opačném případě by ke schválení narovnání nemělo dojít.

Narovnání je některými obviněnými zvoleno v případech trestných činů v dopravě, kdy často dojde k velmi závažnému porušování pravidel silničního provozu i způsobených následků, neboť schválením narovnání se obvinění vyhnou mnohdy citelným trestům zákazu činnosti spočívajícím v zákazu řízení motorových vozidel.²⁸⁹ Je tedy otázkou, zda je s ohledem na nemožnost odebrání oprávnění k řízení motorových vozidel narovnání v takových případech vhodné. Jako výhodnější se v tomto směru jeví úprava německá, kde je současné odebrání oprávnění k řízení motorových vozidel možné.

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání je svým významem srovnatelné s rozhodnutím o vině. Navíc vytváří překážku rei iudicatae podle § 11 odst. 1 písm. g) tr. ř., a brání tak proti těmž obviněnému pro týž skutek vést v budoucnu znovu trestní stíhání, pokud rozhodnutí není zrušeno v řízení o mimořádných opravných prostředcích. Vzhledem k tomu je namístě, že je podle § 313 tr. ř. rozhodnutí o narovnání evidováno jako skutečnost významná pro

²⁸⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 4. 2000 sp. zn. 3 To 311/2000, Sbírka Orac 4/2000, č. 39, s. 135 – 138.

²⁸⁹ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 79.

trestní řízení (§ 2 odst. 1 zákona 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů).

Ukončení trestního stíhání schválením narovnáání není spojeno s povinností k náhradě nákladů trestního řízení, protože náhrada nákladů je vázána pouze na pravomocné uznání viny (§ 152 tr. ř.), ani s povinností k náhradě nákladů poškozeného, která je podmíněna rozhodnutím soudu o přiznání (alespoň částečného) nároku na náhradu škody v adhezním řízení (§ 154 tr. ř.). Z rozhodnutí o schválení narovnáání nelze vyvozovat závěry o spáchání provinění jak pro účely případného dalšího trestního stíhání (např. z hlediska recidivy), tak ani v případech, kde se vyžaduje bezúhonnost, resp. soudní beztrestnost.

Řádným opravným prostředkem proti rozhodnutí o schválení narovnáání je stížnost. Stížnost má odkladný účinek. Osobami oprávněnými k podání stížnosti jsou obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce (§ 309 odst. 2 tr. ř.). Bylo kritizováno, že není zcela jasné, proč poškozený a obviněný mají právo stížnosti proti rozhodnutí, s nímž souhlasili a které tak nemůže obsahovat žádné překvapivé výroky, s nimiž by mohli nesouhlasit. Jako přirozenější bylo navrženo jiné řešení, např. zákonná úprava možnosti vzít až do určitého okamžiku souhlas se schválením narovnáání zpět.²⁹⁰ Není však vyloučeno, že např. poškozený podstatu narovnáání nesprávně pochopí, takže poté, co s narovnááním souhlasil, překvapen skutečně je.²⁹¹

Jako mimořádné opravné prostředky proti usnesení o schválení narovnáání jsou v zákoně výslovně jmenovány dovolání (§ 265a odst. 2 písm. g) tr. ř) a obnova řízení (§ 277 tr. ř.). V úvahu však přichází i stížnost pro porušení zákona, i když tato možnost v zákoně výslovně uvedena není. Nejvyšší

²⁹⁰ Štrnadová, L., Odklony ve světle zákona č. 265/2001 Sb., Trestní právo 11/2001, s. 3.

²⁹¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 3. 2003 sp. zn. 4 To 184/2002, Sběrka Orac 6-7/2001, č. 216, s. 256 – 259.

soud se již takovou stížností proti usnesení o schválení narovnání zabýval.²⁹²

Vztah schváleného narovnání a případného občanskoprávního řízení

Je sporné, zda usnesení o schválení narovnání tvoří překážku rei iudicatae v občanskoprávním řízení. Ačkoliv jsou si oba instituty (narovnání v trestním řízení a narovnání v občanském právu) blízké, mají naprosto rozdílný charakter. V občanském právu je narovnání institutem hmotného práva, v trestním právu je narovnání institutem pouze procesním.²⁹³ Uzavřená dohoda o narovnání v trestním řízení by mohla být považována za dohodu o narovnání v občanskoprávním smyslu, pokud jsou splněny podmínky § 585 o. z., zejména pokud se touto dohodou odstraňuje spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností mezi poškozeným a obviněným. Taková dohoda nemusí mít písemnou formu, ledaže by dosavadní závazek byl zřízen písemnou formou nebo by šlo o závazek promlčený. Pokud dodatečně vyjde najevo, že v době narovnání existoval závazek, na nějž jedna strana nemohla pomýšlet, tak narovnáním nezanikl a může být uplatněn. Platnost narovnání, co se týče ostatních závazků, se tím nemění.

Pokud nejde o vypořádání právních vztahů, které jsou sporné či pochybné, úkony obviněného a poškozeného by mohly být posouzeny jako uznání dluhu podle § 558 o. z. Závazek musí být uznán co do důvodu i výše, pro uznání se vyžaduje písemná forma. V konkrétním případě se však nemusí jednat ani o narovnání v občanskoprávním smyslu, ani o uznání dluhu.²⁹⁴

²⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003, Sbíрка Orac 1/2004, č. 353, s. 5 – 10. Stížnost podal ministr spravedlnosti v neprospěch obviněného. Nejvyšší soud vyslovil, že zákon ve prospěch obviněného porušen byl, neboť institut narovnání lze aplikovat pouze v těch případech, kdy byla trestným činem způsobena škoda objektu, který má v trestním řízení postavení poškozeného podle § 43 tr. ř.

²⁹³ Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek, s. 11 – 12.

²⁹⁴ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád, § 309, m. č. 30.

Samotné rozhodnutí o schválení narovnání pouze deklaruje, že obviněný nahradil vzniklou škodu nebo že učinil kroky k její úhradě, není pro poškozeného exekučním titulem.²⁹⁵

Narovnání v trestním právu mladistvých

S účinností od 1. 1. 2004 byl přijat zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Narovnání je uvedeno v hlavě druhé, dílu sedmém, oddílu desátém jako zvláštní způsob řízení, a to vedle podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání (§ 69 z. s. m.). Sám zákon o soudnictví ve věcech mládeže narovnání přímo neupravuje a v poznámce odkazuje na § 309 - 314 trestního řádu. O podmínkách pro narovnání mladistvého ve vhodných případech poučí policejní orgány, státní zástupci či soudy pro mládež (§ 42 odst. 5 z. s. m.).

Značný význam má způsob jednání s mladistvým. Při jednání je třeba s přihlédnutím k věku a duševní vyspělosti mladistvého postupovat tak, aby nedošlo k narušení jeho psychiky a aby byla co nejvíce omezena jeho stigmatizace, ale na druhou stranu je třeba dbát, aby průběh jednání, ať již před soudem nebo mimo něj, mladistvého dostatečně důrazně vedl ke změně chování a odradil ho od případné recidivy. Mladistvý by měl vyřízení věci narovnáním vnímat jako alternativu k potrestání. Toho se dosáhne zpravidla tehdy, když bude mladistvému umožněno, aby se na volbě aktivně podílel, aby aktivně přistoupil k řešení svých problémů a k odčinění újmy způsobené poškozenému. Definitivní řešení věci schválením narovnání by mělo být voleno pouze v případech, kdy se může takřka

---

²⁹⁵ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, *Trestní právo 2/1997*, s. 10.

s jistotou předpokládat, že se mladistvý vyvaruje dalšího opakování trestné činnosti a že dostojí povinnostem vyplývajícím z případně uloženého výchovného opatření či převzatého závazku. V opačném případě by bylo spíše na místě podmíněné zastavení trestního stíhání.²⁹⁶

Rámcem pro uplatnění zvláštních způsobů řízení vymezuje § 68 z. s. m. Toto ustanovení výslovně zakotvuje některé z charakteristik alternativních způsobů řízení, které byly dosud dovozovány pouze judikaturou (např. to, že se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu zcela důvodným).

Alternativní způsoby řízení je možné spojit s užitím celé řady výchovných opatření (§ 15 - 20 z. s. m.). Jednotlivá výchovná opatření je možné v souvislosti s narovnáním užít jak samostatně, tak i v různých vzájemných kombinacích. V takových případech není vyžadován předchozí souhlas mladistvého (s výjimkou účasti na probačním programu), je však na místě ve vztahu k takovým výchovným opatřením, která vyžadují součinnost mladistvého. Pokud bylo výchovné opatření uloženo již před schválením narovnání, a ukáže se účelným ve výchovném opatření pokračovat, je třeba ho při schválení narovnání uložit znovu. Pokud by se tak nestalo, výkon původně uloženého výchovného opatření by skončil právní mocí usnesení, kterým bylo schváleno narovnání (§ 15 odst. 3 věta první z. s. m.). Současně s narovnáním může být uloženo výchovné opatření maximálně na dobu tří let (§ 15 odst. 1 věta třetí z. s. m.). Výrok o uložení výchovného opatření je součástí výroku usnesení, jímž bylo narovnání schváleno.

Jedním z takových výchovných opatření je uložení výchovné povinnosti, aby mladistvý usiloval o vyrovnání s poškozeným (§ 18 odst. 1 písm. d) z. s. m.). Přínos tohoto opatření je přinejmenším diskutabilní, neboť stačí úsilí mladistvého, i

---

²⁹⁶ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář, Praha 2004, § 69, č. 5.

pokud k uskutečnění vyrovnání nedojde. Efektivnější proto bude ukládání povinnosti nahradit podle svých sil škodu nebo jinak přispět k odstranění následku provinění (§ 18 odst. 1 písm. e) z. s. m.).²⁹⁷ Vyrovnání s poškozeným není totožné s narovnáním, ale přesahuje pouhou náhradu škody. Podobné ustanovení je v právu německém - mladistvému je možné jako výchovné opatření uložit pokyn, aby se snažil o narovnání s poškozeným (§ 10 odst. 1 č. 7 JGG). Toto znění odpovídá znění § 46a StGB. Je však třeba připomenout, že toto ustanovení o uložení povinnosti mladistvému je kritizováno, protože soud tak ukládá povinnost provést něco, co by vlastně mělo proběhnout dobrovolně.

Další možností je požadovat na mladistvém, aby se zavázal k určitému chování omezujícím možnost spáchání dalších provinění (§ 68 z. s. m.). Soud tak může rozhodnutí o schválení narovnání spojit s povinností dodržet tento závazek, popřípadě i v kombinaci s výchovným opatřením. Je však třeba si uvědomit, že rozhodnutí o schválení narovnání, pokud již nabylo právní moci, je definitivním skončením trestního stíhání, a vzhledem k tomu nemůže případné nesplnění účelu užitých výchovných opatření nebo nedodržení převzatého závazku mít pro mladistvého žádné právní následky.

Narovnání lze schválit jak v přípravném řízení (zpravidla by mělo být schváleno státním zástupcem specializovaným na věci mládeže - § 41 odst. 2 z. s. m.), tak i v řízení před soudem pro mládež, a to po předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 písm. f) tr. ř., § 61 odst. 2 z. s. m., popř. i § 314c odst. 1 písm. a) tr. ř.), mimo hlavní líčení (§ 231 tr. ř., § 66 odst. 1 z. s. m.) i v hlavním líčení (§ 223a tr. ř., 65 odst. 2 z. s. m.).

Výraz „narovnání“ se vyskytuje i v § 45 odst. 2 z. s. m., a to ve spojení „narovnání škodlivých následků činu“.

---

²⁹⁷ Ščerba, F., Výchovná opatření dle návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní právo 6/2003, s. 12.

Narovnání následků nebude totožné s narovnááním podle § 309 an. tr. ř., jedná se však o víc než pouhou náhradu škody.

Práva podle § 309 tr. ř. vykonává za obviněného, jehož způsobilost k právním úkonům je omezena (tedy i za mladistvého), zákonný zástupce (§ 34 odst. 1 tr. ř.). Pokud dojde ke střetu zájmů zákonného zástupce a obviněného (nejčastěji v případě, kdy sám zákonný zástupce je poškozeným), musí být ustanoven kolizní opatrovník (§ 45 odst. 2 tr. ř.).

Souhlas s narovnááním tedy dává zákonný zástupce mladistvého. Pokud se rodiče jako zákonní zástupci nedohodnou, rozhodl by soud (§ 176 odst. 1 o. s. ř.). Rovněž náhradu škody i peněžitou částku na obecně prospěšné účely může složit zákonný zástupce. Původ složených peněz soud nezkontroluje. Je však otázkou, nakolik je takové řešení vhodné z výchovného hlediska.²⁹⁸ Složení peněžní částky mladistvým z jeho finančních prostředků může v závislosti na výši částky představovat úkon, který přesahuje rámec jeho způsobilosti k právním úkonům. V takovém případě je třeba schválení úkonu opatrovníckým soudem (§ 28 o. z.). V řadě věcí však bude stanovena nízká peněžní částka (nižší než u dospělých), odpovídající jejich majetkovým poměrům a možnostem. V takových případech, pokud půjde s ohledem na výši peněžní částky o běžnou záležitost při správě majetku, nebude schválení opatrovníckým soudem nutné.²⁹⁹

Použití narovnáání

Ze statistiky vyplývá, že podíl rozhodnutí o schválení narovnáání na celkovém trestním nápadu je minimální, a tak

²⁹⁸ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum, s. 34.

²⁹⁹ Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo 2/1997, s. 12 – 13.

nehraje žádnou významnou roli. Nemůže tedy ve větším měřítku vést k očekávanému zefektivnění a zrychlení trestního procesu. Na četnost používání narovnání má vliv nejen to, zda a jaká je aktivita mediátorů, ale i přístup orgánů činných v trestním řízení, ale také veřejnosti, obhájce, obviněného i poškozeného. Zpočátku bylo i uváděno, že se jedná o nový institut, a proto by závěry o jeho působení vyžadovaly delší čas.³⁰⁰ Záhy však bylo odmítnuto vysvětlení, že jde o nový, nezažitý právní institut, a bylo upozorněno, že např. institut podmíněného zastavení trestního stíhání je v praxi využíván daleko více.

Za nejčastější důvody malého použití narovnání v praxi byly označeny nedostatečný servis přípravy podkladů pro rozhodnutí, nedostatečný způsob vyřízení věci, dále otázka náhrady škody a výše částky pro obecně prospěšné účely, poměrně malý význam mají pochybnosti o prohlášení obviněného a vyjádření souhlasu, nejmenší význam má výběr adresáta částky na obecně prospěšné účely.³⁰¹

Počet narovnání schválených v řízení před soudem je několikanásobně vyšší než počet narovnání schválených v přípravném řízení. Ačkoli po novele z r. 2001 došlo k jistému zvýšení jejich počtu, stále za řízení před soudem pokulhávají. Příčina toho bude patrně v tom, že v přípravném řízení nejsou ještě splněny všechny podmínky pro narovnání, často není ještě možné přesně vyčíslit škodu, kontaktování poškozeného a uzavírání dohody může být časově náročné (zejména v těch případech, kdy byl poškozený zraněn).

Rovněž si nelze nepovšimnout značné nerovnoměrnosti mezi jednotlivými soudy (např. v letech 1995 - 1997 se u 27 okresních soudů o schválení narovnání ani jedinkrát nerozhodlo, zatímco u 7 okresních soudů se rozhodlo celkem ve

³⁰⁰ Louženský, J., Jak se uplatňují některé prostředky pro zjednodušení a zrychlení trestního řízení, *Trestní právo* 5/1998, s. 4.

³⁰¹ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., *Výzkum*, 1999, s. 103 - 104.

174 případech, což představuje 50 % z celkového počtu schválených narovnání).

Tato výrazná nerovnoměrnost je zapříčiněna řadou objektivních a subjektivních příčin. Mezi objektivní patří nefunkční probační služba, mezi subjektivní především postoj orgánů činných v trestním řízení (a v nich působících lidech) k institutu narovnání.³⁰² Nejvyšší počet narovnání v řízení před soudem je již řadu let schvalován v Jihočeském a Západočeském kraji. Součet narovnání z těchto dvou krajů tvoří téměř polovinu všech schválených narovnání.

Je třeba upozornit, že zatímco v narovnání před soudem se Jihočeský kraj drží v počtu schválených narovnání na druhém místě, při schvalování narovnání v přípravném řízení je tomu takřka naopak. Zatímco v období 1996 - 2001 bylo v řízení podle § 309 odst. 1 tr. ř. schváleno 180 narovnání, podle § 314 odst. 3 tr. ř. byly schváleny pouhé 2 případy. Situace se příliš nezlepšila ani po novele; zatímco např. v r. 2004 bylo v řízení před soudem schváleno 58 případů (z celkových 198 - tedy více než čtvrtina), v přípravném řízení nebyl schválen ani jediný. Za takové situace je třeba položit otázku, zda na vině není spíše než nefunkční probační služba postoj orgánů činných v trestním řízení.

Na druhou stranu však působení probační služby nelze podceňovat; např. v Německu se po zvýšení počtu zařízení provádějících narovnání o 63 % zvýšil počet případů o 78 %.³⁰³

Pokud by se i v okresech, kde se dosud narovnání příliš nepoužívá, dosáhlo hodnot jako v Jihočeském, popř. Západočeském kraji, počet všech schválených narovnání by mohl být až dvakrát vyšší.

³⁰² Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtek, J., Výzkum, s. 51 - 52.

³⁰³ Rössner, D., Ergebnisse und Defizite der aktuellen TOA-Begleitforschung - Rechtliche und empirische Aspekte, in: Täter-Opfer-Ausgleich, Beiträge zur Theorie, Empirie und Praxis, vyd. Gutsche, G., Rössner, D., Mönchengladbach 2000, s. 15.

Značná část obviněných neměla pravidelný měsíční příjem a i výtěžky ostatních jen zcela výjimečně přesáhly celostátní průměrný měsíční příjem. Lze tedy konstatovat, že se nenaplnily obavy z toho, že institut narovnání bude zvýhodňovat finančně nadprůměrně zabezpečené obviněné a bude využíván pouze jimi.³⁰⁴

Zatím nepatrnou roli hraje narovnání v trestním právu mladistvých. Jeden případ v r. 2004 a šest případů v prvním pololetí r. 2005 nesvědčí o přílišné oblibě; více se používá podmíněné zastavení trestního stíhání i odstoupení od trestního stíhání.

Návrhy na změny

Je třeba zamyslet se, zda není horní hranice zákonné trestní sazby ve výši pěti let jako podmínka schválení narovnání nepřiměřená. Přinejmenším u trestných činů úmyslných by bylo namístež tuto hranici snížit.

Do § 311 odst. 2 tr. ř. by bylo vhodné doplnit slova „a v přípravném řízení státní zástupce“.

Vhodná by byla i výslovná úprava zpětvzetí souhlasu s narovnáním, a to jak ze strany poškozeného, tak i obviněného.

Bylo by třeba dořešit i to, že rozhodnutí o schválení narovnání není exekučním titulem. Je třeba dbát, aby úkony k náhradě škody byly řádně zajištěny, ale zákon takovou povinnost výslovně nestanoví. Pokud by se zákonem výslovně určilo, že rozhodnutí o schválení narovnání exekučním titulem je, mnohé těžkosti by odpadly. Rovněž vztah narovnání k právu občanskému není zcela jasný.

---

³⁰⁴ Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtech, J., Výzkum, s. 57.

Dalším problémem je rozhodování soudu v případě, kdy částka složená obviněným k obecně prospěšným účelům nemohla být doručena. V takovém případě soud rozhodne o novém adresátovi (takže nelze vyloučit, že soudem nebude jeden nebo několik zařízení zvýhodňováno). Proti takovému rozhodnutí má státní zástupce i obviněný právo stížnosti, nikoli ale poškozený (ač je soud v řízení o schválení narovnání dohodou poškozeného a obviněného vázán). V úvahu by tedy přicházelo přiznat právo stížnosti i poškozenému. Lepším řešením by bylo zakotvit v zákoně, že v případě nemožnosti předání soud rozhodne o předání celé částky státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Většímu používání narovnání soudy by možná pomohlo, kdyby bylo možné současně zamezit obviněnému v určité činnosti, zvláště pak v řízení motorových vozidel. To by však mohlo být dosti problematické, a je otázka, zda by o takové narovnání byl ze strany obviněných zájem.

Závěr

Česká právní úprava je oproti německé jednoznačnější a přesnější. Smyslem úpravy narovnání v českém právu je především urychlení řízení a ulehčení situace poškozeného,³⁰⁵ zatímco německou úpravou „se vzbuzuje falešný a pro akceptaci narovnání škodlivý dojem, že cílem předpisu je odstranění trestu a že slouží v první řadě zájmům pachatele“.³⁰⁶ Přesto by i v české úpravě bylo možné navrhnout několik změn.

Institutem, který je narovnání do jisté míry podobný (a je v praxi i více využíván), je podmíněné zastavení trestního stíhání. To je pro pachatele výhodnější především v tom, že nevyžaduje složení částky k obecně prospěšným účelům a je třeba splnit méně podmínek než u narovnání, naopak méně výhodné je pro pachatele v tom, že se stanoví zkušební doba a lze stanovit přiměřená omezení a povinnosti.

Institut narovnání posiluje (více než podmíněné zastavení trestního stíhání) postavení poškozeného, a to jako jedné ze stran tohoto řízení. Se součinností poškozeného zákon přímo počítá, bez souhlasu poškozeného by narovnání ani nebylo možné. Setkání poškozeného s obviněným by mělo vést nejen k oboustranně přijatelné dohodě o náhradě vzniklé škody, ale především k objasnění příčin spáchání trestného činu. Osobní kontakt umožňuje oběma řešit konfliktní situaci k oboustranné spokojenosti.

---

³⁰⁵ Císařová, D., Čížková, J., Několik poznámek, s. 11.

³⁰⁶ Kasperek, S., Zur Auslegung und Anwendung, s. 122 – 123.

Celkový počet narovnání¹

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hl. m. Praha	2	29	9	13	24	11	19	24	18
Středočeský	13	12	10	16	15	25	20	22	16
Jihočeský	21	36	10	22	38	55	114	63	58
Západočeský	4	89	52	100	95	70	74	68	42
Severočeský	6	13	15	10	19	16	54	44	40
Východočeský	19	28	19	18	36	34	37	19	24
Jihomoravský	28	16	12	17	9	14	27	27	8
Severomoravský	12	19	13	16	12	17	42	31	30
Celkem	105	242	140	212	248	242	387	298	236

¹ Pramen: Ministerstvo spravedlnosti a Výroční zpráva státních zastupitelství. Právní úprava narovnání byla přijata s účinností od 1. 9. 1995, ale až do konce roku k žádnému případu schválení narovnání nedošlo. První uváděný rok je tedy 1996.

Tato tabulka uvádí součty narovnání schválených v přípravném řízení (do r. 2001 soudcem, pak státním zástupcem) a v řízení před soudem.

Narovnání podle § 314 odst. 3 tr. ř.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Hl. m. Praha	2	3	0	2	2	1
Středočeský	3	5	2	3	0	3
Jihočeský	1	0	0	0	1	0
Západočeský	1	3	2	6	14	11
Severočeský	0	4	7	1	0	0
Východočeský	2	2	0	0	3	1
Jihomoravský	1	0	0	0	0	0
Severomoravský	1	4	0	0	0	2
Celkem	11	21	11	12	20	18

Narovnání v přípravném řízení

	2002	2003	2004
	2	0	3
	3	1	1
	10	5	0
	12	15	16
	3	3	1
	4	9	11
	10	16	5
	1	0	1
Celkem	45	49	38

Narovnání podle § 309 odst. 1 tr. ř.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Hl. m. Praha	0	26	9	11	22	10
Středočeský	10	7	8	13	15	22
Jihočeský	20	36	10	22	37	55
Západočeský	3	86	50	94	81	59
Severočeský	6	9	8	9	19	16
Východočeský	17	26	19	18	33	33
Jihomoravský	27	16	12	17	9	14
Severomoravský	11	15	13	16	12	15
Celkem	94	221	129	200	228	224

Narovnání v řízení před soudem

	2002	2003	2004	2005 ¹
	17	24	15	7
	17	21	15	7
	104	58	58	27
	62	53	26	16
	51	41	39	17
	33	10	13	5
	17	11	3	12
	41	31	29	13
Celkem	342	249	198	104

¹ Údaje za I. pololetí

Seznam literatury

- **Bianchi, H.**, Das Tsedeka-Modell als Alternative zum konventionellen Strafrecht, *Zeitschrift für evangelische Ethik* 18/1974, s. 89 – 110.
- **Bieri, S., Ferel, A.**, Täter-Opfer-Ausgleich. Ansatz einer kriminalpolitischen Reform im Strafrecht. Bern - Stuttgart – Vídeň 1994.
- **Bleckmann, F., Tränkle, S.**, Täter-Opfer-Ausgleich: Strafrechtliche Sanktion oder Alternative zum Strafrecht?, *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 25/2004, s. 79 – 106.
- **Brunner, R., Dölling, D.**, Jugendgerichtsgesetz Kommentar, 11. nově přepracované vydání, Berlín 2002.
- **Císařová, D., Čížková, J.**, Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského, *Trestní právo* 6/1998, s. 9 - 13.
- **Dolenský, A.**, O novele trestního řádu 1995, *Bulletin advokacie* 8/1995, s. 17 – 26.
- **Fastner, J.**, Ještě k podmíněnému zastavení trestního stíhání, *Bulletin advokacie* 1/1995, s. 40 – 43.
- **Frehsee, D.**, Schadenswiedergutmachung als Instrument strafrechtlicher Sozialkontrolle, Berlín 1987.
- **Handwörterbuch** zur deutschen Rechtsgeschichte, Berlín 1998.
- **Hartmann, A.**, Schlichten oder Richten: der Täter-Opfer-Ausgleich und das (Jugend-) Strafrecht, Mnichov 1995.
- **Horn, E., Rudolphi, H., Samson, E., Günther, H.**, Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch, sv. I, Berlín 1994.
- **Christie, N.**, Conflicts as Property, *The British Journal of Criminology* 1/1977, s. 1 – 15.
- **Jelínek, J.**, K novelám trestních kodexů v roce 1995, *Kriminalistika* 28/4, 1995, s. 260 - 271.
- **Jelínek, J.**, Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha 2003.
- **Jerouschek, G.**, Die Herausbildung des peinlichen Inquisitionsprozesses im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 104/1992, s. 328 - 360.
- **Kaspar, J.**, Schadenswiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich bei Gesamtschuldnern. Zugleich Besprechung von BGH, Urteil vom 25. 5. 2001, *Goldammers Archiv für Strafrecht*, 2003, s. 146 - 156.
- **Kaspar, J.**, Wiedergutmachung und Mediation im Strafrecht, Münster 2004.
- **Kasperek, S.**, Zur Auslegung und Anwendung des § 46a StGB (TOA, Schadenswiedergutmachung), Frankfurt 2002.
- **Kerner, H.**, Täter-Opfer-Ausgleich: Modeerscheinung auf ihrem Höhepunkt oder realistische Sanktionsalternative?, in: *Täter-Opfer-Ausgleich: Zwischenbilanz und Perspektiven*, Symposium vom 19. - 21. Juni im Wissenschaftszentrum Bonn, 2. pozmeněné vydání, Bonn 1992, s. 206 - 209.
- **Kilchling, M.**, Aktuelle perspektiven für Täter-Opfer-Ausgleich und Wiedergutmachung im Erwachsenenrecht, *Neue Zeitschrift für Strafrecht*, 7/1996, s. 309 - 317.
- **Kincl, J.**, Všeobecné dějiny státu a práva, Praha 1983.
- **Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.**, Římské právo, 2. vydání, Praha 1995.
- **Lackner, K.**, Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 21. vydání, Mnichov 1995, § 46a, m. č. 4.
- **Lackner, K., Kühl, K.**, Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 22. vydání, Mnichov 1997, § 46a, m. č. 4a.
- **Lackner, K., Kühl, K.**, Strafgesetzbuch mit Erläuterungen, 24. přepracované vydání, Mnichov 2001.
- **Louženský, J.**, Jak se uplatňují některé prostředky pro zjednodušení a zrychlení trestního řízení, *Trestní právo* 5/1998, s. 2 - 4.
- **Malý, K.**, České právo v minulosti, Praha 1995.
- **Malý, K.**, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1997.
- **Matula, V.**, Několik poznámek k aplikaci institutu narovnání v trestním řízení, *Trestní právo* 3/1993, s. 17 - 23.
- **Meier, B.**, Konstruktive Tatverarbeitung im Strafrecht – Bestandsaufnahme und Reformperspektiven, *Goldammer's Archiv für Strafrecht* 1999, s. 1 – 20.

- Meyer-Göbner, L., Strafprozessordnung, 48. přepracované vydání, Mnichov 2005.
- Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, sv. I, Mnichov 2003.
- Novotný, F., Růžička, M., Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář), Praha 2002.
- Pfeiffer, Ch., Täter-Opfer-Ausgleich – das Trojanische Pferd im Strafrecht?, Zeitschrift für Rechtspolitik 9/1992, s. 338 - 345.
- Repík, B., Zjednodušení trestního řízení - Doporučení RE č. R(87)18, Praha 1993.
- Rizman, S., Šámal, P., Sotolář, A., K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení, Trestní právo 12/1996, 1/1997, 2/1997, 3/1997.
- Rössner, D., Ergebnisse und Defizite der aktuellen TOA-Begleitforschung – Rechtliche und empirische Aspekte, in: Täter-Opfer-Ausgleich, Beiträge zur Theorie, Empirie und Praxis, vyd. Gutsche, G., Rössner, D., Mönchengladbach 2000, s. 7 - 40.
- Rozum, J., Kotulan, P., Vůjtěch, J., Výzkum institutu narovnání, Praha 1999.
- Schaffstein, F., Wiedergutmachung und Genugtuung im Strafprozess vom 16. bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts, in: Wiedergutmachung und Strafrecht, Symposium aus Anlass des 80. Geburtstages von Friedrich Schaffstein, vyd. Heinz Schöch, Mnichov 1987, s. 9 - 27.
- Schaffstein, F., Beulke, W., Jugendstrafrecht, 14. aktualizované vydání, Stuttgart 2002.
- Schimmel, D., TOA als Alternative? Frankfurt nad Mohanem 2000.
- Schöch, H., Täter-Opfer-Ausgleich und Schadenswiedergutmachung gemäss § 46a StGB, in: 50 Jahre Bundesgerichtshof. Festgabe aus der Wissenschaft, sv. IV, vyd. Roxin, C., Widmaier, G., Mnichov 2000, s. 309 - 338.
- Schönke, A., Schröder, H., Strafgesetzbuch – Kommentar, 26. vydání, Mnichov 2001.
- Steffens, R., Wiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich im Jugend- und Erwachsenenstrafrecht in den neuen Bundesländern, Mönchengladbach 1999.
- Stein, W., Täter-Opfer-Ausgleich und Schuldprinzip, Neue Zeitschrift für Strafrecht, 8/2000, s. 393 - 448.
- Strnadová, L., Odklony ve světle zákona č. 265/2001 Sb., Trestní právo 11/2001, s. 2 - 5.
- Suchý, O., Odklon v trestním řízení, Právník 3/1991, s. 248 - 255.
- Šámal, P., Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda, Časopis pro právní vědu a praxi, 4/1994, s. 120 - 128.
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F., Trestní řád. Komentář. 4. doplněné a přepracované vydání, Praha 2002.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrašáková, M., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář, Praha 2004.
- Ščerba, F., Výchovní opatření dle návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní právo 6/2003, s. 8 - 14
- Teryngel, J., Novela trestního zákona a trestního řádu z hlediska podnikatele, Právo a podnikání, 10/1995, s. 8 - 12.
- Tolmein, O., Neue Hoffnung für den Täter-Opfer-Ausgleich?, Zeitschrift für Rechtspolitik 10/1999, s. 408- 411.
- Tröndle, H., Fischer, T., Strafgesetzbuch und Nebengesetze, 51. vydání, Mnichov 2003.
- Urfus, V., Historické základy novodobého práva soukromého, Praha 1994.
- Vantuch, P., Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu, Právní rozhledy 8/1998, s. 393 - 402.
- Volk, K., Grundkurs StPO, 4. přepracované vydání, Mnichov 2005.
- Wesel, U., Geschichte des Rechts, 2. přepracované vydání, Mnichov 2001.
- Wieacker, F., Zur Wiedergutmachung und Genugtuung im antiken römischen Strafrecht, in: Wiedergutmachung und Strafrecht, Symposium aus Anlass des 80. Geburtstages von Friedrich Schaffstein, vyd. Heinz Schöch, Mnichov 1987, s. 28 - 31.